

296247

Part. Sibiu

Sibiu

Joanny Binder.

4884

296247

11

247

91
NOVA DACIA

EX

Probatis Scriptoribus Deprompta
HONORIBUS

Reverendissimi Dom. Dom.

JOANNIS
KASTAL

ABBATIS B. M. V. de SALAMON

Capituli Cathedralis Ecclesiae Carolino-Albenis
PRÆPOSITI MAJORIS, CANONICI,
ET PER TRANSILVANIAM

IN SPIRITUALIBUS VICARII ET CAUSARUM
AUDITORIS GENERALIS

PROTO-NOTARII APOSTOLICI &c.
D I C A T A

Dum

In Alma ac Regio-Principali Universitate
CLAUDIOPOLITANA S. J.

Nob. ac Eruditus D. JOANNES KASTALIDES
Hung. Tran. Theologiae Polemicæ Audit. Controv.
Fidei de Ecclesia Christi Triumphante
publicè propugnaret.

S U B

R. P. FRANCISCO FASCHING
Soc. JESU AA. LL. & Philosophiæ Do-
ctore ac Controv. Fidei Professore
ORDINARIO.

Anno Temporis Novissimi M. DCC. XLIII.

Claudiopoli Transily. Typ. Acad. S. J. per Mich. Beeskereki.

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

1998

BIBLIOTECA
ASTRA
SIBIU

367-031

242

REVERENDISSIME
DOMINE DOMINE
MECOENAS
GRATIOSISSIME !

M*Ea Vetus observan-
tia, jure quodam ne-
cessitudinis sibi postulare vi-
sa est, ut meum, erga Te
cultum palàm facerem : Et primas
Novæ Daciæ lucubrationes, Tuâ fre-
tus Benignitate, Tuis Honoribus de-
dicarem ; quò ampliùs illa, à Tui
Nominis splendore illustrentur. Ne
verò speciosius, quàm veriùs loquar,
Tuam suavissimam Morum Modestiam
interpello ; ut cum pro Divina Glo-
ria pro-*

*ria propaganda, pro Avita Religio-
nis incremento, Proximorumque sa-
lute promovenda, intaminatam Tu-
am Vitam Cælo litaveris: De iis mi-
hi paucis profari liceat: liceat Aposto-
licorum laborum Tuorum monumen-
ta Dacicis Fastis inserere, quorum
adminiculo, Tuum politioris litera-
tura Studium, Tua Virtus, Tuusque
alienæ salutis Zelus, tam grande Tu-
is Meritis, imò Tibi, Honoris Do-
micilium posuerunt.*

*Pace itaque Tua, Mecænas Reve-
rendissime, hoc Honoratum virtutum
Tuarum Domicilium subeo, in cujus
vestibulo, nunc meas inter cogitatio-
nes, geminos Sapientiæ Tuæ Colossos
in altum educo: unius in apice erudi-
tas Philosophici Tui Magisterii laure-
as, Artium scuta ac Genios: alteri-
us in culmine, à propugnata publicè
per, Te in Viennensi Lyceo Theologia
debellata tot damnatarum opinionum
monstra, Ignorantiæ ac Impietatis ex-
uvias statuo. Tuam deinde, radi-
antem à tanta Virtutum ac Scientia-
rum luce, fastigio Partæ impono effi-
giem, cum adjecta consularis vatis*

* 2

epigra-

epigraphæ: Huic similem, quæ pro-
tulit ætas? Hinc insuper atque hinc,
Abbatiale Pedum, Mitram, Corus-
cas aurò gemmisque Cruces, cunctâ-
que sacra Potestatis Tuæ insignia,
Tuarum Dignitatum Meritorumque
monumenta, circumquaque appendo:
ut omnes cognoscant, quantas animo
Virtutes possideas, quàm numerosa
Apostolico Tuo Zelo lucra, sexcenta
animarum spolia, totque ab errorum
caligine retractos, atque ad Orthodoxæ
Fidei lumen, operoso Tuo labore ad-
ductos, in Ecclesiæ gremium congesse-
ris. Beatus enim verò dies ille, ut
Triumphanti Ecclesiæ latus, ita Mi-
litanti in terris salutaris! quò in Ko-
roudiensi Parœcia Tua, quinque si-
mul Familias, ab Ariana labe, sa-
cro latice tinctas expiasti, vera Reli-
gioni adunasti.

Quid mirum deinde? si Zelus iste
Tuus, cuius splendor occasum nescit,
ubivis & semper luceat: Quid inquam
mirum? si bina jam successive Dacicæ
Ecclesiæ suprema Capita, Apostolici
Antistites, Te sibi Generalem in Spi-
ritualibus Causis Vicarium subrogâ-
rint:

rint: Ut nempe, qui Te legent, videant omnes, quantum in Te Religio fulcrum: quantamii, in Te, qui sive errore, sive malitiâ in salutis discrimen prolapsi, beata Spei Anchorâ: quantum Eruditi Mecœnatem: egeni Patrem: rei Vindicem, miseri Asylum habeant! Religio certè Tua in Deum, quâ mirum in modum emines, & Ecclesias Dei per Provinciam, seu sacro apparatu, seu novâ Fabricâ, ad omnem nitorem locupletare gestis, Tuarum Virtutum Tuæque liberalitatis est testis locuples; sed & Pietas illa, quæ tum è vultu Tuo, dum ad Aram operaris: tum è Vita, moribusque Tuis integerrimis promicat, adeò apud omnes Tuam deprecatur Sanctimoniam, ut ne malevolus quidem, quod in Te carpat, livor reperiat. Teles denique sunt, illustria illa Comitatus Tuæ Decora, quæ summi juxta ac infimi venerantur, Boni amant, & timent mali; ut cum omnibus Te facilem prabeas, nemo se Tibi difficilem exhibeat. Taceo reliqua suavissima Indolis Tuæ Ornamenta, Tui Honoris notas, quas velut Meridiani Solis

*Solis radios, in Crystallinam Vitæ Tuæ
lenticulam colligere laboravi, ut Te
in puncto Aspectabilem exhiberem.
Jam quod reliquum est, Vota adji-
cio, ut sospes diu vivas Religioni,
Patriæ, Literis! eamque ætatem su-
peres, quæ Tuarum sit longum se-
nium Dignitatum.*

REVERENDISSIMI
DOMINI DOMINI
MECOENATIS
MUNIFICENTISSIMI

Devotissimus

Idem qui suprà.

T H E S E S
THEOLOGIAE POLEMICÆ
DE
ECCLESIA CHRISTI IN COELIS
TRIUMPHANTE.

I.

Ecclēsia Christi Triumphans, est
Cœtus Sanctorum, qui cum
Christo in Cœlis triumphat. Chri-
stus cultu Patriæ est adorandus. An-
geli & Sancti Cultu Dulciæ meritò ac
licitè coli possunt.

II.

Ab exordio Christianitatis in Ec-
clēsia Dei semper creditum est: San-
ctos, sive Angelos sive homines,
piè & utiliter invocari posse; Non
ut ex se, Nobis aliquid conferant;
sed ut pro nobis orent, & per Chri-
stum, quod petimus, impetrent.

III.

Ex Verbo Dei Scripto & non Scri-
pto constat, Imagines Dei, Dei-
paræ ac Sanctorum, non quidem
materialiter ac physicè; sed forma-
liter spectatas, licitè ac rectè ad
Religiosum cultum & venerationem
à Christi Fidelibus proponi.

IV.

IV.

Sacras Sanctorum Reliquias, utpote eorum Corpora aut vestes & his similia, ex testimonio tum Veteris tum Novi Testamenti: ex Traditione Apostolica, & perpetua Ecclesie praxi, religioso cultu, Christi Fidelibus venerari licet ac decet.

V.

Vera Crux Christi, aut alia, si relate ad Christum sumatur, religiosa adoratione honoranda est.

VI.

Christianæ Fidei dogma est: existere Purgatorium, sive talem locum, in quo defunctorum Justorum animæ, vel igne, vel aliis pœnis purgantur; donec ab omni culpæ & pœnæ reatu emundatæ, Coelum ingredi valeant.

VII.

Existentes in Purgatorio Justorum animas, nostris suffragiis omninò juvari; quatenus nempe Deus intuitu bonorum Operum, iis pœnam vel mitigat, vel abbreviat, vel plenè condonat, cæteroquin ab iis sustinendam, donec per satisfactionem suam ab omni reatu culpæ & pœnæ emundentur.

O. A. M. D. G.

NOVA DACIA

EX

Probatis Scriptoribus de-
prompta.

Ingressus

PROJECTIS in paginam Veteris Daciae lineamentis, quibus modica lux imagini Transilvaniae accessit; red-
eo nunc retractâ narratione, ad ube-
riorem Nobilissimi Transilvaniae Princi-
patûs descriptionem.

§ I.

Dacia Mediterranea,

sive

*Principatus Transilvaniae & ejus
Populi.*

TRANSILVANIA, quæ hodie vix trien-
tem Veteris Daciae implet, suum
etymon accepit à Silvis & Mon-
tium jugis, quibus includitur. Ab Occi-
dente habet Hungariam: à Septem-
trione minorem Russiam: ab Ortu Molda-
viam:

A

viam:

viam : à Meridie Valachiam Excurrit
à *Porta Ferrea* in latitudinem *Ghemes* ver-
sus in *Csik* triginta : in longitudinem
verò à *Rubra Turri* , quæ in confiniis
Transilvaniæ sita est , usque Castrum
Kóvár Hungariæ conterminum , octo su-
pra triginta milliariis germanicis. Ejus
partitio in varios Comitatus designatur
ab Hunnis sub Arnulpho Imperatore ,
cujus lib. 1. Veteris Daciæ §. V. memi-
nimus. Eandem Sacræ Hungarorum Co-
ronæ D. Rex Stephanus anno 1002. vi-
ctor adjecit; & jure perpetuo inscripsit.
Tota hæc Provincia in tres præcipuas
Nationes herciscitur , quæ diversis cam
inter se terris incolunt , & multum sanè
moribus ac legibus dissident ; tres hæ
nationes , Hungari nimirum , Siculi , &
Saxones , totidem Provinciales status
constituunt , & jurejurando firmatam in-
ter se unionem profitentur. Arcèssima
hæc concordia , in sex potissimum legi-
bus (a) quas fundamentales esse volunt,
& in *Betieniano* Diplomate stabilita con-
sistit , ad eum ferè modum , si extera do-
mesticis componere licet , quò Imperium
Romano - Germanicum Bullâ Aureâ ,
Imperatorii Capitulationibus , Religio-
sæ ac

(a) *Approbatæ. Consist. parte 3. tit. 1. a. 1.*

ſæ ac profanæ Pacis constitutionibus : aut
 ut Galliarum Gentes, Salicâ lege geſti-
 unt, perennântque. Adhæc tribus his
 Nationibus prolixo numero accedunt
 Germanorum propè 15 millia: Valacho-
 rum ultra centum ſexaginta millia: Ar-
 menorum duodecim millia; demùm Bul-
 gari, Servii, Græci, Raſcii, Anabapti-
 ſtæ, Judæi, & infima (ut Historici eam
 compellant) ſæx Zingarorum ultra mo-
 dum numeroſa, ſparſim hanc Provinci-
 am inſident.

Hungari pingviorem terram incolunt,
 quorum Optimates ac primi Nobiles,
 ſuis in poſſeſſionibus vitam traducere,
 in more habent. Ex his Vajvodæ ac
 Principes, primique in Regno Magiſtra-
 tus creabantur; ſed quod ad externum
 quoque cultum ac pompam conſerat,
 cæteris civibus vivunt ſplendidius. Et
 quoniam Regna crebrò & Imperia mu-
 tationibus ſunt obnoxia accinente Poë-
 tã: *Sic omni verti cernimus, atque alias
 aſſumere pondera gentes, concidere has,* Tran-
 ſilvania quoque variatis temporum pe-
 riodis feliciori fato, ſi divinum non ſtoi-
 cum intelligas, cum populis ſuis aſſur-
 rexit; nam Anno Chriſti 1687 excuſſo
 Turcicæ ſervitutis jugo, ad partes Chri-
 ſtiani-

stianitatis atque Regem Hungariæ rursum rediit. Amplius est illud, quod Præpotenti Domui Austriacæ, Hæreditario jure ad utrumque sexum extenso, ab anno 1722. subicitur. Fortunato sanè tot bellorum eventu, ad Dominum rediit, pro qua velut pro Latio potentissima duo Europæ Imperia, pluribus seculis, inter se commissa sunt, meliore tandem Austriacis causâ triumphantibus. Senæ ut plurimum Cæsarianæ Legiones sub peritissimo semper Belliduce, ad custodiam Provinciæ pervigilant, quæ stativa sua in Præsidiis, Arcibus, oppidis ac pagis habent, Equitatu crebrius in campis sub papilionibus æstivante.

Constitutum est insuper Excelsum Provinciale Gubernium, quod duodenis Consiliariis, ac uno, qui præsit, Gubernatore definitur: omnes hi è tribus Statibus, totidémque hætenus receptis nationibus ab ipso Principe delecti renunciantur, qui eò ut plurimum sua consilia ac mentem pro foro & Curia advertunt, ut in commune Patriæ commodum, & Principis illæsa undequaque stet dignitas & diu desiderata à multis retrò sanè annis, pleno veniant alveo, felicitérque perennent Reip. ac Religionis incrementa.

Siculi Jafforum reliquiæ , ut citato §. V. Veteris Daciæ retulimus , & de eorum origine fusè disceptavimus , sunt Hungaris nihilò inferiores. Moldaviam versus præruptos rupibus Provinciæ fines possident , de sua libertate amplius gloriantur , quam eâ fruantur ; paucis enim ab hinc annis , nemo inter Sicios ignobilis audit , quamvis aratro novaret solum , aut sub patula fago , caprini ageret ityrum gregis. Ambæ hæ nationes junctis viribus , nonaginta armatorum millia olim suppeditabant. Neque ignotum est , quàm immania à pluribus seculis hæc Regio ex assiduis hostium incursionibus pertulerit pericula , crebrò licèt hostiles acies , ut Reischerdorffius scribit , ingenti earum clade à se devictas , casásque propulsaverit. Addit Florimundus Ramondus , Regionem hanc à suo situ esse munitissimam & Belli officinam , quemadmodum id olim Xenophon de Epheso edixerat ; Transilvania enim retrò lapsis seculis , Christianorum ac Turcarum Martius campus effecta , armorum juxta , ac omnium calamitatum sedem Marti ac Tyrannidi posuit. Hungari hic Nobilium , Saxones Civium , Siculi autem Militum nomen propugnant. De

his decantatum est illud : *Atque Phætra-
ti Scythicis de finibus Hunni.* Hi Siculi
Martem olim & Herculem colebant, qui-
bus præcipuè ad fontes sacra faciebant.

Triplicem hanc Nationem, Transilva-
niæ scutum notat; quod Gabriel Batho-
rius crucem perosus, mutilando immu-
tavit; Transilvani enim ab ætate D. Ste-
phani Regis, veluti Hungari, in Provin-
ciali scuto, Crucis signo utebantur, cui
Aquila dimidiata & Coronata, anno 1612.
substituta est. Ea ad Hungaros spectat,
qui Principum suorum armis, plures
Hungariæ Comitatus sibi subjecerant,
ob quod & ipsa Transilvania partium Re-
gni Hungariæ Domina appellabatur: Bra-
chium ferro armatum, Coronam, Cor,
& Caput spiculo transverberans, Siculo-
rum fortitudinem notat; quibus idem
Fathorius solem & dimidiatam lunam ad-
didit. Septem insuper Turres, typus
sunt Transilvano-Saxonum, designantque
septem Castra Scythica, verius septem
Saxonicales Civitates, quarum nomina
& Topographiam infra dabimus.

In ungaris & Siculis tres usû receptæ
sunt Religiones: Romano-Catholica,
Calviniana, & Arit, quam moderni Arian-
ni Unitariam vocant, hæc inimica Christia-
nitati

nitati opinio, cum damnato à primitiva Ecclesia crevit Cerintho, Ebione, Ario, & negatâ Christi Deitate & Spiritûs Sancti Personalitate, Deum ut essentiâ, ita Personâ unum esse adversus universum orbem Christianum hallucinatur. Fidem Romano-Catholicam prima Nobilitas ac vetustissimâ ut plurimum Familiâ profitentur: Unitariam plebs propè quinquaginta millium animarum; Reformatam verò à Calvino, etiam nonnulli Nobiles iique opulenti, quorum ne unus Lutherò adhæret. Siculi potiore sui parte sunt Catholici: Saxones dogma Lutheranum initio complexi, puta Augustanam Confessionem, ejus Apologiam, Formulam concordiæ, & nonnullos Schmalcaldicos articulos; subinde eorum quidam dogmata Calixti, & Pietistarum opiniones amplexabantur. De gente hac, annis ab hinc ferè 80. in libello suo, Valentinus Frank Saxonicæ nationis Comes & Cibiniensis Reus Prætor ita scripsit: *Saxones Transilvani averfantur Pietistarum fanaticorum opiniones*: Cæterum quotidianus novas amantium opiniones lapsus est, ut qui semel à veritate desciverint, in ea postliminio proruant, quæ paulò antè damnabant.

Ea quoniam de adventu Hungarorum & Sicularum in Transilvaniam, atque cum primis de Attila, magna harum Nationum gloria, ex raris vetustisque Historicis in Veteri Dacia brevibus multa edisserui, cujus formidine non modò victi Veneti, qui adusque Maris littora in Neptuni præsidium confugère: sed Argentina etiam ensibus Attilæ concisa, ne infastas rursùm belli subiret vices, sumptuosissimis se se munierat propugnaculis, quibus quidem tutò inscripserat illud: *Veniat nunc Attila!* utinam tamen Attilæ, anno 1681 occupanda, adjecisset Ludovicum XIV. Franciæ Regem, qui tam validis incinctam muris sine sanguine accepit; idcirco Transilvano-Saxonum hoc loco ortum, ex multiplici scriptorum sensu, qui eorum adventum in hanc plagam accuratiùs investigant, paulò altius referemus.

Prima Historicorum opinio, Gothis tribuit horum Saxonum originem, cui Rhenanus l. 1. rerum German. subscribere videtur, ea potissimum de causa, quòd dum Cornelius Tacitus Historiarum. l. 2. author sit: *Goth'nes Danuvium ultra, in riva flumina Marum & Cusum, regnavisse* idcirco perperam conjectat eos ab his in
Daciam

Daciam descendisse. Verba sunt Rhena-
ni: *hinc cognoscere licebit antiquitatem se-
ptem-Castrisium Saxonum, qui tot seculis,
etiam antequam in Provinciam à Trajana
redigeretur Dacia, tractum eum incoluerint.*
Sed Transilvano-Saxones antiquis Gothis
nihil debere, vel ex eo constat, quòd
conjecturæ suæ Patroni, nihil minus
monstrent, quàm quomodo & quando
in Transilvaniam Saxones concesserint?
quòd enim suam illi originem à Gothis,
aut si malumus à Sacis Asiæ populis ha-
beant, ut Carion par. 2. Chronici scri-
bit, nîl suffragatur adversæ sententiæ:
longè siquidem à vero alienum videtur,
tantam Gothorum multitudinem, quan-
tam Saxonici fundi pomœria, in medi-
terranea Dacia capiunt, remanere po-
tuisse; cum clarorum signatum sit Histo-
ricorum testimonio, Gothos sive Dacos
primum ab Attila, deinde à Gepidarum
populis, ac iterum à vasta Hunno-Ava-
rum potentia penitus excisos fuisse. un-
de ab eo tempore, Gothica memoria,
hic loci tota evanuit. Vide Nicolai O-
lahi Attilam c. 7. & Joan. Aventinum
l. 2. de Rom. Imperatoribus.

Cæterum monet Tacitus lib. de situ,
moribus, & populis Germaniæ: *Gotho-*

nes nullatenus pro *Gothis* esse accipien-
 dos, utpote trans *Lygios* locatos, quos
Plinius *Guttones* appellat. Sed neque
 ab iis *Transilvano-Saxones* descendunt,
 quos ex *Eutropio* in *Veteri Dacia* § 1.
 attigimus. *Taiphali* enim, *Tervingi*,
Victophali, de quibus *Mamertinus Pa-*
negyricus, itémque alibi inquit: *Tervigi*
pars alia Gothorum adjuncta manu Taipha-
lorum, adversum Vandalos & pedesque con-
currunt &c. utpote *Daciae* populi, mul-
 tis seculis prius, ac *Saxones* in *Dacia*
 visi, funditus excisi sint. Commodè
 hic castigari potest locus *Capitolini*, in
 vita *M. Antonini*, ubi in enumeratio-
 ne gentium, quæ *Marcomannico* bello
 nomen dederant, legitur: *Et Burei, hi*
aliique cum Victuali Soffes. Tu lege: &
Burri, Taiphali que cum Victophalis *Da-*
ciae nimirum populis, dudum sublatis,
 & ne osse quidem integro, ad ea secu-
 la relicto, ex quo, ingressi in *Transilva-*
niam *Saxones*, velut *Cadmæa* pubes,
 vitam haurire potuissent.

Altera opinio, cujus authores sunt
 plurimi, censet *Saxones* intrâsse in *Tran-*
silvaniam sub *Carolo* Imperatore, qui
 ob rerum à se gestarum gloriam, cogno-
 men *Magni* habuit. Optimus hic atque
 ortho-

orthodoxus. Caesar, triginta tres annos bello perdomitos Saxones, è patriis sedibus abstractos, & variis provinciis immissos, fertur Transilvaniae etiam inspersisse, ne ullum deinceps bellum moliri possent. Verum hæc migratio Saxonica gentis in Daciam, à Carolo Magno facta, apud ejus ætatis Historicos non reperitur; bene verò de decem millibus Saxonum cum uxoribus ac liberis, in Germaniam inferiorem, sive Flandriam & Brabantiam, annis aliquot ante victoriam a) Hunnicam, migrare jussis. Et quomodo poterat Carolus magnus tunc colonias mittere in hosticum, ubi stabilis juris nihil habuit? Progressus ille quidem est captâ Budâ, cum victore exercitu per Jazyges Metanastas, atque etiam aliquam Daciae partem, quâ si forsitan occasione, Saxones in Dacia collocavit, si profectò pari fato, cum Gothis, ut supra meminimus, repetentibus Daciam Hunnis, sub Arnulpho Imperatore, interimendi erant. Incredibile insuper est, ab octavo seculo, in quo laudatus Imperator bellum gessit, usque ad duodecesimum, Saxones istos, nullius hominis memoriam subiisse.

Tertia

(1) Rbe. . R. r. Ge. m. l. 2. & Laz. de migrat. gent.

Tertia assertio, Saxonum adventum in Transilvaniam, refert ad tempora Geysæ II. Hungariæ Regis, in qua non quaritur de particulari aliqua Teutonici sanguinis familia, sed de toto populo Transilvano-Saxonico, qui nempe is, & quando in Daciam concesserit? certum quidem est, quosdam Alemannos, adhuc à Geysa I. e Germania accitos, ex quibus Geysæ filius Stephanus Sanctus, adversus rebelles & Cupam, exercitui suo Vencellum præfecit. Constat etiam ex Thuróczio, Hermannum Norimbergensem Patricium, D. Stephani Hungariæ Regis, cum Gisela nuptias celebraturi, Aulam secutum, atque cupidinè lustrandæ Transilvaniæ incensum, antiqua traditione hinc loci domum fundâsse, Zeüghoff hodie vulgò dictam; nequid tamen eâ erant tunc Teutones multitudine, ut Remp. constituere possent: longo itaque post intervallo, cum Christiani in Palæstina Saracenicò bello occupati, captâ Antiochiâ, ipsam quoque Hierosolymam felici virtute Godofredi Lotharingiæ Ducis, qui primus Urbis murum conscenderat, expugnâssent, Regnùmque Hierosolymitanum stabilivissent: in Hungaria quoque, sub Geysa II.

Rege,

Tege, sedatis vicinorum motibus, nihil ad publicam tranquillitatem & usum amplius defuit, quàm ut inculta & incolis vacua loca, ob præteritorum injuriam temporum, aliis, iisque cultioribus, ac mechanicarum gnaris artium, quibus Hungari bello dediti, prorsus carebant, adlectis multiplici promissione, & bonitate agrorum populis, vasta illarum terrarum spatia implerentur. Providus itaque Rex, malo huic medelam allaturus, numerosos ex Germania artifices excivit, ac inter eos quidem Saxones, in exhaustam mortalibus Transilvaniam deduxit, quos iis, quibus nunc insident locis, clementissimè donavit. Ad eum planè modum, quo ab annis aliquot multa Svevorum ac Franconum ex Germania cum familiis suis millia, secundo Danubio in Hungariam hodièque defluunt, novàsque in Hungaria, ad Szattmarinum, Peœi Varadinum & Belgradum, Temesiàmque Colonias faciunt. Hanc ergo de ortu Transilvano-Saxonum sententiam nos ipsi amplectimur, tum quia graves id affirmant scriptores, nimirum: Nicolaus Istvanfius Regni quondam Hungariæ Pro-Palatinus, & Caspar Ens, Tractatu de Regibus Hungariæ; tum quia publi-

publicam sequimur fidem; & authentica Regum testimonia, quæ etiamnum Cibinii in urbico Archivo asservantur Verba Privilegii ab Andrea II. Hungariæ Rege, Cognomento Hierosolymitano, Saxonibus donati; tam sunt clara, ut assensum apud omnes facile mereantur: sic porro habent: *Accedentes fideles Nostri hospites Teutonici Ultrasilvani universi ad pedes Majestatis Nostre humiliter Nobis conquirentes, suam querimoniam suppliciter Nobis monstraverunt, quod penitus suam libertate, quam vocati fuerant, à piissimo Rege Geysa Avo Nostro excidissent.* Quo quidem fundamentali privilegio, etiam termini fundi Saxonici definiuntur; nimirum: à rivo *Város* unde *Szasz. Város*, usque in *Boraltb* cum terra *Sæbus* sive *Szasz-Sebes*, & terra *Daraut* sive *Dräß* in finibus Siciæ, & terra Siculorum usque ad Silvam Blaccorum & Bissenorum, sive Silvosos montes Valachiæ. Ita testantur metales Litteræ originales, tum verò nonnullorum Transilvaniæ Principum codicilli territoriales, in Curiis civium asservati. Accedit nostræ sententiæ, quod à vetustissimis temporibus, per continuam annorum seriem, usque ad nostram ætatem, Chronologi hunc ingressum Saxonum

xonum ad A. C. 1142. alii ad A. C. 1145.
 annotârint, qui anni etiam in Geysæ II.
 tempora incidunt, additis singularum
 Civitatum initiis. Nec est, quod aliquis
 miretur, eos in adducto privilegio ho-
 spites vocari; hospites enim sunt, quia
 aliunde accersiti: Teutones verò, quia
 cum Germanis & Saxonibus in Saxonia
 Germanica habitantibus, communem Pa-
 trem Tuisconem agnoscunt: communem
 juris-dicundi regendique formam profi-
 tentur: imò communi cum illis scriptu-
 râ, idiomate à Vestphalica dialecto pa-
 rùm discrepante utuntur. Atque si ve-
 rum dicere fas sit, genus est hominum
 laboris patientissimum; idcirco cæteris
 sunt locupletiores, inque sua lucra val-
 de oculati. His, primi Reges Hungariæ,
 magno suo auctoramento, pacis æquè
 ac belli tempore usi sunt: potissimum
 adversus Tartaros, quos Privilegia quæ-
 dam *Tucros* vocant, cujus rei præcla-
 rum testimonium Archivum Cibiniense
 exhibet, uti & elogium Nationali sigillo
 majori inscriptum: *Ad retinendam Coro-
 nam.* Saxones hi, ad expeditionem bel-
 licam certum armatorum numerum sup-
 peditare tenebantur, intra Regnum
 quidem, si Regia Maestas vel in perso-
 na vel

na vel per Vicarium suum expeditioni præferit, quingentos: extra limites Regni, centum

Ratio administrandi justitiam, est Aristocratico-Democratica, Superior Magistratus, cui præcipuè hæc cura incumbit, sunt Judices Nationis sive Primarii, sive Regii, Nationis Comite Præsidente, remoto judicio & imperio Vajvodali olim solius Regii Judicis Cibiniensis judicio suberant, juxta tenorem privilegii Ann 124 emanati: verba Andreæ Regis sunt: *Saxones nemo judicet, nisi Nos, & Comes Cibiniensis*. Curam OEconomix Consules exercent, aut ubi illi desunt, Judices vel Villici: his tamen Consul Cibiniensis præest, utpote totius OEconomix Rector. Habent præterea Saxonica Nationis Judices, quorum septem numerantur, varia bona nobilitaria, ut plurimum Romano-Catholicis eorumque Clero crepta, & hæc vel communia, vel particularia; communia sunt, quæ Judicio Magistratûs Cibiniensis subsunt, cætera Cibinensium, vel Coronensium vel Bistricziensium aut Sabesiensium speciale dominium agnoscunt; communes tamen possessiones particulari privilegio Saxonica Universitati, id est, fundo Regio sunt

gio sunt adscriptæ. Voecantur autem Saxones fundus Regius, quia ad Sacram Hungariæ Coronam pertinent, sùntque ejus peculium ac Regibus fiscales, ut ex Uladislai Decret. 7. Art 3. Anni 1514. luculenter constat. Ad extremum, festivam illam de ortu Saxonum in Dacia Narrationem apud Kircherum (a) signatam, de Hamelensium pueris ab Aulædo Mago per subterraneos specus ed abductis, inter fabulas referimus; nisi quispiam fortasse eorum Scriptorum, infantibus illis in Transilvaniam migrantibus, per obscuros tot terrarum tractus facem prætulero.

Valachi Transilvani, olim Bubaci dicti, eorum familiæ, Romanarum Coloniæ sunt reliquiæ, ut communis fert opinio; E veterum enim Scriptorum monumentis liquet, triginta millia Rom. Colonorum ad has Daciæ partes à Trajano deducta; Hinc semet adhucdum Romanos appellant, etsi nihil Romanæ indolis in eis videas; ajunt enim: *sie Noi sentem Rumeni: Noi sentem di sange Romana, etiam nos sumus Romani: Nos sumus de sanguine Romano.* De horum denominatione Æneas Sylvius, Europæ c. 2. ita scribit:

B

scribit:

(a) *Musurg. Univ. 1. 9. c. 2.*

scribit: *Colonia Romana ed deducta, Duce quodam Flacco, à quo Flavia (aliis Flacciana) nuncupata, exin longo temporis tractu, corrupto ut fit vocabulo Vlachia dicta, & pro Flaccis Vlachi appellati.* Hunc sequitur Bonfinius. Aliis tamen non à Flacco, sed à Moscorum fluvio *Volga, Volgachi*, mutatis subinde litteris, *Vlachi* dicti sunt. Tractu temporis diffuderunt semet non solum in Transilvaniam, sed in vicinam quoque Hungariam; sub Ludovico enim I. Rege Hungariæ, cum Duce suo Bogdan in Moldavia confedere, & quotannis stata Hungariæ Regibus stipendia persolvebant. Bello- rum postea opportunitate aut certè spontaneâ migratione in Thessaliam planè, ad montem Pindum usque, & montes Bosniæ semet propagarunt. Leonicus I 2. Hist. tradit: *Pindum montem Vlachi incolunt, quibus eadem cum Dacis est lingua, nec quicquam à Dacis, qui Istrum incolunt, distare cognoscuntur.* P. Szentivanius addit: hos Vlachos fuisse postmodum à Græcis etiam Bulgaros, ac Montanos Bosnenses appellatos. Porro ii Vlachi, qui Bosniæ, Rasciæ, ac Croatiæ montibus adhærent, cum nullum Rom. linguæ vestigium retineant, re ipsâ *Vlachi*

lachi non sunt; sed duntaxat ita denominantur ex commistione Valachorum partes illas contingentium. Sunt qui eos à Pastoribus montana Bosniæ habitantibus descendere censeant; Hi enim Mladino Dalmatiæ, Croatiæ, & Bosniæ Bano, cùm militaria servitia præstitissent, ad plana Croatiæ migrare, ac Croatis immixti, agros colere permissi sunt. Multiplicati subinde, Maritimarum Civitatum agros infestabant, ac tandem orâ Maris Dalmatici occupatâ, quam etiamnum possident, à Slavis atque Dalmatis *Morlachi*, quasi Marini-Valachi nuncupantur.

Sed in Transilvaniam revertamur, post originem etiam Mores Valachorum exposituri. Gens hæc soli nunc nata servituti, nihil ferme aliud est, quàm Davorum turba, ut non temerè veterum Davorum terras unâ cum fortuna occupasse videatur. Non illi oppida, non patentés campos, sed gurgustiola duntaxat mapaliæque in Montium faucibus, si paucos excipias, habitant. De his ante sæculum ita scripsit Reischerdorffius: *Genus hominum esse durissimum, nec nisi armentis ac pecoribus præficiendum: plerùmque ex furtivo animalium abiegarum se alere: pi-*

lofis caprarum amiciri pellibus, pectore semper aperto: Equos promiscuè viri feminaeque absque Stragulis equitant: humanis legibus agrè obsequuntur. Ipsa experientia nos docuit, expiationem conscientiae eos ut plurimum in abstinentia à carnibus collocare, suorum Poparum precationibus tantum tribuere, ut sibi firmiter persvadeant, eorum precibus è flammis damnatorum animas vitâ functorum liberari; has ergo precationes, viduæ locupletiores, ære aut pecore à Popis licitantur, quos observavimus, maximè in Turcica Valachia, pro Tribunali conscientiae poenitentibus in expiationem criminum, certam terræ partem, cibi locò vorandam decernere, quam qui ære non redemissent, vorârunt. Sed jam quàm plurimum emendati sunt majori ex parte mores Valachorum Transilvaniam incolentium, ex quo suam hæresim & Schisma ejurarunt; rem hanc haud parvi momenti, ut acta sit, paucis exponemus.

Posteaquam pluribus annis in unionem Valachorum cum Pontificiis ineundam (Græcorum enim errores sequebantur) multorum opera insudasset, operosoque Dacicæ Societatis JESU PP. Missionario-

rum labore, ac Consilio negotium hoc diu multumque pertractaretur, Anno tandem 1698. Albæ Juliæ porrectum est à PP. Societatis diploma Cæsareum cum codicillo Archi-Episcopi Strigon. Regni Hungariæ Primatis, Episcopo Valachorum Theophilo, qui coacta Poporum synodo, consilium unionis exposuit; quia verò subolucrat hæc unionis tractatio Provincialibus heterodoxis, ii mox omnibus modis Theophilum dignitate exutum, atque loco motum ibant, ut susceptum concordiæ negotium tot impetuum machinis suo in ortu enecarent. Status Catholicus perspectis malevolorum technis, impetratâ actutum Cæsareâ protectione, copiam ac securitatem cogendæ rursus Provincialis synodi Theophilo facit, qui cum duodecim Archi-Diaconis, sive, ut Valachi volunt, Petro-Popis, Unioni subscripsit, & præsentè Valachico Clero, sequentes articulos juramento firmatos professus est.

I. Romanum Pontificem esse universale caput totius per orbem diffusæ Christi Ecclesiæ.

II. Panem Azymum esse sufficientem materiam Sacramenti Eucharistiæ.

III Præter Cœlum Beatorum sedem, & infernum carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animæ defunctorum nondum satis expiatae detinentur ac purificantur.

IV. Spiritum Sanctum tertiam in Trinitate Personam à Patre & Filio procedere.

Acta fuere hæc Albæ Juliæ A. C. 1698. die septimo Mensis Octobris, quâ occasione octoginta Valachorum millia Romanæ Ecclesiæ accesserunt; primas hæc in re navante curas Cardinale Kollonichio, secundas verò P. Gabriele Hevenessio, & P. Stephano Baranyi, Societ. JESU Sacerdotibus, quorum prior, arduas quasque enascentes difficultates, sapienter admodum apud Cæsaream Aulam Viennæ diluit, enervavit. Numerantur nunc in Transilvania Poparum Valachicorum, ultra tria millia, ex his Archidiaconi plures quadragenis: quibus in Spiritualibus præest Episcopus Valachicus, quem ipsi *Uladikam*, id est: habentem potestatem vocant. Huic Aula Viennensis Episcopium Fogarasini cum certis proventibus in Balas-falvensi Dominio Anno 1736. constituit. Habent Valachi suum quoque Theologum è Societate

sietate JESU Sacerdotem , quem ipsi Theologus blandè compellant. Verba Cæsarei diplomatis decerpta , atque à Leopoldo I. ad Regio-Transilvanicum Gubernium transmissa ita habent : *Qui ex Sacerdotibus Græci Ritûs apud Catholicos cum agnitione summi Pontificis se declaraverit , iisdem prorsus juri- bus , privilegiis , exemptionibus ac immunitatibus juri ac gaudere debeat , quibus Sacerdotes Romano-Catholici sive Ritûs latini , juxta Sacrorum Canonum sancita , & DD. Hungariæ Regum statuta juri ac gaudere dignoscuntur. Sc. Viennæ 14. Aprilis 1698.*

Instrumentum Unionis Valachicæ , cum Romana Ecclesia , ita habet ;

Nos infra scripti Ecclesiæ Valachicæ in Transilvania partibusque ei annexis Episcopus , Archi-Diaconi , ac Clerus universus , memoriæ commendamus tenore præsentium , quibus expedit universis , maximè verò inclytis Regni Transilvaniæ Statibus. Considerata tam fluxa humanæ vitæ instabilitate , tum etiam animæ (cujus in omnibus potior cura habenda) immortalitate , liberè ac sponte impulsu Divini Numinis sum Ecclesiæ Romano-Catholica Unionem in-

no-Catholicae Ecclesiae commembra nos tenore praesentium declaramus, omnia admittentes, profitentes, ac Credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit; praesertim vero illa quatuor puncta, in quibus haecenus dissentive videbamur, quae etiam in clementissimo decreto ac diplomate suae Sacratissimae Majestatis ac Emin. Ordinarii nobis insinuantur. Quapropter iisdem prorsus jurebus ac privilegiis, quibus ejusdem Sanctae Matris Ecclesiae Praesbyteri, ex indulto Sacrorum Canonum, nec non DD. quondam Regni Hungariae Regum utuntur, nos quoque iuxta praenominatum suae Sacratissimae C. & R. Majestatis decretum, nec non Emin. Ordinarii, amodò & deinceps uti ejusdem commembra frui ac gaudere volumus. In cujus majorem fidem ac robur, praesens manifestum nostrum propriae manus syngrapha, nec non sigillis tam Monasterii nostri Albenfis, quam propriis usualibus communimus. Albae Juliae 7. Octobris 1698.

Crescit jam non modicè rectus ordo in populo Valachico, cui nihil ultra exoptandum, quàm ut in celebrandis festis novum sequatur Calendarium, quod ipsum multi etiam Valachorum fieri concupiscunt, gnari, ut urgentes sileam causas, quàm ferax bonorum sit concordia

dia

dia cum Romana Ecclesia; cujus neglectum extremè experti sunt, priusquam suæ Unionis negotium perfecissent. Non ita namque pridem è Sectariis non nemo opibus potentior, adèd præpostere Valachis imperitabat, ut Fogarasi jus ultra omne ac æquum, homuncio laicus, atque à vera lege alienus, Præsbyteros græci ritûs formare, ordinare, ac veteres Popas exturbare non sit veritus. Eâ insuper tempestate, quâ Romanam sibi Unionem procurabant, tantâ malorum iliade in possessionibus Sectariorum orcus in Popas defævit, ut passim vinculis fustibusque mulctarentur, nisi à pio capto desisterent. Nonnulli etiam iundis exuti, alii Exilio damnati, morte insuper aliqui ferociter affecti sunt. plura passuri, nisi metus præpotentis Cesaris Leopoldi persecutionem Valachicam cohibuisset. Usitatus hic heterodoxis mos est, ut quò amplius viribus polleat, eò ferocius per credentium bacchentur jugula, invisâ Apostolis prædicatione, gentes sibi adunaturi.

Armeni eâ tempestate in Transilvaniam nacti sunt aditum, quâ Regnum Armeniæ ab *Oscin & Hagagh*, Regis Armenorum Leonis III. filiis, fraterno dis-

sidio discerptum est; *Hagagb* enim regnandi accensus cupidine, eâ lege adversus Fratrem, Persica ac Turcica implorat auxilia, suæ penitus gentis ac Patriæ immemor, ut hi, eò decedente succederent, modò ipse dum viveret, solus imperet. Malu hocce consilium, Consultori exitium attulit; Nam Persæ ac Turcæ postquâ *Hagagbo* Solium stabilivissent, moram longiorem averfati, eò per insidias sublato, populationibus & terro sui securos Armenos invadunt, injuriis divexant, denique partito inter se Regno, cæcis potentioribus Civibus, finitimam Urbem *Ani* dictam, eamque vastissimam Persis vicinam, de qua illis minimè conveniebat, communi consilio diruunt. Hac patriæ everfione superstites à cæde cives, pars in Persiam, pars in Crimæam, pars autem in Moldaviam & Poloniam tuo cum Antistite concessère: pactâ subinde cum Moldaviæ Dynastis conventionem, in septem recepti sunt Civitates, quas Tempus, Asceteriis, ædificiis, Mercibus & artibus nobilitarunt. Anno dein Xti 1668. immani exortâ seditione Henculum inter & Ducam Vajvodam Moldaviæ, ac Turcis quoque ad obsidendum *Caminiæcum* excitis: dum vi,

fortu-

fortuna in prædam, juxta ac filii eorum in servitutem abstraherentur, Armeni rebus suis consulturi, Montana subiêre, ubi in tertiam hyemem delitescerent, tandem mutato Consilio, & desertâ Moldaviâ in Transilvania sedes quæsiwere. Si Religionem eorum spectes, Romano-Catholicam nonnulli sequebantur, cæteri verò Eutylianæ hæresi adhærebant, dudum in Authoribus suis Eutyche Archi-Mandrita Constantinopolitano, & Dioscoro Alexandrino Episcopo, damnatis in Chalcedonensi Concilio. 630. Episcoporum, Leone I. Romæ sedente, & Martiano Imperante.

Armeni nactis sedibus, mox de apertiendo quoque Religionis suæ exercitio circumspexere; crebris itaque Statum Catholicum circumstant curis, impetrantque bina Sacella suis Sacris Servitura, in Sedibus Siculicalibus *Csik* & *Gyergyó* ad S. Nicolai, posteaquam in multorum orthodoxæ Fidei Curionum confessu, cum Vicaria Episcopi autoritate assidentium, Seniores Armeni, doctrinæ Unionem cum Romana Ecclesia perpetuò valituram professi fuissent. Latebant nihilominus errores nonnulli in eorum animis, nec erat, qui delatione malo occurre-

curreret. Quartus jam supra octuagesimum, seculi prioris volvebatur annus, ex quo Oxendius Virzireski, gente Armenus, Romæ annis 14. in Collegio Urbano de Propaganda, moribus & literis excultus, ejuratis prius in Palatio sacri officii, Fidei erroribus, redux in Transilvaniam, cum potestate Apostolici Missionarii; reducendorum ex integro, ad Romana Senta Armenorum spem fecit, aluitque quadriennio; verum potentiores nonnulli, cum Præsule suo *Minas* vocitato, à Romana lege alieno, vel in cunis eam præfocatum ibant. Oxendium Regni & Religionis turbatorem conclamant, ad tribunalia provocant, ubi vir, modestus, ac ingenio acer, objecta crimina fortiter retudit diluitque: demum suò zelò & doctrinâ, Armeno primum Præsuli, mox reliquis ovibus, unionem cum supremo Ecclesiæ capite persuasit: Leopolim itaque in Polonias simul abeunt, Ubi Minas à Cardinali Palavicino Nuntio Apostolico, solutus ab Hæresi, Romanis accessit: nec diu ex morbo ac ætate fractus, in Transilvaniam revertit, & terras Cœlo permutavit. Interea non destitit Oxendius Clerum populúmve Pastore orbatum, cohortari,

fidei

fidei Romanæ puritatem commendare , errores ejuratos amplius patefacere . indè cum sat superque in rem conficiendam , animati essent Armeni , in Polonias rursus ad Apostolicum Nuntium , tum temporis Cardinalem Cantelmum Varavia commorantem , suum Archi-Præbyterum Eliam ablegant , qui expositâ petitione , voti compos effectus , rursus in unionem legis publicè jurat , missoque codicillo Romam , suo & gentilium nomine , ab Innocentio XI. Orendium , novum Armenis Episcopum impetrat. Ab hoc tempore præter Bistriciam Civitatem , alias quoque suo & Provinciæ commodo incolunt , potior tamen mercium quæstum Samos-Ujvarini seu Armenopoli periclitantur.

Bulgari ab eo tempore , quo Turcæ Bulgariam populatione vexabant , eamque vi subjugârunt , è Patria profugi , atque oppidò numerosi , in Transilvania ad Coronam constiterunt , ubi etiamnum statio ipsorum vicus Bulgaricus audit. Jam Valachis permixti , nomen ferè amittunt. Postremò deinde bellò , quod Leopoldus Cæsar feliciter cum Turcis gessit , plurimi Bulgarorû in Transilvaniam commearunt. Erat quippe in Bulgaria , prope So-

pe Sophiam Christianorum Regiuncula
 Turcis tributaria quaternis civitatibus
 exulta, totidémque Asceteriis Familiæ
 Observantium Seraphicæ provisa, quibus
 præerat Turcus, modico planè suorum
 præsidio defensus Harum illustrior *Ki-
 provacz*, à Sacra Deiparæ in Cælos as-
 sumptæ æde, duobus item odæis Græ-
 ci ritûs conspicua, & mercatoribus præ-
 dives floruit: Altera *Kopilovacx*, Ca-
 tholicis, quos Arnautas dixêre, frequen-
 tata, Templum Principi Apostolorum
 dicatum habuit: duæ reliquæ *Zelesna* &
Cliffina dictæ sunt, huic S. Michaëlis Ar-
 changeli: illi verò S. Marci Evangelistæ
 Templum eminebat; cùm itaque A. C.
 1688. victricibus Leopoldi Cæsaris ex-
 ercitibus, Belgradum Servix caput ex-
 pugnatum esset, actutum quaterni *Ko-
 pilovaczenses* Centuriones, Veteraniò
 Cæsariani Peditatûs Ductori semet ad-
 junxêre, & ne otiosi Martem sequerentur,
 fugitivum *Tókôlium* intercipere
 constituunt; verùm unde incrementum
 sperabant, inde perniciem suis acciverunt.
 Elapsâ namque prædâ, primùm
 Vezirio, Sultano postmodum, velut
 Turcici imperii proditores delati, adeò
 dirè mulctabantur, ut qui fugâ salutem

non reperit, eade ac excidio dictarum
 quatuor civitatum interierit. Supersti-
 tes nonnullæ à clade Bulgarorum familiæ
 per invia alpium cum PP. Franciscanis
 de observantia ad Argentinam Provinci-
 am tunc pertinentibus, in Transalpinam
 venêre, & cum Cæsariano exercitu in
 Transilvaniam commigrarunt, ubi pro-
 pitiam annis pluribus fortunam frustra
 quæsierunt; nam nec quæ possederant
 tueri: nec quæ optâssent, consequi po-
 terant; suis itaque prolibus, quod spei
 supererat, Cibiniensium Patrum Socie-
 tatis JESU curæ, ac Eleemosynæ relictis,
 ipsi egentes ac vagi ad annum usque 1700.
 Provinciam percurfabant, quô Leopoldus
 Imperator egestate tot advenarum
 motus, ut Patrem amplius, haud paulò
 splendidiore titulo, quàm Principem
 gentium semet probaret, iis ad Albam
 Juliam, propter Marusii fluminis ripam,
 oppidum *Vintz*, adjectis immunitatibus,
 exercendæ mercaturæ causâ tradidit,
 atque à sola Aulicæ Camera, hujusque
 vicaria potestate, magno Bulgarorum e-
 molumento, pendere mandavit, ubi
 etiamnum suis vivunt in Posteris, quan-
 quam multi ipsorum hisce annis in Te-
 meliensem Banatum: Novas facturi Co-
 lonia

lonias, concesserint. Hoc ipsum Oppidum ponè Marusii ripam, aliquot Anabaptistarum Familiæ cum suo Ministello infederunt, qui vario vitam, ac rem domesticam opificio sustentant.

Bulgaros, dispari fortunâ secuti sunt in Transilvaniam, Græci, Servii, Rascii & Judæi, Turcarum tyrannidem abominantes; ubi eò vivunt discrimine, quod Rascii colonos, cum Serviis agant: Græci autem & gens recutita, totos se ad mercaturam & quæstum conferant. Postremò, fœcunda quoque Zingarorum gens, prolixo numero Transilvaniam habitat, cui frequens in ore Pharaonis nomen. Zingari hi ab origine Ægyptios, atque ex dictata sibi à Deo pœna, mundi peregrinos semet fabulantur. Camerarius *in hbris succisvris* memorat: ubicunque locorum degant (quod sanè mirum) unico fundamentali idiomate utuntur, dialecto singulis locis attemperatâ. Crantzius scribit: colluviam hanc hominum A. C. 1417. primùm in Germania apparuisse; quâ autem occasione in Hungariam & Transilvaniam penetraverint, variant quidam, alii penitus omittunt. Istud pro vero traditur: Ferdinandum Hispaniæ Regem, Sexaginta dies

dies iis destinâsse , intra quos Regni finibus exesse jubebantur, neque ampliùs reverti licet. Fures hi, ut eos Majolus compellat, non levia dant commoda Dominis , qui eos in suo fundo patiuntur ; perpetua enim malleorum tunfione , Cyclopum instar Vulcanum circumfidentium, non malè fabros imitantur.

§ II.

*Syllabus Transilvaniæ Ci-
vitatum, Oppidorum, & Pagorum.*

Hic Principatus, quàm numerosa indi-
genarum multitudine habitetur, ex adne-
xo locorum indice dignosci poterit; con-
stat is ex tribus Nationibus pragmatica
lege unitis.

Transilvani Hungari numerant.

Comitatus 7. Civitates Oppida Pagos.			
1. Albensem	-	-	9. - 245.
2. Colosiensem	1.	-	2. - 197.
3. Hunyadiensem cum valle Hättzeg	-	-	2. - 255.
4. Tordensem	-	-	5. - 175.
5. Küköllö	-	-	1. - 113.
6. Doboka	-	-	1. - 160.
7. Szolnok interius cum Dominio Kóvár	-	2.	- 193.
Dominium Zarand cum pagis contribuentibus, &	-	-	32.
Districtus Fogaras rivulis pisco- sissimis ex alpibus delabentibus interfectus, à Valachis ut plu- rimùm habitatus	-	1.	- 63.

Summa: Civit. 1. Oppid. 23. Pagor 1433.
Hunga-

Hungari Siculi numerant

7. Sedes. Civit. carent. Oppid. Pagos.

Udvarhely cum filiabus,

Keresztur & Barducz - 3. 130.

Marus - - - 1. 125.

Csik cum filiabus Gyergyó

& Kászon - - 2. 50.

Sepsi cum filia)

Miklofvár | uno vocabulo

Kézdi | Háromszék 4. - 95 $\frac{1}{2}$

Orbai |

Aranyos - - - - 21.

Summa :

Oppidorum 10.

Pagorum - 42 $1\frac{1}{2}$

*Transilvani Saxones divisi sunt in
Sedes novem & duos Districtus,
in quibus loca sunt
sequentia.*

9. Sedes.	Civitat.	Oppida.	Pagos.
Cibinium	- 1.	- -	- 30.
Bona septem Judicum	- -	- -	- 27.
Filiæ Szelift & Talmats.	- -	- -	- 12.
Segesvár	- 1.	- 1.	- 15.
Medgyes	- 1.	- -	- 26.
Szász Sebes	- 1.	- -	- 12.
Nagy Singh	- -	- 3.	- 22.
Uj egy Ház five Lóskirchen	- -	- 1.	- 11.
Szeredahelly five Raismark	- -	- 1.	- 11.
Kóhallom five Reps	- -	- 1.	- 18.
Szász-város	1.	- -	- 14.
District. Coron.	1.	- -	- 26.
District. Bistriczi.	1.	- -	- 44.

Summa: Civit. 7. Oppid. 7. Pagor. 268.

Revocatis itaque ad calculum locis un-
 niversis Transilvaniae Principatus, nu-
 merantur Civitates octo. Oppida 40.
 Pagi 2122. & $\frac{1}{2}$

Arces Deva, Samos-Ujvár, Kővár,
 Gergin, Thet, Csik Szereda, Udvar-
 hely, Budvár, Bagyi, Almas, Balvá-
 nyos, Baroti, Bivarczfalva, Firtus, Szom-
 bor, Vörös-Marton, Tufnad, Zsögöd,
 Szász-Sebes, Kőhalom, Zetalok, &c.
 Item Castella, Prædia & Nobilium Cu-
 rias, loca deserta, & rursum habitata
 ac ædificiis instructa: Præsidia insuper,
 quorum caput est Carolina, olim Alba
 Julia dicta, demum annexos Decanati-
 bus ac Capitulis pagos prætermittimus.
 Hungari ex octo Civitatibus solam Clau-
 diopolim possident: Siculi Maros-Vásar-
 helino contenti sunt. Celebriora oppi-
 da utraque Natio numerat sequentia: Fe-
 hirvarinum, Alvincz, Kézdi-Vásárheli-
 num sive Afferculi, Szereda, Csik, Be-
 reczk, Illyefalva, Dées, Ennyed, Sepsi,
 Hácsek, Hunyad, Szent-Gyórt, Abrug-
 bánya, Kolos, Torda, Samos-Ujvárium,
 Udvarhelyinum, cujus pars una Nobi-
 lior ad ejusdem nominis Sedem spectat:
 pars altera vario quæstu vivit.

§ III.
*Transilvaniæ Fluvii &
 Aquæ.*

HÆc Provincia, quæ nullum fluvium aliunde recipit, ex quo ejus mireris altitudinem, sed omnium quos continet, domi suæ fontes habet, è quibus liberali eoque multiplici alveo, Acheloa pocula vicinis propinat populis: Tres navigabiles numerat: Alutam, Marusium, & Szamusium. *Aluta* seu *Olta* fontes habet in montis Carpati radicibus, in limine Russiæ rubræ Siculiam aluit, & per Transilvaniam ac Valachiam inter angustas valles proximè Nicopolim Bulgariæ, Danubium subit, quâ parte adjuncta Hungariæ Valachia terminatur, anno 1718. Turcis erepta; verùm anno 1739. rursus amissa.

Marusius sive *Meriscus*, vulgò *Maros*, olim *Marus* ex alpibus oritur, quæ Moldaviam Transilvaniæ jungunt; primùm exili fuit alveo, mox admissio fluvio *Górgény*, aliisque rivulis, eodem serè tractu natis, in viscera Transilvaniæ penetrat, tandem non longè ab oppido Gerend

Gerend Chryſium, vulgò Aranyos amnem ad Lupſam, Toroczko, & Tordam defluentem excipit, collectis deinde plurium rivulorum undis Kákúlló & Ompai ſive Apulo, Albam Carolinam, Vintz, & Borborek dirimens, meridiem verſus, relictâ arce Hunyad, & Devâ monti editiſſimo impoſitâ, Capronczam labitur: Lippam poſtea & Cſanadinum Hungariæ progrediens, infra Szegedinum Tibiſco miſcetur; per hunc ſal omnis è Tranſilvania Szegedinum devehitur, qui per Hungariam ac Serviam diſtrahitur.

Samuſius ſive Szamos geminus eſt, magnus & parvus; *magnus* è radicibus alpium, Moldaviam contingentium erumpit: pluribus auctus fluviolis, à Nagy-Banya Civitate duobus milliariis diſſitus, in Caſtrum Medgyes declinans, Szattmarinum irrigat; tum verò ad oppidum Szamos in Tibiſcum ſe exonerat: *Parvus* ſuum fontem habet in radice alp̄is *Kalata*, ad meridiem ſitæ, qui ab indigenis *Viſzaſollyó* ſive adverſè fluens vocatur. His tribus fluminibus, minora annumeranda veniunt, ut *Sajo*, qui in finibus Siculicæ ſeptemtrionem verſus ſuum Ortum naſtus, primùm Biſtricza amne miſcetur, alluitque ejuſdem nominis Civita-

tem opibus ac multitudine populi præpollentem: mox supra oppidum *Deés* semet in magnum Samusium præcipitat.

Secundus est *Kóres* nonnullis Chrysius, aliis Chryfocolla, qui ex tribus amnibus Aranyos dictis coalescit, ramenta enim auri velut Tagus Hispaniæ aut Pactolus Lydiæ, imò & massulas in juglandis figura, singuli olim, idque crebrò debebant. Subinde adedò exundant, ut currum in præceps rapiant, ex his, qui metas Hungariæ tenet, è Dacicis jugis ultra Sebesvarinum oritur, ac inter præaltas asperasque alpes continuatis anfractibus præcipitatus, celeri alveo per loca campestria Valachis culta, Telegdinum allambens, Varadinum planè, quod magnum appellamus decurrit; admisso, postea utriusque *Kóres* albi & nigri flumine, in Tibiscum ad Csongradinum semet exonerat: Australis verò sive niger Chrysius in meridionalibus Transilvaniæ montibus circa Abrugbányam scaturit, inde juxta keresbányam ac Fel-tót, nec non Castra Jenő & Gyula in meridiem procurrens, aliis duobus *Kóres* immixtus, pariter in Tibiscum commigrat. Quam plurimos insuper hæc Provincia amnes, eosque limpidissimos.

nume-

numerat, ut Sargetiam seu *Strig*, Kükö-
 lö, Müllenbach sive Sabes aliis Sebus,
 &c. qui quovis tempore delicatos quos-
 ve pisces alunt, ne à regalibus mensis
 aspernandos. Ex Lacubus Transilvani-
 cis, primo loco venit is, qui in Comi-
 tatu Dobocensi ad Pagum Zegni in lon-
 gitudinem trium ferme milliarium pro-
 trahitur, ambitque nonnullos montes,
 quorum radices aliquot familiæ promif-
 cuè habitant. Alter è lacubus, dicitur
 S. Annæ, inexhaustæ hæctenus profundi-
 tatis intra montes Tacsnadenses situs,
 qui nullo unquam riphæo licet æstu con-
 stringi, aut in eluvionem attolli est no-
 tatus. Accolæ Maris Oculum vocant.
 In tractu Almás Sedis Udvarhelyy visun-
 tur subterranei Specus, in quibus stillan-
 tes aquæ in lapidem durantur. Comi-
 tatus Hunyadiensis ad Gogy calidas a-
 quas, Albenfis verò sulphureas frigidas
 perquam Salutare habent: sulphureæ i-
 tem in Csik ad Olách-talvam, eæque sa-
 luberrimæ scaturiunt. Visitur hoc loco
 siccus quoque puteus, isque sulphure-
 us: quin & acidæ aquæ vulgò acidulæ
 ad rivulum Homrod: Item in Salzburg
 subterraneæ aquæ calidæ simul ac salisæ,
 toti viciniæ adversus varias corporis af-

fectiones probatissimæ ; sed & ad Claustrum Seraphicum Csikienſe in Somlio , uti & ad Vicum Verebes , Csik inferioris , largiſſimè ſcaturiunt aquæ ſalutares , quibus prima Nobilitas ſtato Veris & Æſtatis tempore , alvum eluere conſuevit. Huc referri videntur aquæ fœcundæ , lacuum inſtar protenſæ ad Homorod , Sz. Pál Sedis Udvarhelly , item ad Gernyeſég in Fogaras & Beſztercze , in quibus aquaticæ nuces gignuntur , quibus avidiſſimè Tranſilvani veſcuntur. De mineralibus montibus ac aquis ſequens plura referet paragraphus.

§ IV.

Soli Ubertas & Abundantia Transilvaniæ.

Figura Provinciæ , quam expingimus , belliffimè Cor exprimit ; Nam ut hoc multis turgescit venulis , estque fons vitæ in animali : ita Regio ista nunc montibus , saltibus , nunc sylvis ac pascuis tumida , modò aquarum divortiis interfecta , adeò agri est fertilis , vini ferax , auri , argenti , Cinabaris , Antimonii fo-

nii solaris, rubeis etiam maculis distincti, tum verò cupri, ferri, aliorumque metallorum locuples, Mercurio prædives, Equorum insuper, Boum, ferarum, avium & piscium abundantissima; ut nemo indigenarum incusare naturam possit, quin peculiaris vitæ commoda in eam contulerit, modò suam homines secundæ glebæ, tantillùm industriam jungant. Et habet hæc ditio, quod pluribus etiam gentibus porrigat, ac necessaria submittat; tanta enim telluris est fecunditas, ut quicquid ex fructibus terræ in alimoniam Vertitur, non ad usum tantum, sed ad luxum etiam suppeditet: Hic fossilis tanta est copia salis, ad *Deés, Kolos, Tordam, Vizaknam, Homorod, Sz. Pál, Paraid*, & alibi passim, ut quemadmodum veteres toti eum Scythiæ: ita RR. omnibus Austriacæ Potentiæ subditis regnis ad extremum usque intereuntis mundi diem sufficere posse existiment: Hic inter aristas Ceres, & quicquid estur mortalibus, in latè flavescentibus campis, nunquam lassatam vibrat falcem. Quid mirum deinde? si ad hæc horrea, in quibus mensam stravit Deus ad discumbendum, tot ex Europa & Asia confluant Nationes? Et quoniam Dacicas opes, hodie.

hodie dum monstrant antiqui Cæsarum
 numi, uti amplius in Veteri Dacia ex-
 posuimus; idcirco præter memoratos
 fontes, unde regnorum divitiæ proma-
 nant, eos solùm hoc loco subjiciemus, qui
 nostrâ etiam ætate abundantiam Transil-
 vaniæ commendant. Et primùm quidem
 venienti ex Hungaria ab *Hunyad* & *Gya-
 lu*, totus tractus montanus, tam eâ, quâ
 Daciam Mediterraneam, quàm quâ parte
 Ripensem, seu Hungariam ad Marusium.
 usque respicit, aurifer est: idem deinde
 per juga montium metalliferacium, à
Deva per aureum montem Romanorum
 ad *Margam*, cis & trans Danubium lon-
 gissimè procurrit. Rursus plaga Rudnen-
 sis, montana quoque *Gyergyó*, *Csik*, *Ud-
 varbelly* & *Háromszék* in Bartziam usque
 metallifera sunt. Montes insuper à Mil-
 lenbachio civitate, quâ parte ad meri-
 diana *Háczeg* & *Sil* oppida declinant,
 aversâ autem elegans & propè ad inte-
 gram puritatem, vel fluvii ipsi dant
 aurum, quos chrysiis rectè vocant; de
 his, atque Aurariis Comitatus Alben-
 sis jam alibi meminimus. Adjacet Abrug-
 banyæ vicus *Kerpenes* & *Butsum*, cum
 valle à rubro rivo dicta; sunt ibi per cir-
 cuitum montes rerum plurimarum ferti-
 litate.

litate usque aded cumulati , ut solertis terræ viscera thesauros regiis opibus ampliores alant : illic nempe obryzum aurum patulis quoque de montium culminibus frustulatim præciditur , ponè valles autem , limpidissimi amnes aurato , ac cinabarino Sabulo oppidò graves decurrunt. Neque multis passibus ab Abrugbánya , in Vertice præalti montis , rudus cameratæ olim fodinæ , Romani operis insigne documentum visitur. Memoriâ penè fugissent montes Rudnenses, Moldaviam & Sarmatiam versùs positi : item , prærupta montis *Wolcoi* , à Vulcano dicti , atque ima *Bibor* , ubi lotura auri virginei fit , quò elegantius Provincia non habet.

Ferri fodinas conservat nunc oppidum *Toroczko* , ubi argentum quoque à ferro separatur. Hunyadienses neglectæ jacent , magis florent in *Gyergyó* & *Taplotta* , in *Csik* ad *Madarasz* , in *Bardocz* & *Harman* pagis. In monte *Aklos* fundendis ferreis fistulis , quibus plumbea vibratur grando , aptum planè eruitur ferrum. Cretæ copiam erui in Sede *Udvarhelyi* , & ad Castrum *Bálványos* , uti & Sulphur in territorio *Torriensi* notum est ; sed hujus postremæ mineræ nequedum

dum cœpit usus publicus. Ad vicum Harman in latere montis *Mitác*, rubei coloris lapides sculpendis figuris accommodi, tum ad Claudiopolim ac Tordam apta ædificiis saxa candida, & ad fluvium *Oitos* laboratæ cotes reperiuntur. Ad Tordam visuntur petrae ad spatium unius milliariis in longum ruptæ, in his Scorpiones gigni quibus Pharmacopei utuntur, certâ fide accepimus. Et ne prolixiores simus in referendis singulis beneficiis, quibus rerum Conditor hanc regionem ditavit, velit vel ex unius nemorosi montis feracitate (tota enim ditio mons veluti unus ac sylva est) eius abundantiam lector accipere. Mons hic Siculis *Hargita* dictus, arvis & pascuis largè fœcundus, tanta saluberrimarum herbarum varietate germinat, ut sua accolæ omnia ferme ciborum condimenta, nam à peregrinis abhorrent, & ægrorum alexipharmaca inde convehant; à cervinis fungis est etiam celebris, nutritque non modico numero Linceas, Martes, Rupicapras, Apros, Urso, Hermellos, Castores, Bonafos &c. Sed Uros quoque jubis horridos, & Tragelaphos, genus Cervorum barbatorum. Mellis densa inter illa nemora saltusque tanta est

est copia, ut præter usum communem, ex eo tam delicatum potum coquant, qui vel vino assvetis facillè imponat. Si ambrosia hæc Siculica pluribus asservata sit annis, eâ ditiores solùm ac Ingenui, Cretici ad morem utuntur; Vineta enim hìc nulla, & multis Siculis, vitis visa est nunquam. Cæterùm vina Transilvanica rarò in copia ad maturitatem veniunt, maximè, quà Septemtrionem respectant, calcem copiosam redolent; quocirca Valachicis, tum incolæ tum advenæ Nobiliores delectantur.

NOVA DACIA
 SEU
 TOPOGRAPHIA
*Celebriorum Transilvaniæ
 Urbium.*

PARS SECUNDA.

§ I.

ALBA CAROLINA

Nuper Alba Julia, Hungaris Gyula Fehérvár, Germanis Weissenburg/
 Jam Hungaris Carolvár, Germanis
 Carlsburg.

URbs vetus ac princeps Daciæ Alba, suorum prope ignara natalium & Authoris, non levem porrigit litem Scriptoribus: aliqui enim ejus Condito- rem Julium Cæsarem, alii Gyulam Hunnorum Ducem, Juliam Augustam alii volunt. Nos cum Szentivania à primis Daciæ populis conditam, ac *Tarnis* dictam

dictam cenfemus. Succedentibus subinde in imperio variis gentibus, varium quoque nomen ac formam induit. Sub Decebalo Daciae Rege altera Regni Sedes erat. Annales Hungariae (a) ita habent: *Metropolis Transilvaniae est Alba Julia à Romanis prius condita, deinde ab Albanis Scythis instaurata.* Bonfinius plura Libro 9. Annalium, cum Melchiore Inchoffer S. J. Scriptore (b) consignavit. Gyula unus de primis septem Ducibus Hungaris, magno vir animo, cum fortè in Transilvania venandi studio sylvas oberraret, Albam vetustissimam urbem, Romanorum monumentum, sed vepribus & arbutis obsitam, antiquitatem veneratus, instauravit, & Albam Gyulam, posterì molliùs Juliam, quasi à Julio condita fuisset, vocaverunt. Omnia hæc veritati cohærere arbitramur, modò originem ejus longè ultra, quàm Romanorum cœperit in Dacia imperium, referamus; sunt enim Historici, ut notat Conradus Gesnerus in Onomastico, qui primordia Albæ ad ætatem Cotisonis Dacorum Regis pertinere ajunt, quo tempore nè hilum Romani in Dacia possederunt. Svetonius in Octav. memorat:

D Regi

(a) Bonf. Dec. 1. lib. 1. (a) in præf. ebron. ad A.C. 792.

Regi Cotifoni datam in conjugium Juli-
 am Augustam, natam ex Scribonia, Au-
 gusti Cæsaris conjugē filiam, ex quo
 conjectare licet, ejus memoriæ Albam
 Juliam, abolito *Tarnis* vocabulo, instau-
 ratam fuisse. Sed qui vetera omnia ad
 Recentiorum possit accommodare sensa,
 ille magnus Apollo in literatorum sena-
 tu, jure dictaturam capeßat, Cujus nos
 quoque ferulæ lineas has subjicimus.
 Porro sita est Alba instar umbilici in gre-
 mio Regni, ex colle declivi ad duo ferè
 millia passuum, planitie undequaque
 circumfusa, viciniam despectat. Rei-
 scherdorffius scribit: olim tam spatiosam
 constitisse, ut Marusius, qui nunc pas-
 sibus mille distat, per medium eam se-
 cuerit. Addit Ortelius: circuitum illi-
 us quinque milliaria germanica interce-
 pisse; neque id longè est à veritate, nam
 toto hoc ambitu multiplices ruinæ, ta-
 bulæ ac conditoria, quæ hodiedum eru-
 untur, veterem ejus amplitudinem com-
 mendant: nunc exiguo terræ spatio con-
 clusa, posito veteri nomine, validissimi
 propugnaculi formam accepit, quam le-
 ctori ut exhibeam, lubet penetralia e-
 jus subire; & quoniam interiora urbis
 tenemus, à Sacris initium faciam, ubi
insignis

in signis Basilica præeminet, olim mortali-
 um adulationi, nunc superùm venera-
 tioni dicata. Condita fuit honoribus
 Antonini Pii, & Juliae Matris, quæ Tem-
 pli Solis Sacerdos eo in loco Daciae, Sa-
 cra Romanorum accurabat, in quo ejus-
 dem Progenitores fortunarum suarum per-
 petuas sedes posuere. Vide Thom. Rei-
 nesium. Nobis propria autopsia argu-
 mento est, cum nuper altè sepultos ex
 quadrato lapide fornices, atque à prin-
 cipe nunc Templi vestibulo 12. circiter
 passuum intervallo remotos, Præfulis æ-
 dem versùs curiosiùs contemplaremur,
 ipsissima veteris porticùs vestigia nobis
 sunt ostensa. Tam magnificæ fabricæ
 Conditorem, Ulpium Mucianum, Ro-
 manæ Militiæ Præfectum existisse, anti-
 qui marmoris inscriptio docet, quod A.
 C. 1550. teste Reischerdoffio, in hac
 ipsa Basilica repertum est, & his chara-
 cteribus notatur, si à Lazio, Wagnero
 & Tróstero recedimus, quos lectori ex-
 hibemus:

I. O. M. ET IVNONI REGINAE
 PRO SALUTE IMP. M. AVR. AN.
 TONINI PII AVG. ET IVLIAE AVG.
 MATRIS AVG. M. VLPIVS MUCIANVS
 D 2 MIL.

MIL. LEG. XIII. GEM. HOROLOGIARE
 TEMPLVM A SOLO DE SVO
 EX VOTO FECIT
 FALCONE ET CLARO COSS

Proximè quoque haud procul à Tem-
 pli altera turri, vitio temporum ruinata,
 erutus est sequens lapis, ita signatus:

SOLI INVICTO
 AEDEM RESTITVIT
 C. CAE. FILIVS
 SABINVS LEG. AUG.
 LEG. XIII. GEM.

Hæc admiranda Fabrica à Christianis
 postea Deo dicata, & S. Michaëli Ar-
 changelo adscripta, ac ut multi tradunt,
 à D. Stephano I. Hung. Rege primùm
 restaurata, quam An. C. 1003. devicto
 Gyula Avunculo suo, magnis vectigali-
 bus, multisque aureis vasis dotatam,
 fundatâ Sede Episcopali in Cathedralem
 Ecclesiam commutavit. Refert illa figu-
 ram Crucis è quadratis lapidibus magni-
 ficè in altum evecta, atque cum adjun-
 cta sibi turri nuper renovata, quæ omni-
 um in Transilvania celsissima visitur, to-
 tam qua latè patet in meridiem Devam
 arcem, & Braniczkam usque, findente
 Marusio per septem ferè germ. milliaria,
 pera-

peramœnam planitiem despicit. Socius
 ejus continenter tot bellis subacta, flammis
 que depasta, totum decorem amisit; **potissimum**
 autem hujus Basilicæ magnificentia ab hæresi
 deformata insqualluit, dum regnante Isabellâ
 Polonâ, nominati Joannis Sigismundi Zapollya,
 aliàs Stephani pupilli Matre, Paulus Bornemisza,
 Præsul Albensis, à conjuratis in Ferdinan-
 dum I. è Provincia A. C. 1556. exulare
 jussus, eâ Hæterodoxi una ex parte pe-
 nuarii ac præsepis locò abutebantur, ad
 adventum usque Georgii Martonfi Transilv.
 Antistitis, qui paucis ab hinc annis
 expurgatam, multisque centenis curribus
 elato fimo, variis ornamentis collustravit,
 & cum primis rarissimi operis quatuor
 minoribus aris, in binis Templi naviculis,
 specioso à varietate colorum marmore,
 multis Regnis vix viso decoravit. Marmor
 hoc probus Antistes è solutis Mausolæorum
 compagibus potiori jure pro Deo vindicavit,
 quàm olim sectarii, qui ex eodem compacta
 altaria dissolverant, & in suorum Principum
 loculos adornandos, novo Christianis jure
 alienaverant. Et quoniam plurima hic
 antiquitatis visuntur monumenta, selectiora
 ex iis producemus; & quidem for-

tis ille Hungariæ Heros Joannes Huny-
ades , cujus cineres Bonfinius & Thu-
rócius in hac Ecclesia conditos fuisse
tradunt, primum sibi locum vendicat ;
qui 10 7bris A C 1456. piè Semlini ad
Albam Græcam vitâ excessit, quem mox
Europa deploravit, Callistus III. pecu-
liari pompâ luxit, universò Purpurato-
rum Patrum Senatu, inferias eidem ma-
gnificò apparatu persolvente. Nos æ-
ternæ ejus memoriæ hoc Elogium sub-
scribimus :

Joannes Corvinus Gloria Transilvanorum.
Nobilis Soboles Ingenui Valachi Budi.
Cliens Demetrii Cardinalis Episc. Zagrab.
Numinis Providentia Christianis datus
Ob Virtutem Vajvoda Transilvaniæ.
Banus Severinensis & Temesiensis
Hungariæ Gubernator, non Rex ;
Sed Regibus major, Pater Patriæ.
Genitor Mathiæ Regis hoc nomine primî
Tandem à Ladislao posthumo Alberti filio.
Comes Bistriciensis
In Basilica D. Stephani Viennæ creatus.
Hostium Domitor
Turcarum ultra centum millia fudit.
Quater & vigesies prospere confixit,
Bis præ militis inopia cedere coactus.
Nullius unquam Vanitatis reus notatus,
Salus.

Salus Publica, Christianæ Reip. Defensor,
Justus, Pius, Fortis, semper audiit.

D. Stephano & Ladislao proximè accessit,
Extinctus tamen, ut æternum luceat.

Ponè Joannem Corvinum, quiescit
frater ejus, hac inscriptione, gothico
charactere supra marmor ac alabastritem
lapidem expressâ honoratus:

*Joanes vocatus Frater Gubernatoris, sit jūctus
Cælicis choris, sit junctus cælicis choris.*

Ex adverso latere, Ladislaus Hunya-
di Mathiæ Regis frater eleganti ac Corvi
effigie notatô marmore concluditur, qui
ob cædem Comitis Ciliæ, violatâ à Re-
ge fide, quinque ictibus truncatus Budæ
23. die Novemb. cecidit; quâ, anno se-
quente, ut Bonf. & Ranzanus tradunt sa-
ta Regi vitam eripuêre. In aditu Tem-
pli ad sinistrum latus, visuntur in simili
tumulo cineres Reginae Isabellæ Polonæ:
ponè hanc, Stephani Zapollya ejus fi-
lii; qui ad memoriam Patris Hungariæ
Regis, sed multum degener, Joannes II.
dici voluit; Arianismo enim Pseudo-Au-
lici ac Medici sui Blandratae contamina-
tus, miserè interiit. Eodem tractu le-
gitur nigro incisa marmor sequens inscri-
ptio, quam insignis Poëta moriens sibi
accinuit, cum ignoto titulo:

Megerechen Ar. Co.

De se ad Lectorem

Quem non livor edax, alienaque gloria torquet,
Perlegat hæc latiis carmina cæsa notis.

Tres fuimus claro cognato sanguine vates,
Pannonicam Dravus quos rigat altus humum.

Unus erat Janus, proprias qui primus ad oras
Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

Alter erat Petrus, genitus de stirpe Garazda,
Qui tulit Aoniæ pleetra Sonora lyrae.

Ultimus hos ego sum, cognata è gente secutus,
Tertia doctarum gloria Pieridum.

Strigonia Petrus requiescit in Arce, Joannem
Ipsa suum sedes Pontificalis habet.

Hic mea si dederit fors, ossa recondite, si non,
Nil nostra, jaceant, quolibet illa loco.

Spiritus æthereas postquam resolutus ad auras
Evolat, haud magni membra caduca facit:

Celsus ab æthereo demissus Patre revertit,
At Corpus, de qua fingitur, intrat humum.

Cælum divinæ est requies faustissima mentis,
Parvula corrupti corporis illa Domus.

Ne longum lector damnes in marmore Carmen,
Scripsimus ignotis ista legenda viris.

*Vivens scripsit A. D. 1507. vixi annis 37.
Quid ais? tace! Zoile tace.*

In comperto est, hunc Poëtam fuisse sanguine junctum Joanni Vitezio Quinque Ecclesiensi Præsuli, qui sub nomine *Jani Pannonii* insignis Poëta floruit. Lateri Ecclesiæ adjectum est vestibulum Anno C. 1513. gentilitiis Procerum scutis adornatum, quorum munificentia illud assurre-

assurrexit. Arma Episcopi Transilvaniensis in postibus suspensa, hoc disticho signantur :

Mathiam claro tetigit qui sanguine Regé,
Ista Ladislai signa fuère Geréb.

Alterâ vestibuli parte Principum Apostolorum effigies cernitur, quælibet suo anagrammate subscripta :

*Limina qui astriferi reſeras & claudis Olympi,
Pande mihi æthereas Terre beate fores.*

*Multa doces hominû qui millia credere Christo,
Da mihi, da rectam Paule tenere fidem.*

Sed quis universa, quæ huic Basilicæ & ejus cryptis, studio Majorum sunt inscripta, in has paginas cogere possit? præforibus Sacrarum ædium, vastum ac lautum stat Episcopium, Canonicorum quoque Collegio instructum, quod proturbatis penitus Præsulibus, Principes Transilvaniæ diu insedere : nunc Austriacis auspiciis sub Carolo VI. suis Dominis magna ex parte cum Templo restitutum est. Istvanſius (a) hæc posteris hac de re scripsit : Tasnadum oppidum cum fructuum decimis, quæ ad Albensem Episcopatum pertinebant, à Regina Isabella A. 1559. abalienatum est. Adhæc tribus provisa Templis : uno Patrum Societa-

D 5

cieta-

cietatis JESU à munificentissima Batho-
 riorum Familia excitato , altero venera-
 bilis ordinis Provinciæ Observantium jã
 de Bulgaria dictæ , cui nomen Franci-
 scus indidit. Illud ereptis morte Funda-
 toribus , heterodoxorum furor pulsus Je-
 suitis invasit , tantùmque afflixit , ut
 præter ruinam manserit nihil ; seculo fe-
 rè exules reducti , Deo primum dicatas ,
 impendiis Comitum Stephani Apor , de-
 inde & suas ædes instaurare cœperunt ;
 & quoniam sua dote ac fundis carent , ex
 quo exuti sunt , idcirco domicilium eo-
 rum cum Minervæ Athenæo , lentè ad-
 modum confurgit : Istud verò , quod
 Patrum Observantium esse diximus , est-
 que vetustissimum Sacellum , Sancti Ge-
 orgii nuncupatum , nunc sortitum est
 nomen D. Capistrani , ob memoriam ,
 hunc locum sub Vajvoda Hunyiade in-
 colentis. Stat ad ortum hybernum cum
 turri antiqua , cujus olim apex Saxeis stro-
 bilis ex parietinis vetustæ urbis Apuli e-
 rutis culminabatur. Colitur hic prodigi-
 osa Deiparæ Icon , alia ab ea , quæ o-
 lim *Virgo Alba* nominabatur , & quoni-
 am anno 1742. Novum odæum Veteri
 adjunctum ad perfectionem deductum
 est , die 9. Iobris. ejusdem anni solenni
 pompâ

pompâ Thaumaturga Icon majori Aræ
 imposita est. Tertium demum Sanctua-
 rium colunt, non ita pridem jactis fun-
 damentis, ac absoluto jam opere RR.
 Patres Ordinis Sanctissimæ Trinitatis, de
 Redemptione Captivorum in añexo Asce-
 terio, Anno 1695. in Hungariam à sum-
 mo hic Præsule Georgio Széchénio Me-
 tropolita Strigoniensi introducti. Expe-
 ditis sacris profana invisuri ædificia, à
 nova urbis munitione auspicamur, quæ
 tot inter Austriacæ potentix municipia
 hæreditaria, non infimo loco censeri de-
 bet. Et quoniam Alba Julia penitus
 veterem formam exuit, novo quoque
 nomine insignita, ab Augusto Condito-
 re Carolo, Carolinæ Albæ nomen acce-
 pit, Anno 1714. quò novis aggeribus
 jubente Carolo VI. muniri, & annis in-
 sequentibus validissimis mœniis cingi oc-
 cœpit posito primo lapide 4ta Novem-
 bris ab Illustrissimis Heroibus è Comiti-
 bus Sigismundo Kornisio, & Stephano
 Steinvillio, Legum illo, Armorum hocce
 meritissimis Provinciæ Præfectis. Quod
 igitur ter felix fortunatumque sit Albæ
 Carolinæ, toti Daciæ, ac universæ Ro-
 mano-Catholicæ Reip. eâ contentione
 grande hoc ac lautum profecit municipi-
 um

um, ut perpetuam sibi securitatem, hostibusque positas esse Metas adpondeat; idque tanto fidentiùs, quò amplius declivi in colle situm, suam hosti celat munitionem. Ei hisce chronosticis metris saxo incisus in ortu Poëta accinuit.

LVCe saCra CaroLI sIMILes aLba aCCIPlt ortVs,
 In soLlDa prlMVs ponItVr arCe Lapis.
 IVLIa nata fVI, CaroLVs VIM, robVr & aVXIIt,
 IVLIa sln Libeat nVnC CaroLIna VoCer.

Numerat propugnacula septem, scutis Imperatoriæ Domûs eleganter adornata, quæ totidem Cortinis seu muri intersecti loriceis, tum verò speculis cupro tectis, atque in altum è cæso lapide aquilis effigiatis, auróque coruscantibus fastigiantur. Dicta propugnacula heptagonum formant municipium, quæ sua nomina à totidem Divis sortiuntur, quorum honori ac tutelæ dicata sunt. Accedunt septem quoque Revelina, seu moles portis præstructæ: Semilunæ 14. singula hæc munimenta, & ardua urbis mœnia, in altitudinem 33. pedum attolluntur: horum operum latitudo in fundamentis est 12. pedum. Muri autem, qui mœnibus ex adverso objiciuntur, vulgò Contrascarpæ dicti, in altum novem pedes habent, superaddito fastigio pedum quatuor. Eorum distantia à cortinis, seu latitu-

latitudo fossæ est pedú 84. totidémq; pedum pons validus, quo hæc munimenta connectuntur. In fronte cortinarum, certæ insuper munitiones figuram rhombi referentes visuntur, quas rarò in aliis præfidiis reperias: bellicis Machinatoribus Tinellia vocantur, & ante quamlibet cortinam binæ consistunt, ita ut per circuitum 14. numerentur. Portas cum ferratis obicibus, adversus incumbentia discrimina, & ad tutanda Revelina positas, habet senas, quarum duæ solùm, clausis reliquis, dant aditum.

Una, quæ Orientem solem aspicit, ad Romanorum, & omnium fortasse Gentium invidiam, magnificentissimè erecta, Architectonicæ & Statuariæ ingenium prædicat, nequedum tamen suam perfectionem sortita est. Ejus facies ex quadro saxo compaginatur, trophæa, pugnas, aliâque militaris fortitudinis monimenta & tela artificioso scalpro partim in Saxo, partim in alabastro efficta, ingredientium oculis objicit: Aquila uno è lapide secta, expansis alis, Sceptro, & ense, ac aurato vellere adaucta, portæ supereminet; at interior sive Occidentalis facies, speciosiora à scalpro & malleo elaborata refert ornamenta nam
fronta-

frontatus ejus vertex , majestate figuratarum è saxo Dearum conspicuus , à prævastis quatuor Gigantibus , ex candido lapide cæsis , sive Diis terminalibus succollatur , qui totam eâ parte molem suis capitibus & brachiis excipiunt , quâ Carolus VI Rom Imperator semper Augustus , cristato Bucephalo insidens (est saxea machina pedum 12.) medio aëri laureatus immergitur ac ex urbe subjectum oppidum despicit. Interna portæ cameratio , duodenas premit cõlumnas , quibus suo pondere incumbit : harum intervallum hinc & hinc , distinctas vias curribus peditibusque præbet.

Altera ad occidentem porta , saxæ subjecta moli torvo vultu , neglecto scalpri artificio , funestas non nisi mortes hosti minatur. Adhæc Carolina , quemadmodum olim Provincialibus comitiis , & Episcopio , Principumque Transilvaniæ commoratione longo tempore erat celebris : ita nunc ab eadem Episcopali sede ac ædibus Canonorum , tum verò à Camera , cum peculiari suo Præside , cæterisque erectis Dicasteriis longè celebrior effecta est. Præsidi enim Camera-li , Monetaria primùm domus , cum Mensariis , Numulariis , quibus auri argente

gentive flandi , feriundi , signandique potestas data : item singuli totius Transilvaniæ & nuper Cis Alutanæ Valachiæ latomiarum salis Sub-Præfecti : tùm Fiscalium etiam bonorum Curatores , atque Generalis proventuum Perceptor , ad quem singulis angariis tricesimalia deferbantur lucra , penitùs subsunt subjiciunturque. Est & aliud minus Dicasterium , quod Exactoratum vocant , in quo rationes excutiuntur ac suos in ordines rediguntur. Denique militari ùt plurimum Præturâ gestit , cujus directioni Cæsareum Præsidium ac armamentarium bellicâ supellectile affatim provisum obtemperat. Eminent quoque Annonaria domus , quæ præsidiarios roborat , ejus furni sunt memorabiles , nam numero decem sunt , quorum quivis quingentos panes una vice excoquit.

Lustratâ , quantum assumpti operis ratio fert , Præsidii formâ , mœnibus ultra egressuros , porta ab occasu in montes vitibus consitos deducit ; inde in rupem clivo Sancti Michaëlis impositam itur , ubi situm est vallum , quod Romanorum fuisse , lapides loquuntur. Isthinc ultra , aditu perdifficiles inhorrescunt alpes , intra quas montana oppida conduntur ,
Abrug-

Abrugbanya princeps est, olim Collegio Sacerdotum à Joanne Hunnyiade donata, venis prædives metallicis, à tot seculis non exhauritur. Jam si ad Meridiem te convertas amœnissima se se planities pandit, quæ in Septemtrionem quoque deflectens, Ennyedinum usque à Calvini nido famosum oppidum, sex passuum millibus distitum, lentè procurrit. Ad Orientem, amplum oppidum quadrifariam divisum patet, quod suburbana nonnulli, alii **Albam** vocant, vasto ambitu complectitur Hungaros, Germanos, Italos, Armenos, Hebræos, & quicquid Nautæ occupant, ac Valachi numerosi, ubi Cœnobium olim Valachicum græci ritûs constitit. Catholicis isthic Strictioris Observantiæ D. Francisci Filii sacraministrat. Marusius hac lento passu graditur, cujus utramq; ripam, ad unū lapidem navalis pons ab **Alba** distitum conjungit.

Carolina divellitur Claudiopoli 8. Cibinio 7. miliaribus germanicis.

CIBINIUM.

Ungaris Szeben, Germanis
Hermanstadt.

Cibinium omnium Saxonicalium Civitatum in Transylvania municipium

um

um ac caput , ad meridiem orientem versus jacet, à præterfluo amne Cibir , nomen accepit, ita à Sibiris , Svevorum gente appellatus , postquam Romanorum exercitus variis nationibus permixtus , sub Tiberio Cæsare in confiniis mediterraneæ Daciæ consedisset. Alterius nominis originem , quod urbs gerit, videlicet, Hermanopolis , aliis Hermopolis , nunc Hermanstadt, Majbonius in insula sua , ab Hermete , qui Saxonibus vernaculâ lingvâ Herman audit, deductum esse probat. Addunt nonnulli , amplissimum olim à Getis in eo ipso Monte Getenberg dicto , cui superior pars Urbis insidet , regnante Hermanarico Gothorum Getis mixtorum Rege , Hermeti seu Mercurio sacrum stetisse fanum. Sed viciniorem nostræ ætati nominis originem , ædificatæ civitatis cunabula , clari tradunt Historiographi, videlicet: Anno Christi 1006. cum Gisela Bavara S. Henrici Imp. cognomento Pii Soror, ac D. Stephani Regum nostrorum primi sponsa in Hungariam commigrasset, eâ opportunitate Hermanum quendam Norimberganum, Reginae aulicum, lapsu temporis in Transilvaniam venisse , atque ad fanum Hermetis villam ædificasse, quæ

se , quæ factâ mortalium accessione Anno Christi 1160 in munitam urbem versa sit ; nam anno Christi 1143 à Geysa Rege Il. Saxones in Transilvaniam accersiti , ac ab adventu suo , anno undecimo magnis immunitatibus ab eodem Rege donati , radices quoque collis , mœnibus cingere constituere. Luculentum asserti hujus est testimonium , urbicum Cibiniense sigillum , hac inscriptione signatum : *Sigillum Civium de villa Hermani*.

Urbs hæc , quæ Orientem & Meridiem respicit , ab ea , quæ collis lateribus adjacet , lapideis gradibus dividitur , habetque fontem in loco urbis editiore , ex quo aqua per canales eò deducta , in labrum decidit , unde potior incolarum pars haurit. Ab occidente , humiliore loco brachium amnis Cibin admittit , qui pleno alveo extra delabens complures rivulos ex septentrionalibus Siculiæ plagis defluos excipit , neque procul à rubra Turri , ad quam repetitis vicibus , memorabili clade Turcis tentatus est ingressus , in Alutam exoneratur. Plures insuper rivuli è vicinis piscinis ad civium commoditatem hanc urbem præterfluunt , quæ Viennâ , Austriæ , suo ambitu
minor

minor non est, &, si artem demas, naturâ fermè munitior, ob piscinarum multitudinem, quæ hosti aditum ægrè præbent. Numerat portas majores quatuor, minores duas: adhæc vario belli apparatu provisâ, præter mœnia Saxeis defensa turribus, habet fossam undiquaque vastissimam, eamque si orientalem partem excipias, aquis refertam; hanc extrinsecus in gyrû ampla vivaria, alicubi etiam quadruplicato ordine ad unû milliare italicum circumcingunt. Reischerdoffius scribit: isthuc in subterraneas fossas ad multos annos, citra publicam jacturam, frumentum advehi, nec deesse molas, ita aptatas, ut nulla arte ab hoste esuriam Civitati moliente, eripi possint. Et certè post funestum Ludovici Regis ad Mohácsium interitum, urbs hæc toto septennio, dum civilis belli furor vastaret Provinciam; semet citra externarum gentium auxilia, contra hostiles impetus domestico Marte strenuè defendit servavitque: Turcis etiam nunquam aditum reseravit, & cum vice quadam nefario ausu & dolo, Turcarum legio muros subintrasset: mox reciproca Civium arte, ad hostium famam excitus, egressusque Turca, civitate exclusus est.

Postremis annis , revertentibus ad Hungariæ Regum Obedientiam , Regium idque validum recepit Præsidium.

A magnificis ædificiis multùm decoratur hæc Civitas , eorum singula supernè à laterculis rubescunt , ob quod Turcis rubra civitas audit. Varietate negotiationis , & opificum numero est frequens ac potens : pagis Regiis septem supra viginti gaudet : olim monetariâ etiam domô inclaruerat. Politicus ejus Magistratus passim laudatur , tam urbicus , quàm Provincialis ; huc enim Saxonicæ nationis Judices omnes , Præsidesque singulis annis die Partheno-Martyris Catharinæ congregantur , lites ac commoda gentis , rémq; publicam consultaturi. Prima duo Nationis capita isthic resident , nimirum Urbis Consul , cui tota OEconomia subest , & Nationis Comes sive Regius Judex , qui Jura litésque Saxonum cognoscit ac definit ; hoc tamen discrimine , eorum auctoritas circumscribitur , quòd intra urbem Consuli , si simul gradientur ; extra hanc autem Regio Judici , alter dextram porrigat.

Memoratu digna occurrit , vasta admodùm Basilica , formam triplicatæ Crucis

referens, olim 24. Aris instructa, quam clarus mitrâ Præful, cum Decano, & venerando Sacerdotio præditis, 24. viris accurabat. Usum ejus ultra duo secula habent Saxones, unâ cum ædibus Canonicorum. In hac Urbe, reperti subindè sunt, qui Pietistarum dogma profitebantur; illud ita habet: *Hominem solo Dei spiritu regi. Legem adimpleri, modò divinis inspirationibus obtemperetur. Necessaria esse bona opera ad salutem: Caput nullum esse Ecclesiæ, quod sit visibile; sed futurum primò, ac annis mille duraturum ante extremum mundi diem, cùm Christus in gloria apparebit. Nullum dari hæreticum, sed solum Hæreses, & plura his magis inepta.* Amplas Capitularis Præpositi ædes, in lusu pyramidum olim perditas, hodie hæredes Lucs possident; si tamen de re aliena lusus valet? istius facti memoriam, lapis muro domûs insertus exhibet, in quo binæ manus, quarum altera globum, altera pyramidem tenet. Suberant huic Præposituræ Decanatus duo, *Schenk & Leschkirchen*, & teste Szentivania, in Sacris urbs hæc, Archi-Præfuli Colocensi olim obtemperabat: Nicolaus Olahus, & Hannerus l. 4. pag. 191. in Cathedrali Parochia, Archi-Episcopi Strigonien-

goniensis Vicarium quoque resedisse tradunt, cujus Jurisdictioni etiamnum omnes Catholici parent. Terna insuper Conventualium Fratrum S. Francisci Monasteria, (a) à nonnullis memorantur, alii his tribus, duo adhuc adjiciunt, unum Dominicanarum Virginum, à Patribus Franciscanis reformatis prioribus annis occupatum : aliud Divi Dominici Fratrum, hoc integrum serè cum Templo stat, ac Civico granario hæctenus deservivit: nunc ad Sanctimonialia, quas Ursulinas vocamus, pertinet, adductis Posonio sacris earum Coloniis hoc sæculo, ut teneriorem in hac Urbe pietatem propagarent. Hac tempestate binæ Familiæ Cibinii Dominicum gregem, verbo pascunt & exemplo. Ignatiana & Seraphica Reformatorum. Societas JESU, quæ munia Parochialia exercet hoc loco, in Novo à se erecto Templo, in Transilvaniam sub purpureo Charitatis vexillo introducitur à Stephano Bathorio Principe Transilvaniæ & Poloniæ Rege, Anno 1574. Cibinii verò, post longum à Provincia exilium, jussu Leopoldi Cæsaris anno 1699. Stabilitur. Ita multa, quæ contra voluntatem facta sunt, profuere coactis.

Jam

(a) *Mathias Mil. pag. 60.*

Jam in Urbem revertamur, quæ à prima sui origine Romanis Sacris adscripta, defecit anno 1519. postquam Martinus Lutherus, lector ut vocant ordinarius ordinis Eremitarum S. Augustini, invidia succensus, occasione arrepta ex abusus, in evulgandis indulgentiis, colligendisque pecuniis per imprudentiam & avaritiam committi solitis, Deo & Religioni rebellis, ex Monacho Apostata factus, Ecclesiæ bellum indixit, suasque maledicas assertions. Templo arci Wittembergensi contiguo præfixit: è quibus velut è Pandoræ pyxide, octo libros virulentæ doctrinæ, quam atra nox exhorruit, anno 1517: in lucem protraxit, ac undequaque irreparabilem mortalium animis, moribusque cladem intulit. Et Cibinii quidem, anno 1529: eò proterviæ turbulenta novi evangelii buccinatorum erupit vis; ut uno ictu & scelere, rem Catholicam everfuri, Clerum omnem, Monachos, simul ac Deo Sacras Virgines, qui ad nuptias non transierant, urbe ejecerint: mox misso ad reliquas Saxonum Civitates imperio, quicquid Catholicorum supererat, aris, focis, patriisque fundis ocys exturbarunt, exterminarunt. Sed quo jure? ceterum

præter ea, quæ retulimus, extra urbis portam, quæ à S. Elizabetha nomen accepit, extat Catholicæ pietatis insigne adhucdum monumentum, Crux, nempe, cum effigie emorientis Servatoris Mundi, artificioso Scalpro, etsi mole sua prægrandis sit, ex integro saxo elaborata. Hæc ex una parte hanc refert inscriptionem: *Hoc opus fecit Petrus Landregen Bon osterreich* ex adversa autem legitur: *Anno Domini 1417.* Centum igitur annis hoc Crucis trophæum prius constitit, quàm sacra vota Lutherus, quibus illigatus erat, adhinnierit. Dos dictæ Sanctæ Crucis, si fides Mathiæ pag. 14. in *Bir-Engel*. Sunt pagi tres: Creütz, S. Nicolaus, & *Wesdorf*; quanquam erectæ Crucis dotem, longè ampliorem esse alii existimant. Cibinium à Claudiopoli sejungitur milliaribus 15. ab Alba Carolina 7. à Corona 12.

CORONA.

Hungaris Braşó, Germanis
Eronstadt.

COrona Saxonum urbs secunda, Romanis Prætoria Augusta, Græcis Stephanopolis, dicta, intra montes

trium Cardinalem suæ virtutis rudimenta posuerit; Sigismundus autem primum anno 1392. Transilvaniam ac Valachiam ingressus sit, dum domitis Valachis, pulsisque Turcis minorem Nicopolim ad Danubii ripam recepisset: qui itaque notus esse potuit Sigismundi? abeuntem è Transilvania Cætarem, hæc de Corona dixisse ferunt: non ferro, sed auro inexpugnabilem se ædificasse Civitatem. Est namque illa multum dives, ac præter celebriores, hebdomadarias quoque, easque opulentas convocat nundinas, ad quas Hungari, Germani, Moldavi, Valachi, Bulgari, Armeni, Thraces, Græci, Judæi ac Turcæ confluunt. Perpetuis per singulos ferè vicos saluberrima fontium scaturigine rivulis abundat: non ita vino; egregio tamen è vicina Valachia ubertim reticitur; mulso insuper, quale nec Polonia coquit, celeberrimo gloriatur. Coronensis districtus Judex, qui Civitati etiam præest, hic residet; Prætura hæc valde opulenta esse fertur. Nulli perpetuus incolatus conceditur, nisi Saxo-germanus sit, quo privilegio cæteræ quoque Saxonum Civitates gaudere volunt. Complectitur autem Corona quatuor Tempa, horum prin-

princeps assumptæ in Cælos Deiparæ dicatum, anno 1385. è quadrato lapido magno æris impendio augustè assurrexit: sacro apparatu, cujus pars adhuc extat, admodum dives: adjuncta est huic Templo ædicula Divæ Catharinæ sacra, à qua vicina domorum series, & simul porta urbana, nunc Valachorum dicta, suam nomenclaturam accepit. Hanc Deiparæ Basilicam, Ecclesiasticorum ædes, Scholæ, & Bibliotheca ambiunt, huic nulla par in Hungaria extitit, post dissipatum à Solymano Mathiæ Corvini Cartophylacium; in eam enim direptâ Budâ, multis curribus advecta sunt artium volumina, ex Regia illa Budensi Musarum Domo. Ecclesiæ dictæ beneficia ac fundi, subsunt Civium potestati.

Alterum celebre Templum SS. Petri, & Pauli, cum adjacente Cœnobio D. Dominici, ad quod septem pagi pertinent, etiamnum *Hét salu* dicti, desolatam Seraphico obvenerat Ordini, quem Conventuales profitentur. Ordo hic, postquam reformatus est, eâ lege hic stabilitus, ut reformationem acceptantes ad Siculiam spectarent: nolentes verò reformari, Bulgariam peterent. Quamquam & reformati Patres, invalescent
Luth.

Lutheri dogmate, sub annum 1530 cum univerto Catholicorum grege Civitate proturbati, in Cſikienſe cœnobium conſeſſerunt. In Annonariam itaque Civitatis domum converſum eſt hoc Cœnobium, quod anno 1698. 20. Aprilis, incenſâ urbe, à flammis intactum, Cæſarianus miles conſervavit. Paucis poſt annis PP. Strictioris Obſervantiæ rurſum ſuas ædes inſederunt. Hoc igne, potior Civitatis portio cum Templis, Bibliotheca, & ducentis octoginta perſonis conſumpta, etiamnum mœret, lugétque. Ad avertendum deinceps incendium à laribus ſuis, Acatholici annuè jejunant, & quidem die Solis: qui aliàs angve pejus, Apoſtolicas vigiliis oderint.

Tertium Templum, Sancti Joannis cum Parthenone Divæ Claræ valde amplum, à quo & platea nomen accepit. Quartum juxta Burzenſem portam, Noſocomio adſitum, etiamnum viſitur, & à pauperibus colitur. Habet Corona tria inſuper ſuburbia, in diſtinctis vallibus ſita, horum unum Bulgari, alterum Hungari, Saxones tertium incolebant: nunc ſine diſcriminæ nationum inhabitantur. Præcipuum antiqua Civitas, incolis *Alt Stadt* dictum, duo numerat ſacra ſana, unum

unum S. Martini Episcopi, illudque amplius : alterum Divi Bartholomæi Apostoli, quod veterem terminat Brassoviam; nam olim umbilicum vici tenuit, ut fidem rudera illic hiantia concilient. Alterum suburbium Bologna, Germanis Blumenau dictum, à multitudine hortorum peramœnum, unico solum Sacello gaudet, quod ex contagio ægrotantium valetudinario adjacet. Tertium demum variis nationibus repletur, Valachicum audit, in hoc Valachis elegans, græciturus odæum eminet, à Valachia Principibus olim exstructum. Ludum quoque Literarium hic Valachi aperiunt, quo nihil orbe nostro rarius, quia hic tantum. Didascalorum labor in eo totus versatur, ut legere ac scribere suam parvulorum Remp. in qua barbati etiam ac uxorati sunt, condocerant. Eorum literæ Græco-Ægyptiis characteribus conformantur, quibus Illyrii etiam utuntur. Summa perdiscendæ doctrinæ cantu absolvitur, qui magna ex parte Gregorianum ac Hebræum tonum imitatur. Civitas hæc, binis arcibus custoditur, harum altera non inelegans monti incumbit suburbano, quem S. Martini vocant, anno 1553. contra prædonum incursus ædi.

ædificari cœpta, Regiô nunc fortior Præ-
 fidiô, ejus vastissimæ subterraneæ cellæ,
 multiplici munitione replentur. Altera
 arx in præalti montis culmine, germa-
 nis die *Einne* / supereminet, olim civi-
 bus receptaculo erat, cum validior ho-
 stis ingrueret: rudera nunc intus, & in
 gyrum pervetusta mœnia, quæ ab eo
 tempore desolata hiant, quo Coronensis
 Magistratus à Tartaris abductus, ac serò
 ingenti lytro redemptus revertit. Stat
 nunc eo loco Crux aquâ lustrali resper-
 sa, quam Christianorum solatio, Cæsa-
 riana legio, peditatûs Magistri Houchin,
 anno 1696. posuit. Coronam & finiti-
 mam Siculiam interjacet terra Burzia, sic
 ab amne, Germanis *Borze-landt* dicta,
 clauditur longè latèque montibus, & à
 Siculia fluvio Aluta secernitur. Est regi-
 uncula agris, pratis, ac vineis cultissi-
 ma, nec minùs lini, variæque sementis,
 ac vini feracissima. Pagos quoque ali-
 quot sinu suo complectitur, oppida pau-
 ciora. Corona in spiritualibus subest
 Archi-Episcopo Strigoniensi, ejusque
 Decanatus per Archi-Episcopalem Vica-
 rium administrabatur. In hanc priori se-
 culo, Christi anno 1694. Societatis JESU
 Missionarii Castrenses, & quidem in ve-
 ste ta-

ste talari nigra admissi sunt; cum tamen per reliquam Provinciam, aliter vestitos latere oportuerit. Parochiam nunc cum Scholis minoribus iidem administrant. Cibinio separatur Milliaribus 12. Claudiopoli 22.

CLAUDIOPOLIS

Hungaris Kološvár, Germanis
Clausenburg.

HÆc Ptolomæo Zeugma, aliis Patriussa, vetus Romanarum legionum statio ac Colonia, à Claudio II. ut Anton. Baustrandus tradit, ea in parte, quam *Ovár* seu veterem arcem vocant exædificata: anno deinde 1178. ut conjectare licet, altera sui majoræ parte, primam lucem adspexit. Civitas ampla, seu plateas & domos, sive frequentem populum numeres, communis olim Comitiorum, & Regii Provincialis Consilii sedes: muro turribusque in plano circumcincta, tribus insuper suburbiis aucta, eam à Septemtrione fluvius Szamusius allambit, qui vallum fossâ ac palis munitum, hoc seculo, à Carolo VI. colli impositum, à civitate dirimit: in
hoc,

hoc, ex veteri arce per duplicem pontem, lapideum ac sublicium via ducit. Ejus situs Hungariam respectat, qui ab hortis, campis, montibusque Uiviferis, ac quas Szamufius format, peninsulis, est perquam amœnus. Præsidium habet Regium, crebris incendiis multum deformatur. Anno enim 1655. Domus 180. & Tempia duo cum turribus suis & ære Campano Conflagrarunt: & rursus proximè, 4tâ 7bris 1724. ultra quàm sexaginta domos cum porta orientali & horologio Vulcanus absumpsit: à Varietate Religionum planè famosa, atque hinc intestinis discordiis crebrè vulnerata. In his Religio Catholica plurimùm afflicta; hujus enim excidium, incrementa fuère Acatholicorum. Incolitur cive potissimum Hungaro à Romanis Sacris alieno, cujus operâ Saxonicum jugum excussit; nam antea numerabatur inter Civitates Saxonicales.

Neque sacra Palladia desunt, intra murum quaterna recenset, præcipuum, quod reliqua fana, ut lunam minora sidera comitantur, à Sigismundo Imperatore & Hungariæ Rege, Honori Principis Angelorum magnificentissimè erectum, & largè dotatum, ac anno demum

1432. perfectum in majori urbis foro consistit. Ejus exterior species, unà cum turri quadrato lapide compaginatur: interiorè verò, quam habet formam, in acceptis debet Georgio Martonio Transilvaniae Præsuli, quem Apostolici Regis Caroli III. zelus, anno 1716. hisce terris restituit, à quibus antecessores, Heterodoxorum Principum decretis proscripti, ultra seculum exules, feliciorè hanc sortem suspirabant. Juxtà hiant sacrae aediculae rudera, eodem conditorio ambitu conclusa. In minori foro stat alterum Templum, cum cœnobio in ruinam vergente, quod Mathias I. Hungariae Rex, cujus gentilitia quoque Domus non procul visitur, Ordini Prædicatorum construi fecerat. Ordo hic, à D. Dominico institutus, anno 1208. in Hungariam inductus ab ipso Fundatore anno 1228. postea in Transilvaniam copiosissime propagatus; sed Claudiopolim revertamur, ubi in Dominicanæ Familiæ Templo longè ultra seculum ab A catholicis occupato, Societas JESU ab anno 1693. sacra procurabat, nam istud à Calvinianis, Cœnobium verò ab Arianis Regio jussu receptum fuerat: Tardius in præfatum Cœnobium successit Scholastica juvenus,

quæ ex Siculia confluit, in eo stationem suam ad annum usque 1726. tenuit; jam commodiore loco habitat, in erecto à fundamentis Seminario, sub Patrocinio Divi Josephi; Cœnobium enim illud cum Templo, tradita sunt Patribus Franciscanis Reformatis, & ab observantia strictiori nuncupatis, quibus Comitibus Sigismundi Kornisii Provinciæ Gubernatoris Munificentia utrumque ædificium eleganter ac solidè renovavit. Tertia Basilica, vasta & præalta, in platea Lupi, seu Sancti Wolfgangi, à Sectatoribus Calvini frequentatur, olim Fratrum Minoritarum erat, & D. Wolfgango dicata, atque à Mathia Corvino 1487. exstructa, ut Regiæ Litteræ Neapoli Austriæ 7. Septembris ad Claudiopolitanum Magistratum expeditæ testantur. Injuriâ temporum postea factum, eam diu vacuum stetitisse, tandèmq; Societati JESU donatam, dum Stephanus Rex Poloniæ, & Christophorus Bathorius Transilvaniæ Princeps, contiguum sacris ædibus Collegium Ignatianæ Familiæ è fundamentis eductum largè dotarunt, adjecto Academico Lycaeo, ab Religiosis ejusdem Ordinis erudiendo; verùm odio & potentia sectariorum sæpiùs isthinc, ac totâ Pro-

vinciâ

vinciâ exturbata, rursûsque Orthodoxorum Procerum studio reducta, Provinciâ, sed non primis laribus reddita est. In his intestinis Patriæ tumultibus, maximam Claudiopoli persecutionem toleravit; nam anno 1603. à Sectariis immisso in Civitatem Moyse Siculo, universus armatæ plebis impetus, nubifragii ad morem in Sacras D. Wollffangi ædes irruit, mox effractis Basilicæ postibus, sacram supellectilem corripere, aras truncare, emotoque tabernaculi cardine, ipsa Sancta Sanctorum impiâ manu disjicere: dehortantem à sacrilego facinore ædituum, Societatis JESU Religiosum, cur ita nefariè in Corpus Domini sæverent? securi in caput impacta prosternunt, & plumbea glande infontem ante aram enecant; tum verò evulsis Collegii valvis, obvios malè fustibus mulctant, alios graviùs sauciant, & post maledicta ac plagas, omnes domo protrudunt, ad extremum direpta & vastata tecta solo æquant, stolidè gloriantes, quòd plurimum Deorum cultores urbe proturbassent: quasi verò tantæ insanix rei forent Catholici, ut quam vel modica rationis scintilla ostendit, ipsi non videant, unitatem Dei. Sed non diu impune stetit hoc

F 2

tit hoc Sacrilegium ; nam Georgius Ba-
 sta Cæsariani exercitûs Ductor , occu-
 patâ postliminio Claudiopoli , improbi re-
 os facinoris comprehendit , quos tamen
 ad Patrum Societatis preces impunitos
 dimisit , Senatore Ariano excepto ; qui
 enim exterminium Jesuitarum , plebi per-
 svaserat , ex infelici arbore suspensus ,
 vitâ & civitate exterminatus est. Cæte-
 ra Jesuitarum exilia , alibi occurrent e-
 narranda : nunc novis restituti sedibus ,
 indigenarum deserviunt utilitati , post-
 quam seculo pene abfuêre. In novis se-
 dibus , Catholicæ rei emolumento , no-
 vam è fundamentis erexêre Ædem , San-
 ctissimæ Trinitatis adorationi dicatam ,
 ac Academico Collegio eâ parte , quæ
 foro proxima est , adsitam : gestit hæc
 fabrica , binis præsertim turribus bracteâ
 tectis conspicua : Arâ insuper majori ,
 quam mutuatum ab arte marinar , adjun-
 ctis præaltis columnis collustrat. Primus
 post Deum Ecclesiæ hujus thesaurus est
 prodigiosa à lacrymis Icon Deiparæ , pu-
 blicæ venerationi in ara majori proposi-
 ta , posteaquam fidelium frequentationi
 sacra ædes anno 1724. 10. 7bris resera-
 ta , & insequente anno consecrata fuisset.
 Huc spectant duo Seminaria scholastico-
rum

rum, curæ Patrum Societatis attributa, unum Clericorum & egentiorum Nobilium Juvenum; Alterum etiam Nobilium juxta ac ignobilium, pauperum Scholasticorum, pro numerosis alumnis positum; quod enim Gregorius XIII fundaverat, invidia & hæretica pravitas evertit; tot enim hæc civitas novis exundat doctrinis, expulsis licet anno 1724. Sabbatariis, ut quovis penè in vico alia & alia, cantu, precatationibus, scholasticorum & præconum vociferationibus oratoria personare audias: videre enim est isthic Togatorum Scholasticorum turmas, Arit & Calvinii juratas colonias: tum verò progenitoris Lutheri, bifariam moribus & cæremoniis scissos nepotes. Valachi Romanis uniti, extra suburbium, in Pago, cui nomen *Monostor*, ritu græco cum Rasciis & Armenis, sua sacra accurant. Eodem ferè tractu, eis rivulum, in veteri Jesuitarum statione, anno 1691. erectum sacellum, ac Dolorosæ Matri Sacrum, religiose colitur. Situs suburbii hujus, partim laxatur in hortos & colles modicè tumentes: partim supinatur in campos, vel apricos, vel silvosos & flexuosos aquis discretos ad usque radices montis *Hoja* vini feracis, quod inter deterio-

ra Rex est. De hoc suburbio Bonfinius lib. 1. dec. 1 meminit: *Colosvarum, Scholasticum oppidum, Scythicâ linguâ interpretatur, vicinum est illi Monasterium Beatæ Scholasticæ dicatum.* Ejus hodiè que indicium ostentant sepulta rudera, atque hinc magis veritati consonum, non à Scythico suburbium vocabulo, *Kolosvár* quasi *Ischola vár*; Sed à Sorore D. Benedicti Sancta Scholastica, cujus venerationi Templum olim dicatum, ita compellatum fuisse, memoria proditum est. Hæc ipsa Sacra ædes, à Patribus Societatis restaurata, aspectabilis ac culta, binis decorata turribus, & in Cælos assumptæ Deiparæ Sacrata, etiamnum stans diebus frequentatur. Olim illa mediis in suburbiis constitit, hodie de suburbiorum polo exiens, subsidente in ruinas Benedictinæ Familiæ Abbatiali cœnobio, peramœnè eminentiori inhæret Colli, & qui totâ Provinciâ esse possit saluberrimo; subinde cum agris transit in foundationem Academiæ Collegii Societatis JESU, quæ injuriâ temporum cum esset diminuta, movit Stephanum Comitem Apor de Al-Torja; ad dotandum denuò Philosophiæ studium. Ad Septemtrionem vastissimum suburbium patet,

patet, pratis, hortis, agris & vineis uberrimum: non ablimile ad Orientem; in quo pervetustum stat sacellum, honori Principum Apostolorum cum dote erectum, quod his annis, Conventualibus S. Francisci Fratribus donatum est. A meridie, mons Hásongárt Ungaris, Saxonibus Haasengarthén dictus, in latum utcunque extensus, murum civitatis terminat, ejus unam partem vineæ occupant, alteram à pluribus seculis, omnium ferme gentium tumuli; tristissimum hoc humanæ mortalitatis spectaculum, sylvam lapideam diceres, nisi temporum antiquitas erectos more Turcico sepulchrales lapides, magna sui parte subruisset. Claudiopolis distat Debrezino Milliariis 30. Nagypanyâ 12. Vardino totidem.

BISTRICIUM.

Hungaris Bestercze, Germanis
Bistritz.

SAxonum hæc est Civitas, anno 1206. ædificata, sic ab amne præterfluo nominata, quem primi incolæ Bastarnæ insedisse scribuntur. Saxonibus

Nösen appellatur in amplissima vallis planitie sita, vitiferos utrinque colles habet, post hos horrido sylvarum nemore cingitur. A cultura hortorum & fructuum præstantia planè celebris, etsi haud procul à Poloniæ ac Moldaviæ finibus absit. Formam platearum elegantem, & rivulis interlutam, non tamen amplam habet, civium ac ædium cultu nitet, illi enim & numero & opibus florent, & spe faciundi lucri, laborosi sunt. Terra hæc, Regum Hungariæ olim erat possessio; Joannes enim Hunniades, ex munificencia Ladislai Posthumi, hæreditaria ad omnem stirpem successione eam acceperat, unde & nomen Bistriczensis Comitis gessit; verum à Mathia Rege filio Joannis, de pensâ Saxones ingenti æris summâ, civitatem in jus suum & municipium adsciverunt, tum verò muris ac turribus circumdatam amplius ornarunt, quàm firmarunt. Floruit isthic ordo D. Dominici, atque instituta ab eo Rosarii Sodalitas, ejus cœnobium etiamnum extat, in quo Philosophia simul ac Theologia explanabatur. Scaturit in eo fons Saluberrimus, his notis signatus: 1487. Monasterio adjunctum est magnificum Templum, cum inscripto itidem anno 1490. In infima
Templi

Templi facie culmini proxima, prostat effigies mundi Salvatoris ex Cruce pendentis, hinc & hinc Mater & Discipulus; sed eorum vultus plumbea grandine vitiantur, in quos sacrilego ausu, sectariorum perditissimi velut in metam olim jaculabantur. Utriusque ædificii fundamenta, ad perfectionem perduxit Nobilis vir Thomas Farkas de Harina, ut testatum facit sepulchralis lapis, sub quo pii Fundatoris Manes conquiescunt: tum etiam gentilitia arma, foribus Templi præfixa, adjecto nomine Fundatoris; & quanquam cicatrices vetustatis illud ex parte exteferint, sparsa tamen fragmenta scuti, leonem referentia, hunc benefactorem & authorem tanti operis fuisse testantur. Habuit Thomas duas filias, ex quarum fœcunditate, lineâ maternâ tres celeberrimæ Familiæ exortæ sunt: Gyulaffi, Mikola, & Torma. Porro utraque sacra domus, tamdiu constitit, donec cœnobii hujus Archimandrita Matthæus Teütscher, exemplo tractus Lutheri, Religionis ac Fidei desertor, in heterodoxorum castra fugisset; mox enim ac apostatavit, nuptias celebrando, ex monasterii facultatibus, potentiorum civium animos adeò sibi devin-

xit, ut utramque Præturam, Ecclesiasticam & Secularem adeptus sit; non alio tamen, quàm Plebani nomine compelliari voluit impurus Sycophanta. Subinde, qui nuptias aspernabantur, suos urbe monachos proscribit, fundos occupat, & reliquos, si qui supererant Papiſtæ, sic namque nominabantur, penitus exterminat: Mœnia deinde ac portas urbis restaurat, propugnaculis munit, & quæ ad defensionem faciunt, armis urbem instruit. Timida namque semper est hæresis, & in media quoque securitate timet. Insignia ejus, extimus murus civicæ portæ contiguus exhibet, quâ parte Hungarica platea clauditur: lapis is ita habet: *arma eximii Domini Matthæi, Plebani istius Civitatis M. D. XLII.* in scuto apparet manus gladio armata & scipione, incisis saxo-hisce characteribus: *M. T. A. I. V.* id est, *Matthæus Teütscher arbiter juris utriusque.* Præter hanc Basilicam, minus quoque odæum, in Hungarica platea accurabant Sodales Dominici, quod à Luthericolis in horreum mutatum est. Tertium Templum ædibus pauperum adjungitur, quarum cura Dominicanis quoque incumberebat, ut vulgus refert, & effigies viri, Dominicanæ

canâ veste propter januam efficti, id ipsum probat. In foro civico Parochialis Ecclesia stat, in eam ex majori Dominicanorum Templo, sonorum organum traductum, Lutheranis inservit. In hac Ecclesia, ne hodie quidem imago aliqua aut Crux toleratur, æstate scamna, & mensam cœnæ, floribus adornant, cœterum in eam inferunt nihil, ne lumen quidem; turriculæ & tectum in angulari vertice, veteres è chalybe Cruces monstrant, major autem turris, eleganti opere, culminata, Saxeam Deiparæ effigiem, iteratis in locis, monumenta nempe Catholicorum exhibet.

E memoria pene fugerat, amplum D. Francisci Sacrarium, cum Cœnobio haud procul à porta urbis erectum, & beneficio cujusdam Episcopi Transilvaniensis, anno 1336. Conventualibus Franciscanis collatum: postmodum ab hæresi exturbatos, & rursus ab Imperatore Carolo VI. sedibus suis restitutos, invitâ licet civitate vidimus; creverat autem mirum in modum hic ordo PP. Minoritarum, qui anno 1500. sub Corona Hungariæ, 143. Monasteria, & Provincias quatuor numerabat; quanquam fato quodam, plerique deinceps illius Conventus, Fran-
cisca-

ciscanis ab observantia strictioribus cessent. Nunc præter Minores, etiam piarum Scholarum Magistri hanc civitatem incolunt, sunt hi de Congregatione Pauperum Matris Dei, quam Josephus Calasentius Catalaunus condidit, & anno 1621. Gregorius XV. approbavit. Postrema eaque peculiaris Bistricensium prærogativa est, quod sicuti Corona, ita & Bistricia, Saxonicalem districtum constituat, & civitatis idem sit Prætor, qui districtus. à Claudiopoli in septentrionem abit illa milliariis 10.

MEDGYESINUM.

Hungaris Medgyes, Germanis
Medwis.

HÆc Saxonum Civitas, latinis Media dicitur, è quod in medullio Provinciæ Orientem versus, in rudibus vetustissimi oppidi, quod Romani Medias Colonias dixere, erecta sit, & quidem à Saxonibus anno 1146. Vini cum primis est terax, jugerum magna fœcunditas, ad segetes omnis generis pariundas: rebus denique ad victum, & quæstum abundat. Subinde à generalibus

ralibus Provincialium comitiis inclaruit, nunc quoque illustris esset, nisi frequentatis hostium incurfibus, & incendiis e-
 vastata, nonnulla instauraret ædificia, e-
 gregia illa quidem, sed collapsas neuti-
 quam reparatura expensas; nundinas
 convocat celeberrimas, Transalpinis
 emporium audit. Situ & arte, tum ci-
 vium robore, & mercatorum frequentia
 semet munit, nec cuique hosti cedit.
 Ejus Parochiale Templum colli imposi-
 tum, Castri instar intuentibus semet ob-
 jicit, nam muro turribusque communi-
 tur. Szentivanius Monasterium Seraphi-
 cum istic floruisse tradit. Clade insuper
 Ludovici Gritti Gubernatoris Hungariæ
 non incognita est; ob indignitatem enim
 cædis Emerici Cibacii Provinciæ Præfe-
 cti & Episcopatus Varadinensis, Bono-
 rum Administratoris, quem dolo ad se
 accersitum nefariè interemerat, paulò
 post à Moldavis, Siculis, ac Saxonibus
 obsessus, captus, & in campum edu-
 ctus, cum tanti facinoris complicitibus
 diro supplicio affectus est. Revajus re-
 fert: Gritto manè brachia, meridie pe-
 des, vespere caput resectum esse. Ejus
 insuper duo filii adolescentuli in captivi-
 tatem Moldavici Vajvodæ abducti, sce-
 lus pa-

lus patris pœnâ capitis piarunt. Acta sunt hæc intra annum 1534. & 1537. Hac ipsa in civitate bini nobiles, Szylási & Ladányi, è turri præcipites acti, ob facinus, quo Principem Gabrielem Bathorium, ex insidiis, instigante Deczio quodam rabulâ, anno 1613. 27. Octobris, Varadini trucidarunt. Sejungitur Medgyesinum Claudiopoli in Orientem miliaribus 10.

SZEGESVARINUM.

Hungaris Szegešvár, Germanis
Ešesburg.

Vetustior hæc ac celebrior Saxonum urbs est, nata temporibus ante Christum natum, & diversis pro varietate Nationum Daciam incolentium nominibus compellata, nimirum: Sandava, Singidava, Segetusa, Sciburgium, ac Saxoburgum: trifariam dividitur, in arcem primum, colli impositam, quinque Templis adornatam, mercatoribus, ac opificibus divitem: & in inferiorem civitatem sub colle diffusam, quæ civium Senatam cum arce partitur, ornatur unico Templo, & duabus ex adverso
portis

portis communitur ; demum in longum procurrit suburbium, cui ad Sanctæ Crucis rude gymnasium adjacet. Ex septenis his Ecclesiis, binæ ad velatas spectabant Virgines, & totidem Parochiales erant. Strictior D. Francisci Ordo, anno 1723. ad S. Josephi confedit ; Civitas verò ipsa à Saxo - Transilvanis, anno 1196. è ruderibus vindicata est : eam amnis *Küköllö* ac viciniam irrigat, montesque uviferi cingunt. Illud peculiare habet, quòd dum Saxonica Natio comitia cogit, primam post Regium judicem Cibiniensem, Schösburgensis Prætor selam premat. Consul OEconomica solùm moderatur. Initio hujus seculi, hujas consul, ejurato Viennæ Austriæ Luthe- ro, in manibus Cardinalis Leopoldi à Kollonics, redux, eam à Cibiniensi Re- gio Judice, olim persecutionem passus, ut diu carceris squalore vexatus, tan- dem in Curia, alii volunt, in certa mœ- niorum turri, resecta cervice necatus sit ; altò tragœdiæ hujus aliquamdiu servatò silentiò, subinde tamen, pœnam tulit ejus adversarius.

Szegesvarinum nullibi magis, quàm ex culmine montis, suam intuentibus ve- terem præbet magnificentiam, in eo
peram.

perampla stat Basilica D. Nicolao sacra ,
 eaque rarior ex iis erat , quæ per Tran-
 silvaniam visebantur: in structuram ejus,
 plerique Europæ Principes , suam sym-
 bolam contulerunt , eorum insignia ho-
 diedum intus prostant. Juxta hanc Epi-
 scopus Transilvaniæ , insignem domum
 habuit, unde & Episcopalis vocabatur ;
 adjunctum illi est illustre à fabrica Gy-
 mnasium , sed à doctrina , etiam Aristote-
 lis , nunc nimium caliginosum. Ædes
 pauperum unà cum dote , potestati civi-
 um subjiciuntur , quorum haud modicæ
 sunt divitiæ , etsi crebrius gravioribus
 damnis obnoxii fuerint ; nam anno 1601.
 die decimo Decembris , à Georgio Má-
 ko , arce dolo interceptâ , ablatis sacris
 Templorum thesauris , communem in-
 super deprædationem perpeffi sunt. Cau-
 tum idcirco deinceps erat , etiam terræ
 Principi , armato arcem subire. Postmo-
 dum in Rakocziana hujus seculi prima
 revolutione , arx suis propugnaculis ex-
 uta , finem tot calamitatibus posuisse vi-
 debatur ; verum civili vixdum sopito bel-
 lo , dira supervenit contagio , cujus ve-
 neno quindecim incolarum millia absum-
 pta sunt ; commune hoc malum , in sola
 Transilvania , ultra quàm centum millia
 morta-

mortalium, eâ tempestate sustulit. Ad extremum in arcensî Basilica, sumtuosa cernuntur conditoria, vetus quoque lapis sepulchralis, hac epigraphe notatus.

D. M.

M. AVREL. CRESCENTI
AVGG. LIB. VIX. AN.
LXI. ET AVRELIAE FLORAE
FILIAE EIVS DEFVNCTAE
PETOVII. VIX. A. XXIII.
MEN. XI. DIEB. XX.
AEL. IVLIANVS SOCERO
ET CONIVGI PIENTISSI.

B. M. P.

Erat autem Petovium, cujus hic mentio fit, Romana colonia in Dacia, ad urbem Ulpiae latus, quod convallem spectat. Vide Vet. Daciam. Szegesvarinum distat Claudiopoli milliariis 14.

SZASZ-SZEBESSINUM

Hungaris Szász-Sebes Germanis
Müllenbach.

Szász-Sebes olim Zabesus, Romanorum tempestate floruit, fluvius Mülleream alluit, quem Jornandes Muliare vocat, ab hoc Romani Colonias Muliares nuncupabant. Restauratur à Saxo-

nibus anno 1150. muro & duabus portis defenditur, nunc multifariam per Rakoczianos anno 1704. everſo muro hiat; vallo tamen & aquis à piſcium copia fecundis cingitur: ampliffimo præterea, eoque vetuſtiſſimo ornatur Templo, in ſumma ara, pervetuſtam Deiparæ ſtatua-
 am, ad hæc ferme tempora illaſam Saxones aſſervabant, hanc cives, quanquã Luthericolæ, ſtatis diebus venerabantur, & ſuum Refugium vocitabant, eò quod à progenitoribus traditione acceperint, ſingularia hujus Virginis patrocinio, civitati collata beneficia. Illud memorabilius, ſtatuaſ hanc, correpta igni urbe, inviolatam à flammis manſiſſe, etſi Templum & ara major in orbem conflagraverit; tam prodigioſi itaque rehabendi pignoris ſtudio, nonnulli Provinciæ Optimates & Præſides æſtuabant, multisque, ſed in caſſum annis repetebant: nam peculiari Mariophilo, ſemet Virgo inviolata reſervaverat, ex Heterodoxorum unguibus vindicandam, cujus terrimum in Mariam affectum, tota Dacia ſuſpiciebat. Sigismundus is erat Comes Kornifiſus, Provinciæ Moderator, & Actuaſ Intimus Cæſaris Conſiliarius, qui cùm Száz-Sebeſini diverteret, oportu-

portunum conficiendæ rei tempus ratus, spreto, quod offerebatur auro, eam statuatam seridè postulavit, quæ olim in Parochiali Templo à Catholicis extructo locata, nihil minùs, quàm ad Lutheum pertineret, cuius dogmatica sit opinio, Sanctorum Icones è medio potius tollere, quàm colere. Tum verò tergiversari cives: mox communitatis ac Nationis suæ supremi Comitum auctoritatem interpellare; sed facta ab hoc potestate, Kornifio reddi debuit. Vidisses tum complorantes lugubri singultu plerosque civium, ac quæ poterant, Iconem prodigiosam comitantes, illud eos ingeminare audisses: *brevi intereundum sibi, ablato Refugio!* at fragilis sexus, furore correptus, post profusas lacrymas, fractâ voce diras imprecabatur Nationis Comiti, qui in rem hanc consensum præbuisset. Nunc statua hæc in possessione *Kórod* Kornifiana piè colitur.

Porro situs Szász-Sebesini in planitiem excurrit, éstque peramœnus. Civitas ab ædificiis olim illustris, præcipua Saxonum ædes audiit, nunc pleraque ruunt, neque ex præcella Ecclesia & Cœnobio Seraphico, ad Orientalem portam sito, quicquam super, nisi alta rudera;

hæc ipsa tamen his annis infedit Ordo Seraphicus Munificentiam Patronorum præstolans; suburbiis tamen ac hortis longo ordine excôlitur, eâ maximè parte, qua Valachi crescunt. Ab hac urbe, procul abeunt oppida *Vintz & Borberek*, ex Divorum Hungariæ Regum donatione ad Transalpinæ Vajvodam spectantia; sed rursus Transilvaniæ reddita. In vicini montis vertice, eminet claustrum Sacræ Minoritarum Familiæ, quod intestinis disfidis desertum, demum indigenarum furore penitus demolitum. In chorographia sua Reischerdorffius meminit, dotem Templi Parochialis Szasz-Sebessiensis constare ex pagis septem supra decem, quibus nunc Civitas fruitur. Joannes Transilvaniæ Vajvoda & Hungariæ Rex, Medicorum svasu, isthuc æger concessit, lætum mox accipit nuncium, de nato sibi Budæ filio 7. Julii. 1540. editis nonnullis lætitiæ signis, 20. ejusdem Mensis, ex morbo, quem secum attulerat, extingvitur. Szasz-Sebessinum divellitur Albâ Carolinâ milliaribus 2. Cibinio 5.

SZASZ-VAROSSINUM.

Hungaris Szász-Város, Germanis
Bros.

Peram-

Perampla Civitas, humilibus constat domibus. Olim Saxonia, Saxopolis, & Szász-bánya nuncupata, locò Claudiopolis, septem Saxonice Civitatibus adnumeratur. Gaudet feracissimo frumenti, vini, multipliciumque frugum solo; ejus vicinia Valachis ut plurimum habitata, densioribus sylvis abundat, quibus copia Cervorum & Damularum fovetur. In ejus ambitu, limpidi circumquaque fontes scaturiunt, piscosis inde rivulis circumfluit, qui raræ magnitudinis Truttas, ac Mugiles alunt. Ornatur Parochiali æde, olim à Catholicis erecta, ac Castri in morem munita, hæc Calvino nunc famulatur. Cœnobium D. Francisci ab Elizabetha Hungariæ Regina ædificatum, subindè A catholicorum odio & potentia ejectis Fratibus, & post duo ferme sæcula rursus receptis, hodie è ruderibus assurgit. Porro Civitas hæc Nomen *Bros* sortita est à pervetusta Ecclesia, cujus sola nunc rudera extant, Divo Ambrosio sacrata; Ambrosius enim Transilvano-Saxonum linguâ, *Bros* nominatur. Cives nutrit ad omnem Urbanitatem excultos, eosque erga advenas quosvis, ex lege hospitales: in victu tamen Valachos multum imitantur, quorum

rum numerus , uti & Calvini vernarum est frequentior. Ad unum lapidem, prætereuntium oculis objiciunt semet viciduo, quorum unus nomen *kunos* habet, simulque celebrem ostentat Ecclesiam, in cuius exteriori angulo, Idolum videre est è candido marmore fabricatum, velo modestè contectum, Romuliam Deam, Romanorum olim Coloniis, in agro hoc diu consistentibus nuncupatum. Adhæc loco hoc, aurei potissimum Neronis, Trajani, Domitiani, nec non Faustinae, pluriùmque veterum Imperatorum numi, crebrò reperiuntur. Rarissimus is est, quem paucis ab hinc annis agricola reperiit, Saxonicae professionis. Ministello donavit: aureus hic numus, quadrigas, & plenum spoliis currum exhibet, cui Imperator laureatâ fronte insidet, pilum sinistrâ, legionariam dextrâ aquilam gestans, cum inscriptione: T. CAES. IMP. VESP. PONT. TR. POT. F. P. P. P. cuius hanc interpretationem damus: *Titus Cæsar, Imperator Vespasianus, Pontifex, Tribunitiæ Potestatis, futuræ perpetuæ Patriæ Patres.* Aut qui malit, sequentem accipiat: *Titus Cæsar, Imper. Vespasiani Pontificis Tribunitiæ Potestatis Filius, Publicus Patriæ Pater.* Titus utique Romam redux deno-

denotatur, ubi cum Patre Vespasiano de Judæa triumphum egit. Aversâ numi facie, figura hominis tristè innixa genu, caput manu sustinens, juxta habet Scropham. Captæ utique Judææ typus is erat, atque in contumeliam gentis, ea Scropha adjecta: quemadmodum in Solymeæ quoque porta, ab Hadriano instaurata, exsculptam fuisse Scropham legimus.

Alter vicus, cui nomen *Kényér Mezso*, id est Campus panis, Valachis *Royujer*, Civitati subest; huic tertius ejusdem nominis adjacet, memorabilis à Turcarum conflictu, cum Hungaris Ducibus, Stephano Bathorio Transilvaniæ Vajvoda, & Paulo Kinisio Temesiensi Præfecto, temporibus Mathiæ Corvini Regis habito; utrinque tanta cædes est edita, ut rivulus per medios prælii campos gradiens, cruentus fluxerit. Christianorum dena Milia, & ducenti loricati equites Transilvaniensis Episcopi periére: Victoria tamen à Christianis stetit, deletis Sexaginta Turcarum millibus. Hac de re ita Coronensis inscriptio habet: *Steph. Bathorius Vaj. Transil. 650000. Turcorum, in campo Royujer prostravit, in festo Colomani.* Sed Zerus unus, aut prima nota superfluit. Szász-Varosinum abest Albâ Carolinâ miliaris 3. à Claud. milli. 11. NOVA

NOVA DACIA

SEU

Synopsis Chronologica

PRINCIPATUS

TRANSILVANIÆ

Ex Probatis Scriptoribus

Deprompta,

AG

Nomina Vajvodarum, Ducum, Principum & Gubernatorum, Eorumque memorabilia gesta ex ordine Referens.

PARS TERTIA

§ I.

Annus Christi M. ad annum usque MCCC.

Primus Vajvoda Transilvaniæ

DUX GYULA.

ANno Æræ Christianæ M. Dux Gyula, Divi Stephani Regum nostrorum Primi, maternus Avus, in Tran-

Transilvania rerum potiebatur: Is seu suâ magnitudine nixus, seu odio Christianæ Religionis commotus, obedientiam Regi subtrahit, & ad impia bella anno MII. vexillum extulit; collatis itaque utriusque exercitûs viribus, irâque collisis, prælio superatus capitur: quôdve supra victoriam est, in salutarem fidei & pacis communionem totus furor desit; Gyula enim infelicitis belli felici exitu, ab errorum caligine, ad haustum puræ lucis eductus, sacrâ aspersus undâ, Christo se se, cum potiore Transilvaniæ parte, ac Pietati initiavit. Hâc Hungariæ in perpetuum adjectâ, ille fit ejus primus Vajvoda. Rex Stephanus recens Hungariæ ac Transilvaniæ Apostolus, ut æternam genti suæ Christianam doctrinam faceret, eversis Deorum fanis, legit Domicilio Sacrorum Albam Juliam, quam Mitrâ ad posteros, & Episcopio claram transmisit, ædémque illam basilicam, quam tot fata expertam hodiéque cernimus, in formam Crucis, anno MIII. instauravit; tum verò hanc, cum plerasque alias ita extulit è fundamentis, ac redivitibus locupletavit, ut ditatis Sacerdotiis, Aulam propemodum exspoliaverit.

Insequente anno MIV. Bulgari, cæterique

rique Sclavi ferocius. per Transilvaniam grassantur, quibus coërcendis, facto undique Regionum delectu, orto in inferiori Mysia pugnae initio, ac fusa late hostili acie, tandem in interiori Dacia, quam Ceas sive Kean. Bulgarorum Dux, subito turbine inundaverat, quæ fors acerrimi praelii fuit, cæsis Bulgaris, & quicquid obvium ferebatur in armis, haud difficili negotio & Ceas, & tota Prædonum turba obtriti sunt; immensa victor spoliæ retulit. Eadem tempestate, sævo naturæ divortio Gyula, qui vix è lustrico fonte prodiit, novus cœli Candidatus, Transilvaniæ abstractus, non tam à morte, quàm immortalitate raptus, vitæ finem invenit.

ZOLTAN

Secundus Vajvoda Transilvaniæ.

Rex Stephanus, ut Religionis fructum cœco populo amplius communicaret, invalida firmare aggressus, Gyulæ successorem, Zoltanum suum Proavum dicit; & quemadmodum superstite ac emendato Gyulâ, lex & doctrina servatoris Mundi, per Transilvaniam liberè divulgabatur: ita substituto Zoltano, ut omnia stabiliora essent, & decentiore Sacrorum ritu ad institutum Romæ

Romanæ Ecclesiæ peragerentur, operose quæsitum sunt novellæ Ecclesiæ Doctores & Magistri: tum verò cœpère suam Daci crudelitatem detestari, justitiam colere, & saxeos aureosque Dæmonas palam abnegare; atque ut in cœpto officio persisterent, Cupæ, Simegiensis agri Dynastæ, qui obsequium & fidem Hungariæ subtraxerat, prælio victi ac quadrifariam secti, pars cadaveris Regio jussu, Albæ Juliæ in ea urbis porta, quæ Romulum & Remum cum lupa in saxo effigiatos exhibebat, ad terrorem gentilium præfigitur, ne in legem Christi, aut Regem, audeant insurgere. Anno subinde MX. Transilvania in universum ad Christum conversa perhibetur. Bessi adhæc populi Thraciæ, Christianis infensi, in Provinciam hostiliter anno MXXI incurrunr. Sed Transilvani imminentis periculi à D. Stephano præmoniti, gladiis Bessorum se subtrahunt. Post Zoltanum nulla in annalibus Vajvodarum fit mentio, usque ad annum 1305. & causa esse poterat, quod post mortem Zoltani, ab Andrea I. Hungariæ Rege, Regno in tres partes diviso, fratri Belæ natu minori, tanquam Duci Transilvania obtigerit.

§ II.

Duces Transilvaniæ.

DUX I. BELA.

Andreas Primus, Ladislai calvi filius, & D. Stephani ex fratre nepos, anno 1047. interfecto ob tyrannidem Petro Rege, fit Hungariæ Rex, & 1049. Belam fratrem Transilvaniæ Ducem constituit. Ejus subinde operâ Andreas Rex perquam utiliter in bello usus, sed imperii sui ac capitis impendio; nam anno MLIII quum Henricus III. Petri ulturus necem, cum lectissimo in Hungariam exercitu, eò fine descendisset, ut Regnum recens conditum everteret, & in Provinciam Romani Imperii redigeret: Andreas cum Bela fratre juxta Jaurinum Cæsari generosè occurrit, & ex annona laborantem, obsessumque bis ferè vincit. Cæsar regressum in Germaniam his pactis licitatur: Pax Hungariæ esto, quæ ut æterna sit, Cæsar Sophiam filiam Salamoni, Regis Andreæ filio sponsam dabit. Andreas eodem anno Salamonem Regem dicit, quâ successione publicatâ & Salamonis coronatione factâ, Bela Dux graviter offensus, Sarmatas in Societatem evocat, & bellum adversus fratrem Andream

dream gerit, quò in pugna occiso, ipse
 fit Hungariæ Rex anno MLX. aliter tra-
 dunt alii: Andream bello victum ac fu-
 gatam, in Bakonensi nemore latuisse, u-
 bi haud diu post, in venatione ex equo
 prolapsam obiisse. Cadaver reconditum
 est in cœnobio D. Aniani, quod propè
 lacum Balaton vivens condiderat. Reli-
 quit filios duos, Salamonem & Davidem.
 Henricus Imperator anno insequente,
 Salamonem Regno restituere cupiens, à
 Bela fusus recedere compellitur. Idem
 Bela numerosos Hungaros ad idola co-
 lenda regressos, ad unum interficit: bi-
 nos filios Geylam & Ladislaum Transil-
 vaniæ præficit. Synodum in Hungaria
 celebrat, in qua vetus Hungarorum su-
 perstitio damnatur. Tum verò redditâ
 pace almâ Hungariæ, suos agriculturam
 colere, mercibus rem publicam firmare
 instituit. Aurea inde hæc ætas audiit, &
 prospere fluebant cuncta. At Bela ob
 fraternum iniquè fufum sanguinem, &
 nefariè ereptum sceptrum, Deo scelerum
 vindice pœnas solvit; nam in oppido
 Demes, cùm jus diceret, subitâ regii
 throni ruinâ pressus & contritus, anno
 1063. aliis 1065. exspiravit. Sepultus
 est Székfzardini in monasterio S. Salvato-
 ris à se exstructo.

GEYSA ET LADISLAUS.

GEysa fugato Salamone , anno 1073. in Regem Hungariæ coronatur , subinde Henricum IV. cum exercitu fame ferè confecto ab Hungaria repellit ; is enim Salamonem cognatum sibi Principem Regno excussum , Regio rursum solio imponere , frustra cum Cæsare Patre laboravit . Eodem tempore sæva per Hungariam & Transilvaniam pestis , cuncta funeribus dirè funestavit . Gignit Colomanum & Almun , moritur repentinò , & Vacziæ in æde B. M. Virginis à se constructa tumulatur , anno 1077.

Ladislaus à morte fratris , haud difficili operâ Regnum Hungariæ nactus , sacro diademate à suis coronatur , quodve mirandum , eos invitus honores accepavit . Hic ille Ladislaus est , qui Regum omnes implevit titulos , ultra quos mortalium labor non assurgit . Divorum post mortem adscriptus fastis , omne humanæ potentiæ fastigium conscendit , & ex Transilvaniæ Duce Rex , ea Pacificus Belator egit , quibus multa scriptorum replevit volumina . Oblatum à Germanis Romani Imperii sceptrum modestissimè recusavit . Basilicas & Tempia Deo , tum varii Instituti Cœnobia , & posuit , & largò

largo dotavit patrimonio. Anno 1087. grassantibus in Transilvania Chunnis Duce Copulch, Ladislaus circa fluvium Temes occurrit, & deletis ad internecionem barbaris, Almu Geyzæ filium, ac Colomanni fratrem, Ducem Transilvanis statuit. Sanctus hic Rex, Dalmatiam & Croatiam à Zolomiri Regis vidua testamento accepit, & Hungariæ Imperio adscripsit. Alii tradunt: Croatas armis Ladislai cessisse, quos, uti & Tartaros, Russos, Polonos, sui que Regni æmulos, sæpius victor fudit.

Quum in terram sanctam expeditionem pararet, absque liberis in finibus Moraviæ sanctè vivere desiit tertio Calendas Augusti anno 1093. Ejus corpus in Ecclesia Varadinensi à se exstructa, honorato loco inclusum est, postquam fratris sui Geysæ filium Almu heredem sceptri testamento cavit.

ALMUS, DUX IV. Transilvaniæ.

ANno 1091. Almus Colomanni Regis frater, ex Transilvaniæ Duce à D. Ladislao Croatarum Rex dictus, ut huic narrationi vetus instrumentum Monasterii Jadrensis fidem conciliat; postea autem Rex Hungariæ inauguratus. Sed is pietate, an simplicitate ductus, Coloman-

lomanno fratri , ne primogeniturâ eum
 defraudare videretur , Regno cessit : mul-
 tis deinde exploratorum suspicionibus
 fratri iniquè delatus , ab eo dissidet , ca-
 pitur , & in vincula conjicitur ; sed data
 captivo potestas redimendi libertatem ,
 si victum se in fide Regis profiteretur ,
 quâ minimè rejectâ , in gratiam rediit :
 ne sui tamen copiam indulgeret Regi ,
 subtraxit se Regno , & ad Imp. Henri-
 cum hujus nominis V. peregrinatus est ,
 à quo suæ causæ patrociniū efflagitavit.
 In eum itaque finem anno MCIX. Henri-
 cus lectissimis stipatus legionibus , Al-
 mum Regi conciliaturus , confinia Hun-
 gariæ accedit , & res è voto cessit ; nam
 citra armorum stridorem , fraternæ litis
 caput , verbis Imperator confecit , aded
 ut Colomannus abstersâ suspicione , &
 data fratri incolumitatis fide , in pactio-
 nes descenderit. Modico post hanc ce-
 lebritatem intervallo , raptis in diversa
 Procerum studiis , Colomannus pessimo
 instinctu Almun fratrem excœcat , ejusque
 filio Belæ , post erutos oculos , quum ad-
 huc infans esset , testes exeri mandat , ne
 qua hinc propago proveniret. At ille ,
 cui patranda facinus delegatum erat ,
 divinam iram reformidans , exertos ca-
 tuli

tuli testes, pro his, qui forent infantis, ad Colomannum tulit, pióque commento Regis Sævitiám elusit. Cæterum ultus est suas injurias Deus; nam Colomannus MCXIV. repentino correptus morbo, à meditato scelere, diros inter cruciatus, tertio die vivere desit. Fertur ex Episcopo Varadiensi, aliis: Agriensi, Rex factus. Erat autem vultu deformis, pede claudus, setoso horridus capite, ob exercitam in suos crudelitatem, illaudatus & indefectus Albæ Regalis conditus est.

Anno MCXXV. Almus post amissum visum, ne vitam quoque amitteret, Stephanum II. Hungariæ Regem, Colomanni filium fugiens, rediturus postliminio, in Græciam abiit, frustra semet vindicem paraturus; nam reliquum jam, cum nihil, nec quod perderet, nec quod tueretur, haberet: fugiendi ibidem vivendique finem fecit. Memorant nonnulli: Almum in Ecclesia Demesiensi, jussu Colomanni impii interfectum fuisse. Post Almum jure devolutus est Ducatus Transilvaniæ ad Belam cœcum Almi filium, qui vivente adhuc Stephano II. Hung. Rege, cui Regnum abdicare, & Monachum induere placuit, Rex coronatur

anno 1127. & Bela II. cœcus nominatur; sceptro tamen regali, primùm anno 1132. potitus est, quò Ladislaus & Stephanus ejus filii, Duces Transilvaniæ imperabant. Rex erat à natura summis animi dotibus illustratus, pietati ac justitiæ cum primis addictus. Borichum Colomanni naturalem, ut ajunt, filium, auxiliaribus Polonorum & Prussorum copiis prælio superavit, eumque interfecit, Tyrnaviam muro concludere occœpit, operi tantò immoritur anno 1191. & Albæ Regalis sepelitur. Reliquit ex Helena Uronis Macedoniæ Principis filios, Geysam, Ladislaum, Stephanum, & Almun, quorum tres primi Hungariæ Reges fuère.

LADISLAUS & STEPHANUS.

Sub Ducibus his Transilvaniæ, mortuo Patre Bela cœco, regale Hungariæ imperium delatum est fratri eorum Geysæ II. anno 1141. qui subsequente anno Saxones in Transilvaniam evocat, ut tam vastæ ditionis deserta hominibus repleat, quos magnis immunitatibus donatos, ad hæc usque sæcula stabilivit. A gestis feliciter præliis contra Henricum Margrafium Austriæ, item contra Bavaros & Saxones, nomen victoriosi tulit. Regnum suum multis Deo e-
rectis

rectis Templis illustrius reddidit. moritur
anno 1161. & Albæ Regalis tumulatur.

BELA III.

ANno 1172. Bela Stephani Tertii ,
Hungariæ Regis frater , Geyfæ II.
filius , Dux Transilvaniam regit.
Evoluto anno uno , fit Hungariæ Rex ,
Bela III. dictus. Regnum à latronibus
purgat , & restitutâ securitate publicâ ,
novas , eâsq̄ æquas leges condit , inde
Hungaricus Justinianus audit. Venetos
memorabili clade profigat , & anno 1174
Uladamirum Haliciæ Regem , victor in
pugna cædit , Haliciam seu Galiciam ,
minoris Russiæ regionem , & huic finiti-
mam Lodomeriam Hungariæ adjicit. Re-
xit annis XXIII. & superstitibus filiis E-
merico & Andrea , supremum diem Al-
bæ obiit , ubi & humatus est.

ANDREAS.

Belam Patrem , in Ducatu Transil-
vaniæ excepit Andreas , qui ra-
tus se ad imperandum solummodo
natum , multorum enim suffragiis Rex
postulabatur , adversus Emericum natu
majorem , Hungariæ Regem bellum ge-
rit ; sed Emericus ne cognati sangvi-

nis proditor esset , quàm utrinque ad funestum prælium , fratrum instructæ acies constitissent , positis armis stipatorum manu sacram Coronam , sceptrumque gestans , medias inter pugnaturas acies digressus , armatæ litis inermis arbiter , Majestate & appositâ oratione unus Togatus , integrum implevit exercitum , & continuè bellum dissolvit , datâ omnibus ac Fratri veniâ , quem anno MCCI. universa Hungaria emortuo Ladislao III. Emerici filio , Regem coronavit , qui cùm Babyloniorum Sultanum in terra sancta prælio superâisset , Hierosolymitani cognomen adeptus est. Hungaricam nobilitatem sublatâ ejus conditionariâ servitute , maximis privilegiis stabilivit , super quæ universi Reges , tempore coronationis jurare consueverunt. Conditus est in Cœnobio Egres appellato.

COLOMANNUS.

E Vectô ad Hungariæ Solium Andrea præmemoratô , Colomannus quoque ejus filius & Belæ IV. frater , clavum Transilvaniæ capessivit: Eodem anno Joannicius sive Calo , Bulgarorum Princeps , ex Valachorum progenie , qui se Rumenos appellant , ortum trahens , misso ad Innocentium III. supplici codicillo ,

cillo, post biennium à Pontificio legato Rex coronatur. Hæc pro gloria Valachorum, agrum Transilvanicum excolentium, citra falivam tamen; nam Latinæ Ecclesiæ amplius obfuit Calo, quàm profuturus sperabatur.

Anno MCCVII. Colomannus ductâ Solomeâ Lesci Albi sorore, dotis nomine, à Cracoviensi Antistite in Regem Haliciæ ungitur, atque ut credibile est, quod nonnulli adnotant, relicta Transilvaniâ, in Regno sibi subjecto, Sclavorum genti imperare præelegit. Sed neque in bello Tartarico, 1241. interiit, ut multi tradunt; nam trepidantibus Belâ Rege, hujus nominis IV. & Friderico Austriæ Duce, rem ipse optimè gessit, & insequente anno in Sclavonia, ubi demùm sedem fixerat, piè mundo excessit, conditus in Cosmensi Asceterio Dominicanorum.

BERTHOLDUS.

Successit Colomanno Bertholdus, quem nonnulli Vajvodam nominant, in Ducatu Transilvanico circa annum 1208. Erat frater Reginæ Gertrudis, consortis Andreae II. Hungariæ Regis, præterea Archi-Præsul Coloczæ. Fertur ultra annum 1249. vixisse, atque in Pa-

triarchatu Aquilejensi terras coelo commutâsse.

CHAK SIVE CSAK.

ANno 1225. Chák Pousæ sive Pous filius, cujus Avus dictus est Boti, Ducatum Transilvaniæ regit: hic in diplomate Belæ IV legitur Chák, Pater nobilissimæ Familiæ Csákianæ, Magister Tavernicorum, à quo Chaktornya condita. Sunt qui Csakianum genus antiquius esse, atque à Regibus ortum ducere velint: vide Sigismundum Ferrarium de Hungaria parte 2. libro 1. scribentem de Beato Mauritio Csákio Anno 1237. Ennyedinum in Transilvania erigitur, simulque plenus Solis defectus biennio post totam terret Europam, mox Cometes Transilvaniæ ac Hungariæ impendet, venturarum verus prænunciatus calamitatum. Circa irruptionem Tartarorum in Transilvaniam, toto ferè septennio desolatam, & Chronica, & multi RR. hallucinantur; hanc enim ante subjugationem Hungariæ, quam integro ferè triennio possederunt, non nisi anno 1238. contigisse oportuit; cum Rex Bela IV. primum anno 1241. juxta fluvium Sajo à Tartaris superatus sit, in quo prælio flos gentis succisus, Rege ad maritimas Dalmatiæ

matiaæ oras cum residuis Spalatum profu-
 gente, ut Archidiacon. c. 39. malorum
 spectator denarrat; tum verò recedenti-
 bus Tartaris anno 1244. Rex Bela, au-
 xiliaribus Frangepanium Rhodiorumque
 Equitum stipatus copiis, in squalentem
 Hungariam revertit: & quia sementem
 facere, ne Transilvanorum quidem agri
 eo anno poterant; eam ob causam tam
 dira fames has ditiones proximo anno in-
 cessit, ut plures multò fame, quàm fer-
 ro ac vinculis Tartarorum interierint.

STEPHANUS.

FOEda Tartarorum immanitate con-
 cussam Transilvaniam, & in publi-
 ca adhuc clade moerentem, Ste-
 phanus, filius Belæ IV. Dux adiit, at-
 que in hoc apice, calamitatum veriùs,
 quàm honorum locatus, anno 1260. mi-
 norem Regem Hungariæ se scribit; tum
 verò magnâ sui fiduciâ, aucto novis de-
 lectibus vastatore exercitu, in Moraviam
 trajicit, quem quaqua gradiebatur, nul-
 lâ magis quàm spoliolorum tubâ accende-
 bat. Ottocarus Boëmiæ Rex, haud se-
 gnis armorum tractator, Stephano ad
 Krestenprun, vicum Marcomannorum
 occurrit, & atroci orto conflictu, sau-
 ciatum profligat. Post hæc, ut commu-

nis fert opinio, Stephanus impositâ suæ capiti Sacrâ Coronâ, reclamante Patre, totius Hungariæ imperium affectat. Anno insequente autem 1262. stabilitâ inter Patrem & filium concordia, titulum junioris Regis Hungariæ ac Transilvaniæ Ducis retinet, & lapso quinquennio Belæ Patri succedit. Dictus Stephanus V. Atque in hoc, Ducatus Transilvaniæ defecisse videtur, & ad Coronam Hungariæ rediisse; nulla siquidem amplius fit mentio in Annalibus, Ducum Transilvaniæ. Porrò ex Historia anni 1273. ferè ultra annum MCCC. colligitur: Severinensi Banatui, & partibus Valachia, Nobiliores Transilvanos, sicuti & finitimorum Comitatum supremos Comites, à Regibus Hungariæ præfici solitos fuisse.

§ III.

Vajvodæ Transilvaniæ

Ab Anno Christi MCCC.

LADISLAUS.

A NNO MCCC. Transilvani sub Ladislao Vajvoda, erat hic filius Stephani V. Regis Hungariæ, & Nepos Belæ quarti, Fogarassinum cingere inchoant. Otho Baviaræ Dux, Albæ Re-

bæ Regalis sceptro & Coronâ Hungariæ decoratus , anno 1307. Transilvaniam invisit , à Ladislao Provinciæ Vajvoda , haud citra dolum , crudelissimô fortunæ lusu , Rex servili modô captus , & in vincula ligatus traducitur ; tandêmque in has leges dimissus : *Regiæ potestati renuntiaret , & Regno se abiturum , neque reversurum , juramento caveret.* Otho à superbo hoste , ut libertatem Regni pretiô nundinaretur , amarâ contemplatione in calamitatum suarum memoria defixus , pactis subscripsit , & per Poloniam anno 1308. domum vacuus abiit ; tam nefariis fatis præluserat dirum omen ; nam sacram Regni Coronam , Othonis Cubicularius tornatæ pyxidi inclusam , & ex equestri sella pendulam , solutô lorô in itinere Transilvaniensi inscius amiserat : posterâ tamen luce , non sine prodigio eandem reperit. Interea Purpuratus Papæ legatus Ladislao , anathema palam denunciavit , ob coronam Othoni ereptam , quam ut restitueret , nullis hæctenus modis induci poterat ; sed neque ad Comitia Regni , pro Carolo , Caroli Mertelli Regis Siciliae filio coronando in Regem Hungariæ comparet ; Sacrâ Coronâ tamen 1310. Carolo restitutâ , ejus demum partibus Vajvoda accessit.

Thomas

THOMAS.

Circa annum 1322. Thomas Vajvoda Transilvaniam gubernat; ejus iniquo svasu Carolus Rex, coacto in Transilvania exercitu, in Valachos castra movit, anno 1330. Hoc consilium pene evertit Regem, qui fato suo impetit; nam à Bazarado alioqui fideli Hungaris, Transalpinensium Valachorum Vajvoda, cui pacem flagitanti, Rex infra quàm decebat, palam denunciari jussit: promissâ se Valachum barbâ è ferali ergastulo extracturum, toto ferè cum exercitu Thomas cæditur, mutato Rex habitu, fugâ elapsus, vix vitam servavit. Nicolaus Albæ Juliæ Præsul, innumerique Proceres ac Nobiles, defixis in capite clavis, immaniter laniati, funestâ morte periêre. Hoc ævo Cibiniensis Camera floruit. Thomas post infelicem pugnam, dimissâ Præfecturâ, Regia castra secutus, atque anno 1350. labem in Vajvodatu contractam, ob iniquum Bazarado bellum illatum deterfit; nam Nicolao Kontho in Italia, ad Castellum Francum, Regiis copiis à Ludovico suffectus, multa cum Venetis prælia prosperè commisit, & ad Brentam fluvium, magnam Italici exercitûs partem armis exiit.

ANDREAS.

Ludovicus Rex, Caroli filius, peractis anno 1342. coronationis solemnibus, habito militum delectu, in Transilvaniam, ubi Andreas Ladislai Vajvodæ filius gubernabat, exercitum ducit, Saxonum ulturus contumaciam, qui Regia pendere vectigalia detrectabant. Captis plerisque oppidis, Saxones suæ insolentiæ pertasi, ad obsequium redeunt. Eodem tempore Alexander Bazaradus, qui à Carolo Rege defecerat, Ludovicum supplex adit, veniam exorat, munera ampla offert, & in clientelam recipitur. Tertio abhinc anno, Tartari Transilvaniam, & cum primis Siculos Valachis finitimos, ferociter infestant. Andreas qui Provinciam cum imperio tenebat, vir bello strenuus, centuriatis mox copiis, continuò adversus immanem hostem profectus, conflictum init, vincit, ipsúmque Athlamum Tartarorum Ducem intercipit, direptis castris, hostilia signa, & captivorum multitudinem Vissegradum ad Regem deduci curat. Celebratur Victória, & Deo vindici gratiæ triduo solvuntur. Andreas profligato Tartarorum examine, eorum reliquias, Siculorum virtute, in Transal-

pinia

pinis sapius victor invasit, & ad Pontioram penitus removit. Et hæc Andreæ meritorum pars læcundissima fuit, quæ ei mox gloriam accumulavit, cum publico diplomate, à Ludovico Rege Magister Equitum & Apuliæ Præfectus declaratur. Et quoniam operosi foret, ac supervacanei prorsus laboris, longâ ferie percensere, quæ Italico bello gessit, gloriosa propemodum & magnifica omnia; sed pluribus communia, & Regis Ludovici propria; idcirco domestica subjiçio: nam anno 1350. Andreas fit rursus Transilvaniæ Vajvoda, mox cum Transilvanicis copiis, Casimiro Regi Poloniæ, adversus Tartaros fert suppetias, quibus præferocem hostem profligat, & capto *Keystuto* Tartarorum Duce, spoliis opulentus, in Patriam remeat.

STEPHANUS.

ANno 1347. regit Transilvaniam Stephanus, itidem Ladislai Vajvodæ filius, qui cum Ludovico Rege, supremus exercitûs ductor, in Apuliam movit; Ludovicus enim Andreæ Fratris sui necem, feridè ulcisci decrevit, quem tertio post initum Regnum anno, cognatorum factione, qui regiam potestatem ambiebant, & consen-

tien-

tiente Reginâ Joannâ, Averſæ fericeo
 laqueo facinoroſiſſimè necatum, cuncti
 ſcriptores tradunt; diſpoſitis itaque Si-
 ciliæ rebus, poſt biennium in Hungari-
 am Ludovicus revertit; relicto nihilo-
 minus ſumma cum poteſtate in Sicilia
 Præſectura Stephano Tranſilvanix Vajvo-
 dâ, viro experienciâ rei militatis, & a-
 nimi fortitudine præpollente, qui Joan-
 næ Reginæ factionibus ſuſcitatas ſeditio-
 nes feliciter ſedavit, conjuratos gravi-
 ter mulctavit, diſſipatôque Neapolita-
 norum exercitu, Ludovici quoque Ta-
 rentini, ac Joannæ copias, ſtatario præ-
 lio ſerè ad internecionem delevit. Hanc
 Stephani fortitudinem, Ludovicus Rex,
 ut data privilegia teſtantur, magnis ho-
 noribus, Apuliæ nempe Præſecturâ, ti-
 tulôque Ducis Croatiæ: multis denique
 donationibus, adhæc caſtellarum Dravum
 inter & Savum ſitorum perpetuâ traditio-
 ne condecoravit.

NICOLAUS KONT.

Stephano in Vaivodatu Tranſilvanico,
 anno 1351. Nicolaus Kontus ſucceſ-
 ſit, qui pari virtute ac prudentia,
 Ludovico in expugnandis Apuliæ Urbi-
 bus deſervivit. Fit poſtea Regni Hun-
 garix Palatinus, & Abbatiam Csatken-
 ſem

sem construit anno 1361. moritur hujus seculi anno 67. Post Nicolaum rursus Andreas Pronepos Belæ quarti Transilvaniæ præfuit.

NICOLAUS.

Hic Nicolaus inter Transilvaniæ Vajvodas, à plerisque Chronologis refertur, in bello Transalpino, sub Ludovico Rege, protritit Valachis, victor in interiorem Provinciam penetrat; sed irruentibus è jugis montium hostibus sylvas inter & alpium anfractus, telorum Saxorumve nimbo confectus, cum plerisque Nobilibus miserrimè occubuit.

DIONYSIUS.

Hunc Szentivanius eruditus scriptor & quidem credibiliùs, in serie Vajvodarum collocat, quem recentior quidam, ad annum 1402. solum Siculorum Comitem, sub nomine Dionysii de Marczal, semet legisse asserit; at qui olim Transilvaniæ Chronicam Enyedini vulgavit, Dionysium Vajvodam recognoscit.

STEPHANUS CHAKI.

Dionysium excepit Stephanus Chakius, qui circa annum 1372. ad fastigium Transilvaniæ deductus, in ea

in ea adhuc è ferro compacta ætate verfabatur, quâ vitiò seculi, silentibus per Daciam calamis, sola barbaries & framearum vires præpotuère; illud unicum ephemerides Monasteriorum, tanquam æditui veritatis fatentur, Stephanum anno 1376. Abbatiam Chaktorniensem Divæ Helenæ instituisse.

LADISLAUS.

Ladislaus Comes de Szolnok, quæ gesserit, aut quæ sub ejus præfectura acta sint, non facilè enarraveris; nisi quod eadem rudis & impexa ætas, gloriæ ejus instrumenta projece- rit, quæ vitam redonassent fati functo, sedit ad clavum Transilvaniæ anno 1384.

STEPHANUS.

Stephanus Laczkovichius, sive filius Laczk, Vajvoda Transilvaniæ, vir copiosus & inclytis majoribus ortus prosperâ abusus fortunâ, ultra sortem clientis proferebat dominationem, & haud obscure minuendæ Regiæ potentia, clam arma & exercitum moliebatur. Perspexit Rex Sigismundus, pessimas mali ingenii artes, quas ut amoliretur, anno 1395. indicto Kôrôs Udvarhelliensi conventu, quo Stephanus cum magna equitum manu, partim suorum viribus, partim

partim Regis clementiâ fretus , adven-
 rat: jussu Regis cum complicibus inter-
 imitur. Equites audita Vajvodæ sui mor-
 te, ut eam ulciscerentur, mox arma cor-
 ripiunt, concilii Aulam circumveniunt ,
 jamque cruenta pugna instabat, nisi ob-
 truncatum Stephani cadaver, è fenestra
 continuò in forum deturbatum fuisset,
 vóxque edita à quodam. *Quò cæci ruitis?
 extinctus est, in cujus gratiam arma strin-
 gitis. Mementote Hungaros esse, qui cæ-
 derentur, & Hungaros, qui cæderent. Ca-
 vete adversus imperium Regis dimicare!* Nec
 mōra: defervuit hac oratione furor equi-
 tum, timoréque perculsi, extemplò se-
 dati sunt. Stephano præter alia scele-
 ra conjurationis in Regem, illud etiam
 attributum, quod post Nicopolitanam
 cladem, variis artibus Turcam evocave-
 rit, ad labefactandas Sigismundi vires;
 undè inter Dravum & Savum magna Hun-
 gariæ appendicibus vastatio illata: tum
 quòd Regem suum Sigismundum capti-
 vare ac vincire attentaverit, factionisque
 Ladislajaniæ Regis Apuliæ author fuerit;
 hanc Stephanus aded nobilium accessio-
 ne auxerat, ut conjuratorum posterì ad
 rusticitatem redacti, etiamnum Majorum
 errata luant; nemo enim è potioribus
 conju-

conjuratis impunitate donatus. Vulgato deinde decreto, Sigismundus 5. Octobris Transilvanos ad fidem revocat, promissa oblivione omnium contra se actorum.

JOANNES & JACOBUS.

Sunt, qui geminos hos memoratos Vajvodas, ad annum 1405. signarunt; Stephani obruncati flagitio id tribuendum, quod Præfectura Transilvaniæ, non uni, sed duobus sit concedita.

STIBORIUS.

AD annum Christi 1409. de Vajvoda hoc, Timonius ita habet: Regit Transilvaniam Stiborius de Stiborich, totius quoque Vagi Dominus, *fundat Præposituram Vág-Ujbeliensem Canonicis Regularibus* Idem subinde in popinam & ventrem prolapsus, magnis commestationibus subditorum vectigalia exsorbet; *nam filii sui nuptias in unum annum protraxit, ad fastidium vel voracissimorum ac bibacissimorum.* In gratiam sui Morionis, ædificat ad Vagum arcem Beczko, cui nomen *Bolondvár* adhæsit. Tantùm.

STEPHANUS de Lofoncz.

IN Transalpinis, quum Valachi excusso obsequio sæpè rebellassent: bini horum Principes, Daan & Marches, imperium Valachiæ adfectabant; & quoniam Daan, semet viribus inferiorem cerneret, præcipiti consilio tractus, ad Turcarum opem confugit: Merches, ne fœdæ gentis armorum mole Valachiâ ejiceretur, Sigismundi Regis potentiam imploravit; missus itaque à Rege Lofonczius, qui Transilvaniam cum imperio, anno 1475. sortitus erat, magnâ fiduciâ Daan hosti occurrit, & quanquam numero impar, haudquaquam aleam detrectavit; postero itaque die, cruento utrinque Marte dimicatum, atque in medio ardore pugnæ, dum Stephanus equo sublimis, nudum pectus gloriæ objiceret, inclinatis suorum ordinibus, lethali vulnere confossus, suam saluti Patriæ, & Regis fidei, vitam consignavit. Cadente Duce, mox tota cæsa est acies, & paucissimi è tanta clade fugâ evaserunt.

Bonfinius fol. 398. Decadis tertiæ libro tertio, grande prodigium memorat, de humana Calvariain campis, ubi strages edita erat, quæ Sacerdotem à prætereuntibus, sibi adduci postulabat, quò accersi-

cerfitô, ac Christiano peractâ Exomologesi ritu expiata, conquievit. Anno postea 1428. Sigismundus bellum Turcis facessit, successu sibi propitio, trajecto subindè Danubio, se in Transilvaniam recipit, ac anno insequente, mortuo Daan Valachiaæ Præfecto, cum Transilvanis Transalpinam pacaturus ingreditur.

LADISLAUS Comes de CHAK.

Credibile est, ætate Ladislai, quâ is Transilvaniam moderabatur, rusticos tumultuari, remque Transilvanicam sursum deorsum vertere cepisse; nam Ladislaum anno 1435. Vajvodam hujus Provinciae reperio: tum verò biennio post antesignano Antonio quodam, Kifs Antal dicto, horribile latrocinium exortum; hic enim coacta ingenti agrestium manu, sub specie exuendæ servitutis, à Regia fide defecit, mox in agrôs infusus, ipsa Tempia, Religionis monumenta, & obersistentem sibi Nobilitatem, ferro & igni exscindebat: id ipsum Martinus vir agrestis ausus, sub novo libertatis prætextu, quadrato rusticorum agmine, longè latèque ad Samoskôzium grafatus, funestam oppidis, vicis, & Nobilitati calamitatem intulit; sed singuli, singulis præliis à Provinciae Præfecto La-

dislao profligati , cæsisque seditionis authoribus , ex agresti multitudine , alii oculis , pars magna naribus , auriculis , alii labiis , nonnulli præcisis manibus multati , pœnas luère , ut nempe , sceleris sui cicatricem posteris ad exemplum circumferrent.

JOANNES MATHISI.

Actum est inter arma , Musas quærere , quæ Joannis acta posteritati consignassent. Unicus Szentivanius eum Vajvodis Transilvaniæ post proximè relatum Ladislaum adnumerat.

JOANNES Huniades , aliis Corvinus

Ut ut in turbulentam inciderit Republicam , nihil tamen in fastis Europæ , hoc immensæ dexteritatis Heroë felicius : nihil cujuslibetunque fortunæ Domino , gloriosius Joanne reperies. Is enim in tot regnorum spectatus theatris , & Regum æquavit bella , & gloriam superavit. Non Rex ille quidem , sed Regibus illustrior , ac supra omne mortale robur , Christianæ Fortitudinis prodigium. Est , qui eum Valachorum gloriam dixit , sed veriùs Transilvanorum audit ; nam ut Bonfinius tradit , è Transalpinis oris à Sigismundo Rege in Transilvaniam translatus , & ob rem

bene gestam in Italia Huniadicis prædiis donatus, Transilvaniam incoluit, castellum Hunyad erexit, quò totum illum agrum, ab irruptionibus vindicaret. Mortuo Sigismundo, neglectis Reginae Elisabethæ partibus, Uladislao Lithuaniae Duci, & Regis Poloniae fratri, ad Hungaricam Coronam evocato accessit. Mox anno 1441. Croatas in partes Regis attrahit, quos prius cum Duce eorum Ladislao Gara profligaverat, ob quod, ex Severinensi Bano ab Uladislao Rege, Transilvaniae Vajvoda, cum Nicolao Ujlakio creatur; quâ Præfecturâ adauctus, agglomerantibus se Joanni Proceribus, uno veluti impetu, in prædatores Transilvaniae, ad Villam Sancti Emerici irruit, & post atrox prælium, cæsis Turcarum viginti millibus, ablatis spoliis **Albam** rediit.

Anno 1442. gliscentibus in Hungaria dissidiis, Amurathes Belgradum obsidione cingit; sed post septem mensium opugnationem, fortitudine Corvini, inde repellitur, cæsis Turcarum triginta millibus, in Servitutum autem abductis quinque millibus. Memorabile est illud, quod Bonfinius de hac palmari victoria nihil referat, Ragusinum quippe suum,

ob Albam hanc Græcam strenuè defen-
sam, ampliùs extollere, & Corvino eum
ambitiosè præferre voluit. Eodem anno
Joannes Vajvoda Mezitem Bassam, qui
Transilvaniam ferro & igni vastaverat, in
pugna cum filio interficit, currum spoliis,
capitibusque hostium oneratum, Regi
submittit, è manubiis Tempia in Tran-
silvania statuit. Turcarum cæsa sunt vi-
ginti millia, ex Hungaris tria prope mil-
lia desiderata. Virtus Corvina per Eu-
ropam deprædicatur. Inde ad novas de-
cerpendas progressus palmas, Sciabadi-
num alterum barbarorum Præfectum, o-
ctuaginta millia secum ducentem, ad
Vaskapum mediâ parte exercitûs deletâ,
castris exiit. Christiani immensâ ditati
prædâ, varia trophæa in victoriæ monu-
mentum ad Vaskapum erigunt, Corvi-
nus triumphans Budam abit, & Uladis-
lao Regi hostilia signa, exuviarum item
partem, quæ Hero sit digna, offert.

Anno 1443. Joanni Corvino filius Ma-
thias, Claudiopoli 14. Februarii nasci-
tur. Uladislao Sophiam Urbem diripit,
Corvinus cum decem equitum millibus,
transito flumine Morava, triginta Turca-
rum millia unâ nocte concidit, quatuor
millia capit, & cum opulentissimis ca-
stris

stris hosti ablatis, ad Regem cum plausu sibi obviam procedentem revertit. Post eam victoriam, Bulgarica oppida se dedunt, subinde commeatûs inopiâ exercitus laborat, quem Corvinus ad fertiora loca invitat, & Uladislai auspiciis ad Thraciæ & Macedoniæ fines deducit, ubi Carambum Asiæ Prætorem semet adorientem capit, & grandi clade ejus copias afficit.

Anno 1444. Celebratur Optimatum Hungariæ congressus, in Turcas expeditio decernitur, tota bellici apparatus cura Vajvodæ Transilvano delegatur. Amurathes plurium armorum motibus se imparem fore videns, per Despotem clam de concordia cum Hungaris ineunda agit, qui re Corvino expositâ, atque ab hoc in Senatum relatâ, celerrimè nullâ habitâ memoriâ fœderis, quod antea Hungari cum Imperatore Orientis pepigerant, propè Szegedinum, mense Juniô, in decennium cum Turca pacem sanciunt. Turcæ cum digressi essent, metûque soluti in Græciam grassantur, & Orientis Imperatorem extra Solium propemodum urgent. Venit interim à Francisco Cardinali, qui Hellepontii littora infederat, missus Imperatoris nomine nuncius, lit-

teras exhibet, memoriam antiqui fœderis refricat, quod novo rescindi, sine Sacrilegio non possit, cunctos commonet. Vix recitatae sunt litterae, univ-
 sum mox Senatum perjurii sui poenituit. Julianus Cardinalis ita pudore suffusus, ad abrogandum ocyus impium fœdus facile impulit. Nec dissentire visus est Transilvanus, cui Uladislaus, si victoria futura sit, Bulgariæ regnum diplomate spondit. At verò Barbarus, quanquam non servato die, pactiones adimplet, & quadraginta aureum millia pro captivo Carambo Joanni Vajvodæ persolvit; Uladislaus autem quasi animo æger, & mali eventus prælagus, fœdus, si ita tamen nominandum sit, abrumpit, cui Amurathes extemplò occurrit, fit prælium ad Varnam atrox, & primùm quidem Marte Hungaris secundo; Corvinus enim jam prætorianos Amurathis trucidabat, & victoriam confecerat, si livor & invidia procul à castris excessissent. Nam qui Regis latus tutabantur, ne Corvinus solus vinceret, impetu magis, quàm è militari disciplina, cum Rege in hostem effusi, mox loco pulsi & dissipati, dedere terga, & quam Corvino præreptum ibant palmam victoriæ, hosti detulere.

Eâ quip-

Eâ quippe apertâ Regiorum fugâ, reliquus exterritus exercitus, mox solutis ordinibus eandem corripuit. Turcis præda ingens cessit. Rex cum multis Episcopis & Baronibus in ea clade ad Pontum periit. Decimus is dies, ac ater, Mense Novembri illuxit. Julianus Cardinalis inter fugiendum à latronibus trucidatus est. Corvinus post conclamatam victoriam plures servare cupiens, ægrè evasit. Caput Regis hastæ infixum, per Græciam atque Asiam, diu gestatum est. Epitaphium ejus hoc legitur:

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notavi,

Discite mortales, non temerare fidem.

Me nisi Pontifices jussissent rumpere fœdus,

Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Sed recentioris ingenii hic partus est, multumque à vero recedit; cum à cæde Uladislai, Hungaria ab Asiatico Tyranno, minimè subacta fuerit: imò sub Mathia Corvino latè floruerit. Sed neque fœdus ullum ruptum est; ic̄ta siquidem jam antea fuere fœdera cum Latinis & Græcis in Turcam, ergo nova cum Turcis iniri, aut inita servari, sinè scelere non poterant. Sed materiam hanc alienam à Nostra longiùs exponendam aliis relinquimus.

Anno 1445. Joannes Corvinus Pestis-

num comitia cogit , in iis Regni Gubernator statuitur; Ladislaus autem Adalberti filius Rex agnoscitur. Corvinus à Dracula Vajvoda Valachiae , nuper in fugam moram passus , ob læsum hospitii jus , hostiliter ejus Provinciam adoritur , & Draculam cum filio natu majore , capite minuit. Anno insequente , Austriam , Styriam & Carinthiam populatur , ut à Friderico Imp. Ladislaum Regem & Coronam extorqueat. Idem anno 1448. in campo merularum , Rasciae & Bulgariae finibus , proditione Georgii Despotis Myssiae , post trium dierum pugnam , ab Amurathe clade afficitur ; cæsa sunt in hoc prælio Christianorum octo millia : Turcarum quatuor & triginta millia. In fuga retinetur à præfato Despote , neque dimittitur , nisi dato obside Ladislao filio natu majore. Eam Corvinus proximo anno ulturus injuriam , Despotis terras populatur , quem cunctis , quas in Hungaria habuit , possessionibus privat. Receptò subinde filiò obside , supplicem sibi Despotem in clientelam recipit. Inde Frigibegum ab instauratione arcis Chersonensis arcet , & memorabili clade eum loco exturbat: Budinum Bulgariae civitatem capit , expilatamque incendit.

Anno 1451. Corvinus in obsidione valli, propter Fanum Divi Stephani, haud procul à Lofonczio, quod Giscra Bohemus latro erexerat, proditione quorundam castris exiit; verum novis subito collectis copiis, iisque fidelioribus, plurima Giscrae loca eripit, & ad faciendam pacem, hominem alias felicem & pugnacem cogit. Inde in auxilium Rasciae contra Amurathem festinat, caesisque ejus copiis, victor in Hungariam revertitur.

Annis subsequenter Fridericum Imp. Neostadii in Austria obsidet, & demum Ladislaum electum ab Hungaris Regem, Alberti posthumum extorquet: tum verò Gubernatoris officio cedit; sed à Ladislao Rege, relicto in perpetuum Gubernatoris titulo, in suo magistratu stabilitur: adhuc Bistriciensis Comes (est Civitas Transylvaniae) creatus, novis gentilitiis insignibus decoratur. Erat ea tempestate, in Corviniana manu summa Reip ac universa Hungariae potestas, Regales arces, ærarium, Præsidia & Exercitus omnis: nec plus quidem fortunæ domi, quam foris accesserat invidiæ. Quippe Ulricus Ciliae Comes, qui ejus locum occupare augebat, ausus est facinus, omni scelere

scelere probrosius; gravissimis enim criminibus Corvinum Regi falsò incusârat, Rex admodum juvenis, facili persuasus negotio, Ulrico cuncta credit, atque ut vi, aut insidiis è medio tollatur, subscribit. Ex composito igitur Regiis litteris, Gubernator primùm Viennam, mox ad Hungariæ confinia evocatur; sed ab iis, quos miseratio tanti viri subiit, proditiōnis admonitus, ut fusè enarrat Bonfinius, postquam bis sapienter insidias cavit, ægrè tertium, & non nisi divinitus servatus evasit. Non parum deinde pudit piguitque Ladislaum, dolo se malo, fortissimum Regni conservatorem, Ciliano consilio petiisse; pronum tamen negotium erat, ut res hæc, Regem inter ac Corvinum, moderatissimum hostium juxta ac sui Domitorem, missis ultro citroque nonnullis Optimatibus, scitè componeretur.

Anno 1454. Ladislaus Rex, si Turca Hungariam adoriatur, universum Regnum arma capere jubet, Corvinum omnibus copiis præficit: biennio post Mahometes 12ma Junii cum 150. armatorum millibus Albam Græcam obsidet, cujus spe potiundi pene conflagrârat; cùm anno 1453 captâ Constantinopoli, & interfecto Imperato-

peratore , Palæologo Constantino ex Helena genito , post eversum Orientis imperium , nihil ultra sibi fore invictum ariolaretur. Nicolaus Pontifex Maximus quàm Pannoniis admodum Mysiisque timeret , expeditiones Cruciatæ , per orbis meliorem partem nunciavit , & sacrae militiae professos , integra delictorum omnium impunitate donavit. At Rex Ladislaus & Ciliae Comes ejus Avunculus , audito Turcarum adventu , usque adèd exterriti , ut unius noctis silentio Budâ Viennam profugerint. Interea Corvinus ut laboranti Regno succurreret , arma corripit , & adjunctis suo exercitui 40. millibus Cruce signatorum , quos B. Johannes Capistranus sub Calixto , Nicolai successore , secundò Danubiò deduxerat , Albanam arcem versùs , instructâ classe , terrestribusque copiis defensâ festinat. Mahometes his occurrere ausus , collatis in vasto amne signis , cum dira se cæde utrinque disjicerent , Corvinus prætoriâ navi occupatâ , Turcarum classem inclinat , quâ latè cæsâ & fugatâ , Albam ingreditur , eam armis & commeatu complet , animosque obsessorum instaurat. At Turca , deturbatis dudum propugnaculis , urbem in occasu solis adoritur , & quan-

& quanquam sæpius ab oppidanis sit re-
 jectus, instaurato tamen rursus cuneo,
 in civitatem irrumpit, forum penetrat,
 & stragem latius edit, quàm recipit. In
 tam sæva dati haustique sanguinis profu-
 sione, Corvinus urbis periculum conspi-
 catus, ab arce in forum irruens, medió-
 que infusus hosti, obsistentes barbarorum
 cuneos gladio diducit, ac removet: mox
 pugna supra murorum ruinas, dira nimis
 & cruenta conseritur, sub pectore sau-
 ciatur Mahometes, cæduntur cuncti Tur-
 carum Proceres, & post 24. horarum a-
 trox & inauditum prælium, Joannes vin-
 cit, ac captis omnibus bellicis machinis,
 urbem 46. diebus pressam, obsidione sol-
 vit. Cæsa feruntur 40. millia Mahome-
 tanorum. Calixtus III. in memoriã
 partæ victoriæ, festum Dominicæ Trans-
 figurationis, ad sextum Augusti diem in-
 stituit, quò Turca ab urbe depulsus est.
 Sed Joannes Corvinus, nimio labore
 fractus, ex lethali febre decimo Septem-
 bris, Semlynii piè vitã perfunctus in-
 gentem animam, cælo maturam, Dato-
 ri suo reddidit: in morte non minùs quàm
 vita, Gubernator omnium ac sui.

EMERICUS BELLUSI.

Emericus Vajvoda , eâ tempestate Transilvaniæ præerat, quâ Joannes Huniades Hungariæ Regnum gubernârat Hunc Bonfinius ad annum 1448 refert, & Pelusiensem vocat. Cum Huniade adversus Amurathem, continuato trium dierum prælio strenuè quidem depugnavit, ad extremum autem, ab innumerabili barbarorum multitudine, incincto Christianorum exercitu, in campo merulæ interiit.

NICOLAUS UJLAK.

Nicolaus Makoviensis primùm & Sclavoniæ Banus , alto genere natus, Corvinæ virtutis & gloriæ summus æmulator, collega in Vajvodatu Transilvaniæ Corvino datus, in Corvinianis expeditionibus, strenuus commilito, plerumque feliciter pugnavit; sed vivis erepto Corvino, suam foedè gloriam attainavit, quia haud inscius fuisse scribitur, insidiarum Corvini filiis Budæ apparatarum, & quod scelus cumulat, Cæsareis factionibus implicitus, Friderici maluit, quàm Mathiæ Regis adolescentis imperium subire. Postliminio, cùm Mathias Nicolai ambitum, promissâ Bosnensis Regni coronâ expleisset, ad Re-

ad Regiam fidem rediit. Acta sunt hæc anno 1459. Sexennio post Colocensem ac Varadinensem Antistites, cæterosque Regni Proceres, cum tribus Equitum millibus in Austriam deducit, quibus Sacrum Diadema, 60000. aureum redemptum extraditur.

MICHAEL SZILAGYIUS.

Michaël magnanimus heros, togæ militiæque artibus insigniter instructus, Corvini Avunculus, cum ob res fortiter gestas, maximè ad Albam Græcam contra Mahometem pugans, toto Regno inclaruisset, Transilvaniam Joanne Corvino humanis erepto, gubernat. Anno 1457. ad Regni Comitiam, viginti armatorum millibus stipatus, in campum Rakos ponè Pesthi suburbana descendit: promulgata edicto suo Comitiorum libertate, pro Mathiæ electione appositè perorat, & ex Decreto Patrum, electo in Regem Mathiâ, annorum 17. Adolescente, Regni Gubernator ad quinquennium pronunciat. Mox Ladislai Corvini, qui ob cædem Ciliæ Comitissæ, Budæ à Ladislao Posthumo capitis damnatus, cadaver Albam Transilvaniæ transfert, prope Parentis monumentum condit. Quoniam verò

Ma-

thias Corvinus, adhuc carcere Bohemico detinebatur, cum Podiebradio agit, ut Mathiæ liberationem pretio transigat, quem Hungari sexagies mille aureum nummis redemere. æternæ id cedat Transilvanorum gloriæ, quorum Nobilis civis, tanti emptus, ut Regnis imperet. Porro quæ Mathias Rex, Joannis Corvini, Vajvodæ Transilvani filius, memoranda gesserit, longum foret iis insistere, utpote à præsentî materia alienis; nonnulla tamen, quæ ad ennaranda Vajvodarum Transilvaniæ gesta faciunt, nos succingere sparsim, præsens historia jubet.

Incanuerat jam sub tabernaculis Michaël, annosque plurimos, per omnia illibatus discrimina integer exegerat: ac cum varia Regi bella ingruerent, Rex Michaëli vajvodæ ac Gubernatori Hungariæ, expeditionem in Turcas defert, quo novo Ducis titulo adauctus, haud diu tanto apici insistere licuit; æmulorum enim invidia, summa licet integritate esset præditus, affectatæ Tyrannidis insimulatur, & à Rege malè persuaso in vincula conjicitur: jamque eo sceleris fata Michaëlis, improborum libidine impulsa sunt, ut Regio diploma-

K

te mors

te mors ejus statuta, Præfectis Custodiæ submissa sit. Cùm itaque frustra fuissent naturæ, frustra sanguinis jura, astu sui Coci, quæ ejus fuit fidelitas, in libertatem aëratur; nam is cum conservis improvisum Turcarum incursum commentus, ex arce Turcas adesse clamitans, séque in arma furere simulans, tum verò egressis è Castello credulis præsidariis, à tergo portam obstruit, & cæsis quibusdam, qui in Arce remanserant, Michaëlem fracto carcere educit, qui subinde reversos præsidarios, ac illicò rejectos abire cogit. Mox accitis amicis ac suis legionibus, imposito arci præsidio, non ad ulciscendam Nepotis injuriam; sed ad vindicandas à Turcarum incursum, inferioris Hungariæ oras animum intendit: Regi postmodum reconciliatur, Halibechum trajecto Savo ad Futakum usque incurstantem, cædit, captivorum turbam liberat, spoliis occupatis, Regem usque Agriam sequitur.

Anno deinde 1463. cùm Mathias occupatam à Turcis Bosniam recuperat, Jayczámque Regni caput acri obsidione vincit, ac septem suprâ viginti oppida recipit, Michaël solita fortitudine regia

gias palmas dilatabat anno infequente, ad Bozazin impar hosti, Turcis occurrit, & cum audacter manum conferit, capitur Byzantium abductus, Imperatoris jussu, capitis supplicium Christianus pugil fortissime subit. Nega lector, si potes, illam vitæ humanæ gloriosissimam esse scenam, quæ cum æterno plausu, non tabulam, sed historiam absolvat. Rex Avunculi mortem, cunctique Ordines deplorarunt.

JOANNES PONGRACZ.

Nonnullis Pancratius dictus, Mathiæ Regis cognatus, cujus cum meritis haud modicè debebat Rex, Transilvaniæ præfecturâ remuneratus est, idque circa annum 1461 nam ob frequens ac multiplex bellum, crebram quoque Vajvodarum mutationem, haud eluctari nobis ex hac temporum confusione licuit, ut hoc loco, & paulum infra, æram, nisi fortè divinando proferamus: hanc enim neque patrii annales commemorant. Certum id, sub Pongraczio Halibechum Mysiæ Præfectum, clandestino incursu Transilvaniam invasisse, & magnâ cæde ac incendio patris, impune evasisse: cumque suum rursus Turcæ astum repeteret, Pongraczium

cziū validâ Sicularum manu, jussu Ma-
 thix, ad Temesvarum, præferoci hosti
 occurrisset, quò utcunque cæso, fugiti-
 vum ad Danubium usque infecutus, me-
 morabili clade confecit. Tum verò pro-
 ficiscentem Regem in Transalpinos, Pon-
 graczius comitatur, ubi Mathias Dracu-
 lam Bladi fratrem, à Turca Provinciæ
 præpositum, præter omnium opinionem
 approbat; Bladum verò, qui ad se con-
 fugerat, ob inauditam in propinquos
 etiam, exercitam crudelitatem, decen-
 nali Budæ servatum cnsodiâ domat: re-
 stitutus deinde pristinx dignitati, Turcico
 bello periit, ejus caput ad Mahometem
 delatum, oculos barbari exhilaravit. Fu-
 it autem Bladus inauditæ crudelitatis
 portentum, trux omnino ac ferox Va-
 lachus, qui in omni vita efferum quid-
 dam ac inhumanum habuit; multis enim
 cognatorum, ac etiam Turcarum, palo
 suffixis, inter eos lautè discubuisse: men-
 dicos innumeros convivio excepisse, de-
 inde injecto igne cremâsse: Turcarum
 legatis, ex patriæ instituto, caput nuda-
 re recusantibus, confirmandi moris gra-
 tia, tres capiti clavos infigi jussisse: mul-
 tis elixatis aut etiam excoriatis, sale mem-
 bra præfricuisse, mox lingentes falsis
 plan-

plantis capras adhibuisse, quæ lingvæ asperitate cruciatum auferent. At Pongraczius relictâ Transilvaniâ, victricia Regis signa multis annis circumtulit, & rursus Vajvoda Transilvaniæ præpositus Præfecturam quietis cupidine exiit, Regiam secutus Senator aulam, tandemque circa annum 1476. humanis excessit.

JOANNES è Comitibus S. Georgii.

Joannes, frater Sigismundi Reguli, cui cognomen Comitis de Sancto Georgio & Bôzin, nobilissima ortus Prosapia, opibus, agris, oppidis, clientelis ac cognationibus planè præcellentis, cum Friderici partes ambo sequerentur, Mathias utrumque Imperatori abstraxit, Sigismundum enim superioris Hungariæ præfecturâ sibi conciliavit, Joanni Transilvaniam cum Imperio promisit, quam postliminio, summa cum laude moderabatur, anno 1466. Transilvani regiâ tributô nimium pressi, coriphæo seditionis Benedicto Vdres, obedientiam Regi subtrahunt, vexillum ad impium bellum extollunt, Joannem Vajvodam vel invitum, Regem jubent salutantque. Mathias auditâ defectione in Provinciam proficiscitur, Joannes Regi supplex occurrit, & veniam exorat: pacatâ Provincia,

Joannem præfecturâ amovit, suffectis collegis Sigismundo fratre Joannis, & Bertholdo Elderbachio de Monyorokérék. Mox Tordam indicit conventum, in quo rebelles perpetuo mulctat exilio, mite judicium omnes probarunt; sed multos ignavia, ac Regis lenitas planè fefellit: quippe cum conniventem in his Regem sperant, magis opinione suâ severumprehendere. Cibinium enim cum venisset, sibi continuò nunciatum est, ibi nonnullos ex his necdum in exilium abiisse, quibus perduellionis dies fuerat indictus. Hi itaque comprehensi, & in foro urbis securi obtruncati sunt: horum præcipui memorantur, Petrus Gerch, Michaël Suki, Joannes Cherich, & urbis Prætor; nam Benedictus Vörefs malè author, in Poloniam se surripuit, ibique vitam exegit.

SIGISMUNDUS, & BERTHOLDUS ELDERBACHIUS.

Sigismundus Comes de Sancto Georgio & Bózin, frater proximè fati Joannis, in Pesthanis Comitibus, cum Szilagyus Vajvoda Transilvaniæ, furcas & laniariam mensam proposuisset, mortem interminando recusantibus Mathiæ suffragia reddere, ob violatam suffragiorum

rum

rum libertatem, ad Fridericum Imp. defecit, illustremque victoriam de Regiis copiis reportavit: subinde reconciliatus Mathiæ, & superioris Hungariæ Præfecturâ donatus, cæso Friderici, fugatôque exercitu, opulentis potitus castris, toto Regno inclaruit, atque à Mathia, Transilvaniæ Vajvoda nominari meruit. Provinciam tamen, ut regeret, intrasse non legitur.

Bertholdus Elderbachius de Monyoro-kerék, ad annum 1467 collega Sigismundi, & Transilvaniæ Vajvoda, Mathiæ cumprimis charus, Regius Dapifer, ætate vicens, claris natalibus, & ad grandia bella natus. Hunc Bonfinius Bertholdum nominat, Turcis Erdeli audit, sed melius *Erdöd*: Bakacsiæ Stirpis ab Erdöd dictæ Fundator, & à multiplici barbaris illata strage. Heros apprimè notatus. Iisdem diebus in Moldaviam, cui Stephanus Vajvoda præerat, Mathias è Transilvania movit, ut gladio mactaret perfidiam: Bertholdus acer militiæ, anteire Regem & agmina, locum castris capere, ac si res posceret, manu hostibus obniti; Rex Foro Romano exulto, apud Civitatem Baniam à Valachis noctu circumdatus, pro vita potius, quam di-

gnitate pugnandum ratus, irruenti hosti occurrit, mox utrinque tanto impetu, inter tela & incendia exoritur prælium, ut nil infestius agi videretur: rejecto subinde ab urbe rebelli hoste, victoriâ Rex potitus, ad internecionem exegit pœnas: in univèrsum septem Valachorum millia cæsa, ex Regiis mille ducenti desiderati; & quia vulnere gravabatur Mathias, Brassoviam digressus, rebelles causam dicere jussos, ultore gladio percutit: mali authores Michaëlem Székely, Aladarium, & Nicolaum Viszakna Claudiopoli per medium fori vexère carnifices, & candentibus forcipibus frustillatim discerptos obtruncarunt. Supplici Stephano Moldaviæ Vajvodæ, gratia à Rege facta est, nè dum multos sustulisset malos, pessimum omnium, ampliùs irritaret. Rex Claudiopolim redux suum visitat natale solum, ubi cùm multa de insimulato magistratu accepisset, ejus iniquitatem experiri statuit; rustico itaque subornatus amictu, mercenarium in cædendis lignis agit, exactis operis, cùm ad urbis portam personatus Rex inhumanè increpitus, & mediâ cum reliquis sociis mercede fraudatus esset; justo incensus zelo, capitale de prævaricatoribus, ac eorum collu-

collutoribus , quos inter urbis Prætor de-
prehensus , summi jussit supplicium. In-
dè Hungariam repetit , novis Provinciæ
suffectis Præpositis ; nam Bertholdum ,
miræ fortitudinis Heroëm , à latere suo
nunquam abesse voluit.

Ab hoc itinere , Bertholdus in Austria-
cam expeditionem , sequi Regem jussus ,
captâ Neapoli Austriæ , triumpho Ma-
thiæ adfuit , & Corvinas late victorias
propagavit. Labentibus annis , inter
primos Regni Proceres , gloriâ & meri-
tis inclytus , ad excipiendum Uladislauum
II. Bohæmiæ Regem , ad florentissimum
Imperium evocatum , meruit legatus de-
cerni , & beneficentiâ novi Regis ad
mortem usque perfrui , quam ut in bellis
omnibus , ita in provecta ætate habuit
constantem. Heros hic Nobilissimæ Erdö-
dianæ Familiæ vetustatem commendat.

NICOLAUS CSUPOR.

Nicolaus moldavico bello , ex re-
bus à se fortiter gestis , cum ve-
hementer sibi famam conciliâset ,
Mathiæ Regis jussu , Vajvoda Transilva-
niæ salutatur anno 1468. Mox ad Boë-
micum bellum proficiscentem Regem co-
mitatur , in quo Moravia & Silesia Mathiæ
imperio subiecta traditur. Anno 1471.

Orator Re ius à Mathia declaratur, & numero Nobilium comitatu stipatus, legationem obit Cuthnam ad Comitata Bohæmiæ, quibus Rex eligendus erat; sed palam ab hæreticis repulsa Mathiæ data, qui ex irrita spe in iram actus, incursionibus & incendiis Bohæmiam vastat, Casimirum Poloniæ Regem ex Hungaria fugat, Regisque Bohæmorum titulum acquirit. Et quia Poloni in Hungariæ & Poloniæ confiniis præsidia duo statuerant unde latius sua latrocinia exercerent; Rex perdomandis latronibus Nicolaum Regii exercitûs Ducem deligit, qui primum prospere fuis, ac captis aliquot Polonorum cohortibus, cum castellum Nagy-Mihaly, arctius obsessum premit, ab adversa parte emisso à crepitante machina saxo, colliditur. Hunc miserabilem optimi Ducis casum, Rex ac Optimates admodum luxere, & expugnato præsidio, universus exercitus publico iniecit glebas funeri. Acta sunt hæc anno 1473. Triennio post, occupato nuptiarum solemnibus Rege, Turca in Transilvaniam irruit, & evastata in latum Provincia, 40. millia hominum in servitutem abigit.

**JOANNES & NICOLAUS
BATHOREI.**

HOs Szentivanius Vajvodarum Transilvaniæ catalogo inseruit, non quidem collegas, sed alternatim in Præfectura sibi succedentes. Non facile dixeris, quæ egerint; cum negligentia Majorum, à lectione, aut si magis à spectaculo rerum à se gestarum, omnem posteritatem excluserit: illud fortasse alterutri gloriofum, quod iis annis Stephanus Valachiæ & Moldaviæ Vajvoda, Hungariæ cliens, adscitis in Societatem belli Transilvanis, ac plurimis Siculis, de centum viginti Turcarum millibus, captis quatuor Ducibus, & ut spondanus refert, ereptis 36. militaribus signis triumphaverit. De Manubiis, Papæ, Hungariæ & Poloniæ Regibus, dona missa sunt.

STEPHANUS BATHORI.

ANNO 1478. Stephanus Bathor, filius. itidem Stephani Bathor Regalis Curiaë Judicis, qui ad Varnam in prælio cum Uladislao I. occubuerat, à Mathia I. Vajvoda Transilvaniæ præficitur. Vir non minus spectatæ fidei virtutisque, ac à perpetua Virginitate

tate conspicuus : fortitudinis suæ non pauca specimina, in Boëmica expeditione edidit; Dux enim Regiis signis præerat, altrices sceleratorum arces, prædonum receptacula, Sárur, Ujvár, Bichne, Scepusium, Kesmarkum, uno quasi impetu aut vi, aut deditioe recepit. Anno insequente, cum Paulo Kinisio Temesvári Præfecto, omni ævo memorabilem, in campo Kenyér mezó, viginti quinque passuum millibus ab Alba Gyula nunc Carolina distito, de centum millibus Turcarum, & quinque Passis victoriam reportavit. In hac pugna ex Hungaris octo millia desiderata sunt, duo item Saxonum ac Valachorum Marusio hausta; Barbarorum sexaginta milla interfecta esse dicuntur, quin & per accliviam montium passim cadavera spectabantur: Captivorum multa millia in libertatem asserta, miles ingenti præda ditatus, cum ingruente nocte in castra redire non poterat, super hostium cadavera stratis mensis edit, bibit, tripudiat. Indè ad obsidendam Nicopolim Transalpinam digressus, quid effecerit, haud constat: domitis subindè hac parte Turcis, & pacatâ Transilvaniâ, peregrina foris arma & pugnas eligit; & habuit, quæ adferret ad bel-

ad bellum Austriacum, incredibili fortitudini par consilium, & utrique suffecturam manum & fortunam. Meditanti Mathiæ ultionem in Fridericum Imp. rogatus à Rege sententiam dicere, pro pace differuit. Rex, quem ulciscendarum ardor injuriarum urebat, cùm adversus Ottomanos parato exercitu iter summeret, violatis repente à Friderico induciis, arma in opulentam Austriam convertit; occupatâ Provinciâ, subactâ Viennâ, cùm Mathias capto Neostadio Triumphum duceret, Stephanus in palmata veste Triumphator Regem percolere, in publico sequi, & cæteros cum Bertholdo Elderbachio anteire Proceres visus & laudatus est. Anno deinde 1490 ut mortalium res sunt labiles, emorientem è profluvio capitis, inter indicia pœnitentiæ, Mathiam Hungariæ Regem, præsens Viennæ deploravit, eidemque justa Albæ Juliæ persolvit.

Eodem anno habitis Budæ Patrum comitiis, Bohœmiæ Rege Uladislao II. Casimiri Poloni fratre, in Principem Hungariæ pronunciato, Stephanus Vajvoda cum primis Regni Optimatibus, adducendi Regis provinciam nactus, gemmato habitu modestissimè obviam venit, salutavit,

lutavit, subinde in ejus inauguratione, Sceptum Regale prætulit, quâ peractâ, Magistratum Curia adeptus, cum ornatissimis, novi Regis pompam, Transilvanicæ Nobilitatis cohortibus adauxit: hanc sequebantur exculti ter mille equites, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes: post hos totidem millia pedum, puta Siculos, perverus Jassorum, sive Philisthæorum genus, nullo hæcenus peregrino sanguine inquinatum, pari priscorum Scytharum severitate, moribus, & libertate præditum, hi venabulo pro hasta, ense, arcu & pharetra utuntur, linteo pectus thorace muniunt, præ duro victu naturæ satisfaciunt: in bello asperrimi, domi servitutis impatientes, & nullo labore domiti: his supremus Comes, Stephanus Vajvoda præerat, summis à Rege Præfecturis ornatus: apicem gloriæ, ac fortitudinis tum verò conscendit, quando ab Uladislao Dux Regii exercitûs constitutus, 40 armatorum millibus imperavit, & Albam Regalem eadem celeritate, quâ Maximilianus Cæsar superiore anno ademerat, vi ad deditionem compulit. Cum ætatem partim in Aulis Regum, partim sub papilionibus exegisset, tantis togæ militiæque artibus

artibus nomini suo , ingens illud extruxit fastigium , quo Joannis Huniadis vestigia affecutus , recenti Turcarum in Europa imperio , tremendus incumberebat ad annum usque 1493. quô postquam piè vivere desiit , ac ævi pariter , quo vixit , sui , ac tot post se sæculorum memoriam reliquit. Errant , qui eum operâ Thomæ Bakacsi , tum custodis Sacræ Coronæ , à Præfectura Transilvaniæ submotum esse tradunt ; nam ante obitum honores abdicavit : ita Bonfinius , & Istvanfius. Sepultus est teste Petro de Reva , in Cœnobio oppidi Bathor , quod ipse ex spoliis Turcarum , in Transilvania devictorum condiderat. Cœnobio à Valachis subinde diruto , translatum est corpus (ut hodie fama fert incorruptum) in magnificentiorem ædem , ab Andrea Bathorio erectam , hoc epitaphio marmori inciso :

Qui Curios vitâ , vicit probitate Catones ,

Et verâ æquavit Relligione Numam

Nam coluit verum prisca pietate Tonantem ,

Et nunquam domuit sæda libido virum.

Hic capit Alpinos , Moldavos , protegit idem ,

Sanguine Silvanos contegit ipse suo.

Ægregius Stephanus sævos qui pectore Turcos

Prostravit toties , hæc requiescit humo.

At Vos ô Bathorum gens , nunc lugete Parentem ,

Nam Bathorum cecidit firma columna Domus.

ANTO.

ANTONIUS SARMA SAGI.

Credibile est, Antonium eà tempe-
state Transilvanis præpositum, quâ
Bathorio bellis districto, necessum
erat prospicere Provinciæ, non tam de
Vajvoda quàm fortassis de Pro-Præfecto;
cùm acta ejus, quæ ad historiam faciant,
ne unus ex Scriptoribus porrigat: & an-
nus illius præfecturæ in annos Bathorii
incurrat. Hunc Szentivanius ad annum
1486. Vajvodarum Catalogo inscripsit.

LADISLAUS LOSSONTIUS de

Lelesz &

BARTHOLOMÆUS DRAGFI.

AB Uladislao II. hi duo 1493 Vaj-
vodæ, intestinis nobilium discor-
diis discissæ Transilvaniæ dati,
cùm mutuâ sui æmulatione, factionibus
vires potius addere, quàm subtrahere
conniterentur, haud modicè salus popu-
li periculum adiit. Anno insequente,
Alibegus, Sinderoviæ Præfectus, vali-
dis stipatus copiis, Transilvaniæ fines po-
pulatur; sed à tumultuaria Siculorum
manu redux profligatur, & ingenti præ-
dâ, quinque diebus coactâ exuitur. Eo-
dem anno Uladislao II. in Daciam par-
tium studiis scissam festinat; nam & bini
Vajvo-

Vajvodæ, ut diverso inter se erant ingenio, sic diversam in jure dicundo rationem secuti, & veteres alebant factiones, & novas excitabant: quibus detrimentis ut mederetur Rex, Ladislao ad Magistri Curia honores evecto, solum Bartholomæum gubernare Provinciam jubet: qui mox Sicarios latronesque comprehendit, multis eorum in palos attractis, ac lento igne exustis, intestinum malum repressit. Rex sexaginta millia aureorum à Transilvanis exigit, justum deinde exercitum comparat, ac cum Vajvoda Bartholomæo Temesvarum contendit; inde ad ulciscendas injurias, Sinderovienses in Bulgaria Turcarum agros, 15 dierum spatio, per centum millia passuum ferro ignique vastat. Exercitum ingenti prædâ locupletatum in Hungariam reducit: cujus imperium Dragfus obtinet, qui suscepta expeditione, adversus Laurentium, Ducem Sirmii, rebellem Regi, captis ejus arcibus Villaco & Caposvarino, Ducem ad pœnitentiam impulit. Dragfum hunc Istvanus Bertholdum nominat. Anno 1496. Vajvodæ Moldavo, quoddam in clientelam denuò rediisset, arx Clisoviensis, cum possessionibus ad eam pertinentibus in Transilvania, à Rege dono datur.

PETRUS è Comitibus de S. Geor-
gio & Bózin.

Petrus, opibus ac originis vetustate, primos inter Regni Proceres illustrior, certantibus Provinciarum studiis, ab Uladislao II. magnis honoribus, Daciæ nempe Præfecturâ, Judicis Curix & Sicularum Comitibus titulo donatus, anno 1504. Interest comitiis in campum Rakos ad Pesthum à Rege indictis, in quibus, ut Istvanfius narrat, acriter disputatum est à Patribus de Moravia, Silesia, & Lusatia, quas à Mathia Rege ex Sacro Sancta Romani Pontificis authoritate, & armis Imperio Hungarico acquisitas, Bohemiæ denuò adjungi ægerrimè ferebant Hungari; tam palmari exasperati injuriâ, in tabernaculum publico concilio destinatum confluunt, ibique collatis omnium suffragiis decernunt, ne imposterum, si Rex Uladislaus absque hærede masculino decederet, alienæ gentis Regem sibi deligendum proponerent, addita atroci poenâ in legem delinquentibus. Hanc legem Thoma Bakacio Cardinali Strigoniensi, atque aliis decem Episcopis, 40 Senatoribus, qui Magistratibus fungebantur, & centum octuaginta Proceribus, quàm plurimisque ex eque-
stri or-

stri ordine præsentibus latam, Stephanus Werbôcius Regni Prætor, eloquens & factiosus vir, statim publicavit, & quidem Reip. conservandæ prætextu, ut ajebat, re autem, ut Joannis Zapoli Scepusiensis Comitibus, dudum Regnum affectantis, ambitioni viam aperiret. Aderant hujus factionis affectæ Transilvani, & imprimis Siculi ac Saxones, qui magno applausu sublatis clamoribus, legem promulgari instabant, si qui contra differerent, iis vim cædémque & extrema quæque intentantes. Et tulit hanc injuriam Vladislavus, ac ad tam duram sententiam, durioribus suffultam præsiidiis obmutuit, memor proverbii: omne initium fervet, medium tepet, finis alget.

Anno MDV. cum Anna Regina, puerum Ludovicum Vladislavo peperisset, Publicani à Rege constituti, recepto usu, legibusque antiquis, à singulis domibus, singulum bovem pro Rege à Siculis exigunt; sed horum pertinacia insignis fuit, negantium se daturos, quòd nullus ipsorum quicquam tale factum meminisset; contra Regii dicere: Sigismundo, Ladislavo utrique ac Mathiæ nullos fuisse filios; nunc Dei benignitate Vladislavum masculo hærede auctum, nolle veteri usui derogatum.

gatum Siculo in eadem obstinatione, quasi immunitates suas tuerentur, persistentibus: Regii vim intentare, pecora ex agris & stabulis abripere; denique ad arma ventum, & publicani, qui exactiorem pecoris vi exigebant, partim crudeliter caesi, partim Provinciâ exacti, ad Regem auxilia imploraturi confugere. Rex igitur Paulo Tomoræo, qui equitum Præfectus tunc Budæ erat, in mandatis dat, ut cum pedestribus copiis, & quingentorum equitum Prætorianorum alâ, in Transilvaniam celerrimè justis itineribus proficiscatur; sed Siculi adventanti Tomoræo, instructâ acie, animis verbisque feroces, prope oppidum, quod Siculum forum vocant, occurrunt. Tomoræum profligatis copiis, decem vulneribus faucium fugant, ac tam prospero successu elati, in suas sedes comestaturi victores repedant. Interea jussu Regis reparatus exercitus, Siculo magnâ clade illatâ Rex victos ac domitos imperata facere coëgit.

Anno 1508. Radulo Valachiæ Vajvoda, clientelæ declarandæ causâ Budam profectus, militares equos Regio more instratos, ac asturcones optimi generis, acinaces auro gemmisque coruscos &c. Regi præsentat, à quo Aldiodo oppido in Transilvania sito donatur.

LAURENTIUS DUX de UJLAK.

ARduum sanè negotium visum est , Laurentium in chronologica Vajvodarum serie statuere : cum patris annales ejus Præfecturæ penitus non meminerint ; tum verò res ejus gestas , in eos annos retulerint , quibus aut alii Transilvaniæ præerant , aut ipse Regi rebellis , ad saniora in ordinem consilia armis redigendus compellebatur ; ut tamen duùm , qui manibus nostris obversantur , Scriptorum authoritatì non adversemur , si aliquando Transilvaniæ præerat , his omnino annis , eum Dacis præfuisse est necesse ; cum hic ante Joannem Zapólai commodè veniat referendus.

Laurentius è potentissima Ujlakiorum Domo oriundus , Nicolai Bosnæ Regis filius , Syrmii & Bosnæ Dux , ac Temesvári Comes , Procerum Hungariæ ditissimus , Mathiæ Regi Corvino perquam charus ; præter ætatem adolescens adhuc in regali convivio , quò Mathias Uladislauum Bohemiæ Regem exceperat , Architriclinus constitutus , paterno excultus balteo gemis & lapidibus ornato , ac 60. aureum millibus æstimato , cum hac & illac festinans , muneri suo intentus , à Polonis Proceribus insolentiùs interturbaretur ,

irâ succensus, alapam uni incussit, oborto tumultu, cognitâque causâ à Regibus, sui facti laudem tulit. Mortuo deindè Mathiâ, langventes Joannis Corvini partes, facta secessione ab Uladislao, jam Hungariæ quoque Rege, instauravit; sed nec unquam induci potuit, ut grati viri officio, erga Joannem, Mathiæ naturalem filium deficeret. Atque ut molles sunt mortalium animi, audentiùs onerabat Uladislauum, inertiam, otium, spes ejus: nè convicio quidem abstinens; nam cum Uladislauus Rex, Albæ Regalis soli Pannonici ubertatem degustans, ad Bohemos dixisset: *Bone Deus, quàm pinguis est culina Hungarica, quàm hic omnia sunt expedita, quàm omnia vili veneunt!* mox per triclinium Mathiæ commeans, cum pro foribus conspecto ejus ad vivum efficto vultu, diceret: *Verè bonus hic fuit Pastor: multas oves & pingves, nobis reliquit Rex fortissimus.* Ferunt Laurentium Ducem Ungarica verba, admirationem Regis ridendo, subjecisse: *Mathiam fuisse Marcum, non Lucam* Quibus significabat, non eum ignavum bovem, sed Leone promptiorem fuisse. His Rex non intellectis, quærit ex proximo, quid Dux dixerit? interpretes ut periculum à Duce averte-

averteret, laudat Majestatem vestram in-
 quit, meliorem eam, vel certè non fore
 deteriore. Quæ tamen & plurima alia,
 cum Regi exposita essent: adhæc quàm
 perfidè colludat Turcis, quibus permissio
 transitu, vastatis inferioris Hungariæ par-
 tibus, se reum fecisset: sed sæpe etiam
 in jus vocatus, ob patratorum facinorum
 conscientiam, Regis semper imperium
 detrectârit; idcirco ut Rex de repetita
 toties pervicacia pœnas sumeret, eum
 anno 1495. bello & armis enervandum
 decrevit, sæpiùsque cæsum ac victum,
 ad implorandam veniam compulit; sed
 leni ut erat animo, Duci suis arcibus ex-
 uto, gratiam imploranti, id solùm re-
 nunciavit: bovem illum, quem Albæ
 Regalis per jocum appellâsset, jam gran-
 de unum habere cornu, alterum modò
 enatum, in dies crescere; proinde spe-
 rare se, brevi suos hostes gemino cornu
 prostraturum. Laurentius cum Regi ob-
 luctari non posset, jamque uno ampliùs
 anno, exspectatæ Clementiæ spe lusus
 ac fractus, demum faventium sibi impen-
 sè Procerum studiis, quorum opem im-
 plorabat, Regis gratiam, Municipia ac
 Dignitatem pristinam recepit, convivió-
 que adhibitus, datâ Regi dexterâ, do-
 nec vi-

nec vixit, fidem adimplevit, & Transilvania Vajvoda à Rege nominari meruit. Anno deinde 1518. cum Francisco de Varda Præsule Transilvaniæ, in posteriori Conventu Budensi, sub Ludovico Rege habito, Regios inter Consiliarios relatus, ac ob valetudinem & affectam ætatem, Missis Castris, Regis Aulam secutus, extrema à Turcis detrimenta accepit; Solimanno enim Hungariam latè populationibus evastante, Balibegus ferro & flamma, Syrmiensem tractum, Laurentii ditionem dirè deformatam prope delevit. Anno demum 1522. morbis & ætate confectus, nullo hærede relicto, è vita migravit, amplis illius possessionibus in Fiscum redactis.

PARTIS TERTIÆ
FINIS.

525

INDICARIAT - SING

180

Lot

876 111480

